

Samfunnsøkonomisk analyse

Rapport nr. 33-2016

EVALUERING AV STRATEGISKE HØGSKOLEPROSJEKTER

SAMMENDRAG

Samfunnsøkonomisk analyse har gjennomført en evaluering av Strategiske høyskoleprosjekter (SHP) på vegne av Forskningsrådet. Evalueringen omfatter i alt 15 prosjekter. Prosjektene pågår fortsatt.

Evalueringen viser at SHP har bidratt til å sparke i gang en positiv forskningsdynamikk ved flere høyskoler. Med midler fra SHP har flere miljøer fått mulighet til å oppgradere faglig kompetanse og intensivere forskningssamarbeid innad på egen institusjon og med andre forskningsmiljøer i Norge og internasjonalt. Forskningen i SHP er i stor grad rettet mot praktiske anvendelser og problemstillinger.

Prosjektene utløser ekstra finansiering, noe som innebærer at SHP frambringer mer forskning enn hva midlene fra SHP alene tilsier.

Programmet synes å ha virket etter hensikten, men behovet for et program som SHP vurderes som mindre framover.

**Maja Tofteng, Sonja Lovise Berg,
Hanne Jordell, Emil Cappelen
Bjørn, Rolf Røtnes**

Dokumentdetaljer

Rapport nr. 33-2016 fra Samfunnsøkonomisk analyse AS

Rapporttittel	Evaluering av Strategiske høgskoleprosjekter
ISBN-nummer	978-82-93320-41-8 (nett)
Forfatter	Maja Tofteng, Sonja Lovise Berg, Hanne Jordell, Emil Cappelen Bjørn, Rolf Røtnes
Oppdragsgiver	Norges forskningsråd
Førstesidefoto	www.scanstockphoto.com
Tilgjengelighet	Offentlig
Dato for ferdigstilling	1. april 2016

Kontaktdetaljer

Samfunnsøkonomisk analyse AS

Olavsvei 112
1450 Nesoddtangen

Org.nr.	911 737 752 MVA
Telefon	97 41 10 01
E-post	post@samfunnsokonomisk-analyse.no
Nettside	www.samfunnsokonomisk-analyse.no

Forord

Denne rapporten presenterer Samfunnsøkonomisk analyses evaluering av Strategiske høgskoleprosjekter (SHP). Samfunnsøkonomisk analyse har gjennomført evalueringen på oppdrag fra Forskningsrådet.

Forskningsrådet utlyste oppdraget i desember 2015, og prosjektet startet opp i januar 2016.

Formålet med anskaffelsen var å frambringe kunnskap om resultater og effekter på fagmiljøene og på institusjonene som mottar midler fra andre fase av SHP, i alt 15 prosjekter. Samtlige prosjekter pågår fortsatt.

Problemstillingene som Forskningsrådet ønsket belyst, handlet i stor grad om å kartlegge organisering, atferdsendringer og foreløpige resultater av midlene. Samfunnsøkonomisk analyse foreslo å tilnærme seg kartleggingen som en evaluering.

Når Samfunnsøkonomisk analyse nå overleverer rapporten i slutten av mars 2016, er det etter noen uker med intensivt og givende arbeid. Vi har vært i kontakt med representanter fra samtlige høgskoler som har fått midler fra de to siste utlysningene (i 2012 og 2014) og med representanter fra Forskningsrådet, Kunnskapsdepartementet og SHP-komiteén. Det har vært spennende å bli bedre kjent med høgskolene og med forskningsaktiviteten disse har bygget opp de senere år. Tusen takk for at dere har delt deres erfaringer med oss.

Samfunnsøkonomisk analyse vil også takke Forskningsrådet for en konstruktiv dialog underveis i prosjektet.

31. mars 2016

Maja Tofteng

Prosjektleder

Samfunnsøkonomisk analyse AS

Sammendrag

Strategiske høgskoleprosjekter (SHP) er en finansieringsordning som gir høgskolene muligheter til å styrke egen forskningsinnsats gjennom finansiell støtte til konkrete forskningsprosjekter. SHP ble introdusert i 2002. Målgruppen for programmet er akkrediterte statlige og private høgskoler, og innvilgede prosjekter får normalt støtte over en periode på tre år.

Det overordnede målet med SHP er å kvalifisere høgskolene som FoU-aktører og strategiske institusjoner. Programmet har dessuten mange underliggende mål og hensyn som skal ivaretas, eksempelvis likestilling mellom kjønn, arbeidsdeling i forskningssystemet og geografisk spredning.

SHP ble etablert med utgangspunkt i en erkjennelse av at høgskolene, også etter høgskolereformen på 90-tallet, forsket for lite. Første utlysning i programmet var i 2002. Målgruppen er akkrediterte statlige og private høgskoler, og innvilgede prosjekter får normalt støtte over en periode på tre år. Budsjettet for SHP har vært på om lag 40 millioner kroner i året, og midler er utlyst med to til tre års mellomrom. De første ti årene lå gjennomsnittlig tildeling per prosjekt på om lag seks millioner kroner, mens fra og med tildelingen i 2012 økte prosjektstørrelsen til om lag 17 millioner kroner (målt i 2015-kroner). Konkurransen om SHP har vært hard og har blitt hardere i takt med økte projektrammer. Tidligere evalueringer tyder på at midlene har styrket forskningsarbeidet og den strategiske tenkningen ved høgskolene.

Denne evalueringen omfatter 15 prosjekter som har fått midler på bakgrunn av utlysningene i 2012 og 2014. Samtlige prosjekter pågår på evalueringstidspunktet. Rapporten er strukturert etter evalueringskriteriene relevans, måloppnåelse og effektivitet.

Relevans

SHP er begrunnet i særlige utfordringer for å øke forskningsaktiviteten ved høgskolene. Virkemiddelet er relevant for å overkomme barrierene som høgskolene møter, og for å utløse potensial i miljøer som «nesten, men ikke helt» når opp i åpne konkurransearenaer.

SHP kan ses på som et tidsavgrenset tiltak for å gjøre forskningsmiljøer ved høgskolene tilstrekkelig kvalifisert til å delta i andre forskningsrådsprogrammer, og for å gjøre ledelsen tilstrekkelig strategisk. Det er imidlertid ikke definert et ambisjonsnivå for når man har nådd målene.

Programmet hviler på et premiss om at det er en betydelig grad av ulikhet mellom universiteter og høgskoler, og en betydelig grad av likhet mellom høgskoler. Strukturreformen i UH-sektoren innebærer at institusjonene er og vil bli mer sammensatt forskningsmessig.

Måloppnåelse

For å strukturere problemstillingene Forskningsrådet ønsket belyst og vurdere måloppnåelse, har vi formulert et målhierarki med fire underliggende mål som evalueringen tar utgangspunkt i: styrke FoU-kompetanse og FoU-kvalitet, styrke strategisk FoU-tenkning, styrke forskningens relevans for utdanningen og styrke samarbeid ved forskningsmiljøene og institusjonene som har deltatt. I tillegg vurderes tverrgående hensyn og resultater og effekter utover delmålene. Etter vår vurdering har det vært en positiv måloppnåelse på alle fire delmålene, men graden av måloppnåelse synes å være størst på delmålene som handler om å styrke forskningskompetanse og samarbeid. Det er også disse delmålene prosjektlederne legger mest vekt på.

Programmet har bidratt til å sparke i gang forskningsaktivitet og skape en positiv forskningsdynamikk ved mange høgskoler. Prosjektene utløser betydelig eksterne midler i tillegg til midlene fra programmet. Samlet sett for perioden 2012–2019 vil de 15 prosjektene ha fått om lag 213 millioner kroner fra Forskningsrådet og 112 millioner kroner i ekstra finansiering, noe som innebærer at SHP frambringer mer forskning enn hva midlene fra SHP alene tilsier. De ekstra midlene kommer hovedsakelig fra høgskolene.

Med midler fra SHP har flere miljøer fått mulighet til å oppgradere faglig kompetanse og intensivere forskningssamarbeid innad i egen institusjon og med andre forskningsmiljøer i Norge og internasjonalt. Da prosjektene fortsatt pågår, er det for tidlig å vurdere den endelige kvaliteten på forskningen og om prosjektene har gjort miljøene bedre rustet til å vinne fram på andre konkurransearenaer. Intervjuene vitner imidlertid om at flere miljøer nå er i gang med å søke andre programmer både i Forskningsrådet og internasjonalt.

Alle høgskolene kan sende inn tre (eller fem for HiOA) søknader til SHP. Institusjonene prioriterer de søknadene som har størst sannsynlighet for å vinne, noe som innebærer at programmet først og fremst videreutvikler allerede sterke miljøer. SHP er i mindre grad blitt brukt som et virkemiddel for å bygge opp nye miljøer, styrke miljøer som har vært mindre sterke forskningsmessig eller for å rekruttere nye forskere (unntaket er stipendiatene).

SHP stimulerer den strategiske tenkningen fordi institusjonene gjennom søknadsprosessen identifiserer sterke forskningsmiljøer på institusjonen, og fordi institusjonene tvinges til å prioritere mellom søknader og forskningsmiljøer. Intervjuene avdekker at institusjonene er langt mer strategiske i sin tilpasning til mulighetene i forsknings- og utdanningsmarkedet enn tidligere. SHP har spilt en medvirkende årsak, men også andre drivkrefter som pågående strukturreformer, dialog med Kunnskapsdepartementet, Forskningsrådet og NOKUT, samt enkeltpersoner ved institusjonene har hatt betydning for utvikling av institusjonene som strategiske forsknings- og utdanningsaktører.

Mange, men ikke alle institusjonene som fikk støtte fra SHP, hadde en mastergradsutdanning og i visse tilfeller også en doktorgradsutdanning på fagområdet som SHP-søknaden tok utgangspunkt i på søknadstidspunktet. Koblingen legger til rette for at SHP styrker fagmiljøene som har

ansvaret for utdanningsprogram, og at kunnskapen fra prosjektene kan formidles til studentene og styrke det faglige grunnlaget i utdanningen. Likevel synes det ikke opplagt hvordan kunnskapen som opparbeides i enkeltprosjekter skal videreformidles til studentene og gjøre undervisningen mer kunnskapsbasert på kort sikt.

Det synes å være relativt bred enighet om at SHP som program har ringvirkninger som går utover de fire delmålene. SHP har blant annet rigget administrasjonen ved institusjonene for større forskningsprosjekter, og styrket omdømmet og synligheten til forskningsmiljøene og institusjonene. SHP mobiliserer forskere til å skrive forskningssøknader og legger til rette for strategiske prioriteringer og dialog mellom forskere og ledelsen ved institusjonene. Datainnhenting vi har gjort i forbindelse med denne evalueringen og tidligere evalueringer, gir god grunn til å tro at SHP som program har vært medvirkende til å løfte forskningsaktiviteten og -kvaliteten for høgskolene samlet sett.

Programmet er delvis utløsende. Flere prosjekter ville trolig blitt gjennomført uten midler fra SHP, men da på et senere tidspunkt eller i en mindre skala.

Effektivitet

Både Forskningsrådet og institusjonen velger prosjekter på bakgrunn av kvalitet og strategisk verdi, men også på bakgrunn av andre hensyn som fordeling mellom fagmiljøer, likestilling i forskning, arbeidsdeling o.a. Det at programmet har mange delmål og tverrgående hensyn som skal ivaretas, innebærer at det å styrke måloppnåelsen på et mål kan gå på bekostning av et annet.

Måloppnåelsen vil avhenge av institusjonenes og Forskningsrådets (ved SHP-komiteéns) evne til å plukke ut miljøene med de beste forutsetningene til å utnytte mulighetene som SHP gir og tilfanget av gode søknader på institusjonene. Data synes å støtte at midlene har gått til allerede sterke institusjoner og miljøer, men også at det er sterke institusjoner og miljøer blant dem som ikke har fått støtte. Trolig ville det vært mulig å øke forskningsfaglig kvalitet dersom faglig kvalitet blir ilagt større vekt både ved institusjonene og i Forskningsrådet (ved SHP-komiteén).

Det at prosjektrammene i andre fase av SHP er større enn tidligere, blir naturlig nok ansett som positivt for de som vinner fram. De store rammene trekkes fram som fordelaktige fordi de gir mulighet til å styrke miljøer og ikke bare enkeltforskere. Store rammer gir rom for eksperimentering både administrativt og forskningsfaglig. Flere forskere kan jobbe sammen, og institusjonene kan ansette flere stipendiater innen samme fagfelt. De store rammene kan også gjøre prosjektene mer attraktive for eksterne samarbeidspartnere.

Miljøene vil trolig ha ulike forutsetninger for å utnytte mulighetene de store rammene gir. Store prosjekter kan også være krevende å administrere. 11 av i alt 15 prosjekter er forsinket i forhold til opprinnelig tidsplan. Utfordringer med å rekruttere stipendiater er en sentral årsak til at flere

prosjekter er forsinket. Større, men færre prosjekter innebærer også at enkelte miljøer ikke får de samme muligheter som midlene fra SHP gir (gitt at rammene for programmet er uendret).

Antall vitenskapelig publikasjoner fra programmet over tid har falt, noe som kan indikere at endringen i retning av færre, men større prosjekter ikke resulterer i mer forskning av høy kvalitet. I så fall ville det trolig vært mulig å styrke den faglige kvaliteten fra programmet som helhet om rammene var tilpasset forskningsmiljøenes størrelse og egenart.

Forskningsrådet har satt sammen fagpaneler for å vurdere søknadene, noe som anses som et hensiktsmessig grep for å vurdere den store bredden av søknader i programmet. De som har fått midler fra Forskningsrådet er svært tilfreds med Forskningsrådets forvaltning av programmet. Deltagerne har opplevd dialogen som konstruktiv og kriteriene som transparente, og at Forskningsrådet har god forståelse for høgskolenes egenart.

Anbefalinger

Selv om programmet synes å ha virket etter hensikten, vurderer vi behovet for et strategisk, kvalitetsfremmende og mobiliserende program som SHP, som mindre framover.

For det første synes høgskolene etter hvert å ha mange gode forskningsmiljøer som i økende grad deltar i Forskningsrådets programmer og virkemidler. SHP-programmets måloppnåelse i form av å kvalifisere høgskolene som strategiske FoU-aktører, vil være avtagende etter hvert som forskningsmiljøene ved høgskolene øker egen evne til å konkurrere i nasjonale konkurransearenaer, og etter hvert som høgskolene blir mer strategiske i sin tilpasning til mulighetene i forsknings- og utdanningsmarkedene.

For det andre bygger programmet på et premiss om at det er betydelig forskningsmessig ulikhet mellom høgskoler og universiteter. Med de pågående strukturendringene vil antall høgskoler falle, institusjonene i UH-sektoren vil bli mer sammensatte og det vil ikke lenger være samme grad av forskningsmessig ulikhet mellom høgskoler og universiteter.

For å underbygge prioriteringene i forsknings- og innovasjonspolitikken anbefaler vi at høgskolene og de nye universitetene får muligheten til å tilpasse seg det nye forsknings- og utdanningslandskapet med de mulighetene det gir – uten programmer som eksplisitt retter seg mot en bestemt type institusjon.

Etter vår vurdering kan Forskningsrådet framover medvirke til å heve forskningsaktiviteten og -kvaliteten i miljøene uten et program som SHP. Fortsatt styrking av forskningsaktiviteten på fagområdene som til nå har tilhørt høgskolene, betinger imidlertid at det er relevante konkurransearenaer miljøene kan delta på. Mindre tilpasninger for å ivareta forskningsmiljøenes egenart når det gjelder tematikk eller forskningspraksis, kan vurderes. For eksempel kan Forskningsrådet i større grad vurdere søknader på bakgrunn av prosjektskisser eller utvikle en egen søknadstype for praksisnær forskning.

Executive summary

Economic Analysis Norway (Samfunnsøkonomisk analyse) has undertaken this evaluation of the Strategic Projects - University Colleges (SHP) scheme on behalf of the Research Council of Norway. The SHP scheme was introduced in 2002. During the years 2002-2017, a total of 83 projects have received funding, constituting 680 million NOK in total. Over the years, the average project size has increased from about 6 million NOK to 17 million NOK per project (in 2015-NOK).

This evaluation covers 15 projects that received grants on the basis of the calls for proposals in 2012 and 2014.

The goal of the SHP scheme is to strengthen Norwegian university colleges as R&D players. In addition, there are a number of other goals and considerations the scheme should comply with, such as gender and geography.

SHP is a research funding scheme which funds specific research projects, normally for a period of three years. The funding scheme is aimed at overcoming challenges in funding research activity at university colleges.

The evaluation has been undertaken during the period from January until March 2016. Many of the projects are still undergoing. The evaluation is based on interviews and written statements from the projects managers, as well as publicly available documents and statistics.

Main findings

We have formulated four underlying goals which the evaluation is based upon; strengthen R&D competence and quality, strengthen strategic R&D thinking, strengthen the relevance of the research with regards to education, and strengthen cooperation. Through the scheme, multiple institutions have been given the opportunity to upgrade their academic competence and intensify cooperation both within their own institution and with others. The program has been particularly successful in building research competence and strengthening cooperation. These are also the goals the project managers emphasize the most.

The projects have attracted external funds in addition to the grants from the SHP scheme. Over the period of 2012-2019, the projects will receive about NOK 213 million from the Research Council and NOK 112 million in extra funding from other sources. The fact that the projects can gather funding from other sources indicates, firstly, that the projects are relevant to others and, secondly, that SHP causes more research than the program grants themselves generate.

As the projects are still undergoing, it is too early to judge the quality of the research. The total number of scientific publications are, in terms of quantity, in line with other Research Council's

programs. However, there is a large degree of variation between projects and recent data does not suggest that increased project size lead to higher quality research.

The institutions give priority to those applications with the highest chance of winning, which means the scheme further strengthens already strong research communities, first and foremost. SHP has contributed in identifying and prioritising strategic areas of in need of support, but there are also other driving forces such as general trends in the research system, requirements and that matter for the development of the institutions as strategic agents in research and education.

SHP strengthens research communities and academic areas that were important to the institutions already. Though the intention is that research activity and education should be tightly linked, our evaluation shows it is not obvious how the knowledge gained in the projects should be transferred to the students and make teaching more research-based.

In many cases, SHP has contributed to the establishment of new collaborations. Mostly, however, SHP has caused increased cooperation between researchers and institutions who already knew of one another. Many of the communities already see opportunities for the continuation of their collaboration in other, new projects.

It seems there is a relatively widespread belief that SHP has ripple effects beyond the goals stipulated above. SHP has prepared the institutions for larger research projects and strengthened the reputation and visibility of the research communities and the institutions. In addition, we believe that the SHP scheme has contributed to the strengthening of research activity for all university colleges, not only those who have won.

The program is managed by the Research Council of Norway. The Council has appointed a SHP committee, which has the responsibility of deciding which projects are granted funding. The scheme's effectiveness depends on the successfulness of each project, but also the criteria and ability of both the institutions and the Research Council (and the SHP committee) to choose the "best" projects. The fact that the program has many, and partly conflicting, objectives that must be taken into account, means that strengthening the effectiveness with regards to one goal might come at the expense of another objective.

The Research Council has put together panels of peers to judge the quality of the applications. This is considered expedient, in order to evaluate the width of the applications, that often cover multiple academic disciplines. The program's participants are very content with the Research Council's management of the program, and report that they have experienced a constructive dialog and transparent criteria.

Our recommendations

In our opinion, there is a decreasing need for a scheme like SHP. The reason for this is twofold. Firstly, university colleges with the potential for building relevant research communities seems

to have succeeded in doing so. Secondly, the structural changes in the higher education sector, constantly reducing the number of university colleges in Norway, means there is less need for a program directed specifically towards the university colleges.

Our recommendation is that SHP could be terminated and that the university colleges and the new universities are given the opportunity to adapt to the new research- and education landscape. In our opinion, the Research Council can strengthen research activity and quality in university colleges through existing programs and instruments, possibly with minor adjustment in order to take into account the disciplines and research practice specific to the university colleges.

Innhold

FORORD	3
SAMMENDRAG	4
EXECUTIVE SUMMARY	8
INNHOOLD	11
1 METODE FOR EVALUERING	13
1.1 EVALUERINGEN OMFATTER 15 PROSJEKTER.....	13
1.2 ANALYSEN GJENNOMFØRT ETTER METODE FOR EVALUERING.....	14
1.3 BEGREPSAVKLARING	15
1.4 EVALUERINGEN ER PRIMÆRT BASERT PÅ KVALITATIV DATA.....	16
1.5 RAPPORTENS OPPBYGNING	18
2 STRATEGISKE HØGSKOLEPROSJEKTER – ET PROGRAM FOR Å «KVALIFISERE» HØGSKOLENE	19
2.1 ETABLERT I 2002 FOR Å LØFTE FOU-AKTIVITETEN VED NORSKE HØGSKOLER	19
2.2 FINANSIELT OG STRATEGISK VIRKEMIDDEL	20
2.3 DE SISTE TILDELINGENE ER STØRRE ENN TIDLIGERE TILDELINGER.....	21
2.4 ALLE AKKREDITERTE HØGSKOLER KAN SØKE OM STØTTE.....	22
2.5 KONKURRANSEN ER BLITT TØFFERE MED ØKTE PROSJEKTRAMMER.....	23
2.6 SHP ER EVALUERT TO GANGER TIDLIGERE.....	24
3 MÅLET ER Å KVALIFISERE HØGSKOLENE SOM FOU-INSTITUSJONER OG STRATEGISKE AKTØRER	26
4 RELEVANS – ORDNINGEN TREFFER HØGSKOLENES BEHOV	30
4.1 BEGRUNNET I SÆRLIGE BARRIERER FOR HØGSKOLENE	30
4.2 SHP SKAL KVALIFISERE DE SOM «NESTEN» NÅR OPP I NASJONALE KONKURRANSEARENAER	35
4.3 PREMISSET FOR PROGRAMMET ER I ENDRING.....	37
5 MÅLOPPNÅELSE – LØFTER UNGE FOU-MILJØER	39
5.1 ØKER FOU-AKTIVITET OG KOMPETANSE, MULIGENS OGSÅ KVALITET I ENKELTMILJØER.....	41
5.1.1 Frembringer forskning og forskningsrelaterte aktiviteter.....	42
5.1.2 Bygger «miljøer» på institusjonen	43
5.1.3 Styrker forskningskompetansen i deltagende miljøer.....	43
5.1.4 Forskningen er anvendt, og potensielt relevant for utdanningene og for samfunnet for øvrig.....	45
5.1.5 Prosjektlederne vektlegger den forskningsmessige betydningen av SHP	48
5.1.6 Noen miljøer er trolig mer kvalifisert enn andre.....	49
5.2 SHP HAR STYRKET INSTITUSJONENES EVNE TIL Å PRIORITERE OG TIL Å SATSE PÅ ENKELTE MILJØER.....	52
5.2.1 Ledelsen har ansvaret for å velge hvilke prosjekter som skal sendes inn	52
5.2.2 Søknaden er skrevet av forskerne	53
5.2.3 Rektoratet prioriterer søknader utfra muligheten for å vinne og ønsket om å satse	54
5.2.4 SHP stimulerer den strategiske tenkningen, men også andre forhold har betydning	55
5.3 FORSKNINGEN ER RELEVANT FOR UTDANNINGEN, MEN DET ER IKKE OPPLAGT AT UTDANNINGEN BLIR MER KUNNSKAPSBASERT	57

5.3.1	<i>Fagmiljøene har ansvar for eksisterende studieprogrammer</i>	57
5.3.2	<i>Forskningsprosjektene kan legge press på undervisnings-kapasiteten</i>	59
5.3.3	<i>Mastergradsstudenter involveres i varierende grad, bachelorstudenter involveres svært lite</i>	60
5.3.4	<i>Prosjektene fører i noe grad til endringer i utdanningenes innhold</i>	61
5.4	SHP STYRKER EKSISTERENDE FORSKNINGSSAMARBEID	63
5.4.1	<i>Betydelig samarbeid i prosjektene</i>	63
5.4.2	<i>Varierende grad av internt samarbeid</i>	64
5.4.3	<i>Eksternt samarbeid hovedsakelig med andre forskningsmiljøer</i>	65
5.4.4	<i>Samarbeid motivert av tilgang på kompetanse, infrastruktur og meritter</i>	66
5.4.5	<i>Intensivert eksisterende forskningssamarbeid</i>	68
5.4.6	<i>Tverrgående hensyn</i>	68
5.5	EKSTERNE EFFEKTER FOR INSTITUSJONEN OG SAMFUNNET FORØVRIG	70
5.5.1	<i>Forberedt institusjonene for større forskningsprosjekter</i>	71
5.5.2	<i>Bedret omdømme og økt synlighet for forskerne, miljøene og institusjonene</i>	71
5.5.3	<i>Styrker dialogen mellom forskere og ledelsen og mobiliserer til forskning</i>	72
5.5.4	<i>Trolig bidratt til å løfte FoU-aktiviteten ved alle høgskolene</i>	72
5.6	EFFEKTEN AV PROGRAMMET ER AVTAGENDE	78
6	VURDERING AV EFFEKTIVITET – ORDNINGEN SKAL NÅ MANGE MÅL	80
6.1	<i>TO-TRINNS PROSJEKTUTVELGELSE MEDFØRER AT GODE MILJØER, MEN IKKE NØDVENDIGVIS DE BESTE, VINNER FRAM</i>	81
6.2	<i>STØRRE PROSJEKTER GIR ROM FOR EKSPERIMENTERING, MEN IKKE NØDVENDIGVIS MER FORSKNING AV HØY KVALITET</i> ..	82
6.3	<i>BRUK AV FAGLIGE PANELER ANSES SOM HENSIKTMESSIG I MØTE MED DEN STORE BREDDEN AV PROSJEKTER</i>	85
6.4	<i>FORSKNINGSRÅDET HAR VÆRT KONSTRUKTIVE OG OPPARBEIDET KUNNSKAP OM HØGSKOLENE</i>	86
7	SAMLET VURDERING	88
7.1	<i>SHP HAR SPARKET I GANG POSITIV FORSKNINGSAKTIVITET OG TROLIG OGSÅ KVALIFISERT ENKELTMILJØER</i>	88
7.2	<i>IKKE LENGER ET BEHOV FOR ET SÆRSKILT PROGRAM FOR HØGSKOLENE</i>	89
7.3	<i>MINDRE TILPASNINGER KAN VURDERES</i>	90
	ANSVARFRASKRIVELSE OG RETTIGHETER	93
	REFERANSELISTE	94
	VEDLEGG A – INTERVJUOBJEKTER	96
	VEDLEGG B - STATLIGE HØGSKOLER, FOU-INDIKATORER	98
	VEDLEGG C - EKSEMPLER PÅ PROGRAMMER OG VIRKEMIDLER SÆRLIG RELEVANTE FOR HØGSKOLENE	105
	VEDLEGG D – KOMITÉMEDLEMMER	107

1 Metode for evaluering

Denne rapporten presenterer Samfunnsøkonomisk analyses evaluering av Strategiske høgskoleprosjekter (SHP). Samfunnsøkonomisk analyse har gjennomført evalueringen på oppdrag fra Forskningsrådet.

SHP ble introdusert i 2002. Om lag 680 millioner NOK er fordelt på 83 prosjekter siden oppstarten (målt i 2015-NOK). Forskningsrådet har bedt om at evalueringen konsentreres om tildelingene som ble gjort i 2012 og 2014, i alt 15 prosjekter.

Evalueringen skal beskrive og vurdere resultater av SHP. Evalueringen kan slik også gi et kunnskapsgrunnlag for Forskningsrådets forskningsstrategiske og forskningsfinansierende vurderinger.

1.1 Evalueringen omfatter 15 prosjekter

De 15 prosjektene som evalueringen omfatter, er fordelt på i alt 12 institusjoner. Samtlige prosjekter pågår fortsatt.¹ Det er stor tematisk bredde i prosjektene, for eksempel teknologi, helse, utdanning og miljø.

11 av 15 prosjekter er forsinket sammenlignet med opprinnelig tidsplan.

Tabell 1-1. SHP-prosjekter med tilslag i utlysninger i 2012 og 2014

Utlysning	Prosjekttittel	Bev. Fra	Bev. til	Institusjon	Antall studenter i 2014
2012	Improvisation in Teacher Education: Curricula and Practice in Dynamic Interplay	01.12.2012	31.03.2016	Høgskolen Stord/Haugesund	3 239
2012	Health Inequalities, Economic Crisis, and the Welfare State	01.01.2013	31.10.2016	Høgskolen i Oslo og Akershus	18 766
2012	The ASK Study - A randomized controlled trial investigating the effect of daily physical activity on childrens school performance	01.01.2013	31.07.2017	Høgskulen i Sogn og Fjordane	3 887
2012	The effect of vole population cycles on the boreal forest ecosystem dynamics	01.01.2013	31.12.2015	Høgskolen i Hedmark	7 717
2012	HyPerCept - Color and Quality in higher dimensions	01.01.2013	31.12.2017	Høgskolen i Gjøvik	3 391

¹ Prosjektet «The effect of vole population cycles on the boreal forest ecosystem dynamics» har ikke lenger finansiering fra Forskningsrådet, men prosjektet pågår fortsatt. Enkelte studier gjenstår og vil ferdigstilles når egenfinansiert stipendiat disputerer.

2012	New turns in arctic winter tourism: Adventuring, romanticising and exoticising, and demasculinising nature?	01.04.2013	31.03.2017	Høgskolen i Finnmark, nå del av Universitetet i Tromsø – Norges arktiske universitet	12 180 (UiT)
2012	Promoting patient and professional competencies in diabetes care and management - a prerequisite for high-quality evidence-based health care	01.04.2013	31.08.2017	Høgskolen i Bergen	8 382
2012	How to succeed in the private film and television industries? A production culture perspective.	01.05.2013	31.12.2016	Høgskolen i Lillehammer	4 724
2014	Renewable Energy Projects: Local Impacts and Sustainability	01.10.2014	31.12.2017	Høgskolen i Sogn og Fjordane	3 887
2014	New Trends in Modern Policing	01.01.2015	31.08.2019	Politihøgskolen	2324
2014	Micro-encapsulated phase change materials in concrete	01.01.2015	28.02.2019	Høgskolen i Østfold	5 879
2014	Schools, learning and mental health: a study of school-level factors and processes	01.01.2015	31.12.2019	Høgskolen i Hedmark	7 717
2014	Emerging Risks from Smoldering Fires	01.01.2015	31.12.2017	Høgskolen Stord/Haugesund	3 239
2014	Health Promotion - Worthwhile? Reorienting the community health care services.	01.01.2015	31.12.2017	Høgskolen i Sør-Trøndelag	8 853
2014	Rapid change - challenges or opportunities for sustainable reindeer husbandry (Rievdan)	31.12.2015	31.12.2018	Såmi Allaskuvla - Samisk høgskole	159

Kilde: Forskningsrådet, NSDs Database for statistikk om høgre utdanning og phs.no

1.2 Analysen gjennomført etter metode for evaluering

Forskningsrådet utlyste et analyseoppdrag med formål om å frambringe kunnskap om effekter av SHP på fagmiljøer og institusjoner.

Problemstillingene som Forskningsrådet ønsket belyst, handlet i stor grad om å kartlegge organisering, atferdsendringer og effekter av midlene, noe som gjorde at Samfunnsøkonomisk analyse forslo å gjennomføre analysen som en evaluering.

Evalueringen er strukturert etter OECDs evalueringsmodell.² I denne modellen evalueres et offentlig finansiert virkemiddel ut fra tre hovedkriterier: relevans, måloppnåelse og effektivitet. (Virkemiddel, program, tiltak og innsats brukes synonymt i denne sammenheng).

- Relevans handler om å vurdere om SHP svarer på en reell samfunnsutfordring, og om virkemiddelet er innrettet for å løse utfordringen. I relevansdiskusjonen drøftes også eventuelle endringer i samfunnet som kan påvirke virkemiddelets relevans. Dersom SHP-programmet ikke vurderes som et relevant svar på de samfunnsutfordringene det er ment å håndtere, kan man heller ikke forvente at tiltaket vil lede til måloppnåelse.
- Vurdering av måloppnåelse dreier seg om å undersøke om SHP har gitt ønskede resultater og effekter, og om disse kan tilskrives SHP.
- Vurdering av effektivitet handler om hvorvidt tiltaket er innrettet på en hensiktsmessig måte for å nå målene, og om endringer i organisering og innretning kan øke måloppnåelsen ytterligere.

Dersom virkemiddelet er relevant, når målene og er effektiv organisert, kan det sies å være et velfungerende virkemiddel.

1.3 Begrepsavklaring

Forskning er betegnelsen på en aktivitet som på vitenskapelig grunnlag søker å frembringe ny kunnskap. Med begrepet *forskning* mener vi *forskning og utvikling*. Norsk og internasjonal forskningsstatistikk tar utgangspunkt i den såkalte Frascati-manualen fra OECD som bruker definisjonene gjengitt i Tekstboks 1-1.

Tekstboks 1-1. Definisjon Forskning og utviklingsarbeid

Forskning og utviklingsarbeid (FoU) er definert som kreativ virksomhet som utføres systematisk for å oppnå økt kunnskap, herunder kunnskap om mennesket, kultur og samfunn, og omfatter også bruken av denne kunnskapen til å finne nye anvendelser.

Grunnforskning er eksperimentell eller teoretisk virksomhet som primært utføres for å skaffe til veie ny kunnskap om det underliggende grunnlaget for fenomener og observerbare fakta, uten sikte på spesiell anvendelse eller bruk.

Anvendt forskning er også virksomhet av original karakter som utføres for å skaffe til veie ny kunnskap. Anvendt forskning er imidlertid primært rettet mot bestemte praktiske mål eller anvendelser.

Utviklingsarbeid er systematisk virksomhet som bruker kunnskap fra forskning og praktisk erfaring, og som er rettet mot det å fremstille nye eller vesentlig forbedrede materialer, produkter eller innretninger, eller mot det å innføre nye eller vesentlig forbedrede prosesser, systemer og tjenester.

Kilde: OECD (2015): Frascati Manual

² <http://www.oecd.org/dac/evaluation/dacriteriaforevaluatingdevelopmentassistance.htm>

1.4 Evalueringen er primært basert på kvalitativ data

Forskningsrådet utlyste et oppdrag om å frambringe kunnskap om resultater og effekter på fagmiljøene og institusjonene som mottar midler fra andre fase av SHP, i alt 15 prosjekter. Begrepene resultater og effekter brukes ofte om hverandre. I tråd med vanlig evalueringsmetodikk, herunder også DFØs veileder i evaluering, skiller vi imidlertid mellom kortsiktige resultater og mer langsiktige effekter.³ Resultat brukes om det umiddelbare utfallet av en aktivitet, eksempelvis ny kunnskap, vitenskapelige publiseringer o.a., mens effekt brukes om en mer varig og langsiktig endring for institusjonene og samfunnet som helhet, eksempelvis løsning på store utfordringer, flere robuste forskningsmiljøer mv. Det vil i mange tilfeller ikke være opplagt hva som skiller mellom de to.

Det å dokumentere resultater og effekter av forskningsprosjekter er krevende av mange og kjente grunner. Det tar lang tid før forskningsaktiviteter resulterer i konkrete resultater som er målbare, og enda lengre tid før resultatene gir effekter for samfunnet som helhet. Alle de 15 prosjektene som evalueringen omfatter, pågår på evalueringstidspunktet. Det vil følgelig være for tidlig å kunne spore langsiktige effekter av prosjektene. Evaluering av måloppnåelse vil derfor være basert på en vurdering av atferdsendringer og foreløpige resultater basert på hvordan vi forstår at det er tenkt at programmet skal fungere.

Kvalitative datakilder er særlig egnet for å gi innsikt i eventuelle bidrag til endring i atferd som foreløpig ikke har kommet til uttrykk i form av sporbare resultater og effekter. Denne evalueringen er derfor i stor grad basert på kvalitative data innhentet gjennom selvevaluering, intervju og framdriftsrapporter. Kvalitative datakilder er imidlertid forbundet med usikkerhet ved at informasjonen er subjektiv, og at informasjonen må tolkes av oss som evaluerer. Evaluering må leses i lys av denne usikkerheten.

Første ledd i vår metodiske tilnærming var en selvevaluering. Denne ble gjennomført ved at alle prosjektlederne mottok et skjema med 15 spørsmål som skulle besvares skriftlig.

Selvevalueringen ble supplert med intervjuer. Intervjuene har vært sentrale for å forstå hvilke avveininger som ligger til grunn for høgskolenes søknader, disponering av midler og for å få ytterligere innsikt i mulige resultater og effekter. Vi har snakket med prosjektledere samt rektorer, forskningsansvarlig eller andre med administrativ funksjon ved høgskolene som har deltatt. Intervjuene med prosjektleder har gitt innsikt i gjennomføringen og i forventningene til resultater og effekter av de konkrete prosjektene. Intervjuene med rektorer, FoU-ansvarlige eller andre i administrative funksjoner har vært sentrale for å skaffe til veie informasjon om høgskolenes strategiske arbeid og i betydningen SHP har for institusjonen.

³ Direktoratet for økonomistyring (DFØ) sin veileder i evalueringer (DFØ, 2011) skiller gjerne mellom produkter og tjenester som kan forstås på samme måte som resultater, og effekter. I veilederen skilles det imidlertid på brukereffekter og samfunns effekter.

Intervjuene er gjennomført som kvasi-strukturelle intervjuer der vi på forhånd hadde definert et sett med spørsmål, men også satt av tid til oppfølgingsspørsmål. Følgelig var det i noen grad opp til intervjuobjektene å velge hvordan de vektlegger og fremmer informasjon.

I tillegg har vi intervjuet representanter fra Kunnskapsdepartementet, Forskningsrådet og SHP-komiteén som har ansvaret for å vurdere søknadene. Intervjuene har gitt innsikt i mål og hvordan det er tenkt at SHP-programmet skal fungere.

Enkelte forhold har blitt gjentatt av mange intervjuobjekter, og de har derfor blitt tillagt særlig vekt som datakilde for hvordan SHP virker. Andre forhold er det større uenighet om. Vi har kort gjengitt noen slike momenter i tabellen under:

Tabell 1-2

Til dels stor enighet om at	Mindre enighet om at
<ul style="list-style-type: none"> • Det å søke om og få ekstern finansiering, gir læring, virker skjerpene og kan øke kvaliteten på forskningen sammenlignet med intern finansiering. • SHP har betydning for å løfte forskningsaktiviteten hos de som vinner fram, men SHP har også medvirket til å løfte forskningsaktiviteten i miljøer og institusjoner som ikke vinner fram. • Institusjonene satser på søknader som har størst mulighet for å vinne fram i Forskningsrådet. Søknadene kommer fra de antatt beste fagmiljøene, men også med en viss faglig fordeling på institusjonen. • SHP mobiliserer ansatte til å søke om eksterne forskningsmidler. • Forskningsrådet har vært konstruktive og imøtekomende, og de har fått bedre forståelse for høgskolenes egenart. 	<ul style="list-style-type: none"> • SHP gjør det mulig for institusjonene å satse på enkelte forskningsmiljøer og kommunisere prioriteringer, men det er ikke opplagt at SHP gjør institusjonene mer strategiske. (Flere peker på at andre forhold har større betydning, og at tidligere fase av SHP var viktigere i så måte. • SHP gjør undervisningen mer kunnskapsbasert. Enkelte mener at forskning får betydning for innhold og organisering av utdanningen, andre ser ikke at dette er tilfelle, ihvertfall ikke på kort sikt. • Større prosjektrammer gir mer forskning av høy kvalitet. Enkelte mener større rammer øker kvaliteten i programmet samlet sett fordi man kan være modigere og utnytte stordriftsfordeler. Andre tror ikke dette er tilfellet fordi større rammer gir mer administrasjon, og enkelte miljøer vil ha utfordringer med å levere forskning av høy kvalitet uavhengig av prosjektstørrelse. • Det fortsatt er behov for et program som SHP. Enkelte mener tiden er forbi, og at det er uheldig med program som vitner om at høgskolene er dårligere enn universitetene. Andre mener det forstatter fagområder som trenger særskilte tiltak.

Kilde: Samfunnsøkonomisk analyse

Vi har gjennomført i alt 33 intervjuer. Liste over intervjuobjekter er inkludert i vedlegg A.

Videre har vi gått gjennom framdriftsrapportene som prosjektlederne leverte til Forskningsrådet i oktober 2015. Alle prosjektlederne har godkjent at vi kan få tilgang til disse. Videre har vi brukt

offentlig tilgjengelig dokumenter og kvantitativ data fra FoU-statistikkbanken, Database for høyere utdanning, Forskningsrådets prosjektbank og Samfunnsøkonomisk analyses Samspillsdatabase.

Samfunnsøkonomisk analyses Samspillsdatabase er en sammenstilling av data fra elleve offentlige virkemiddelaktører, herunder Norges Forskningsråd, Innovasjon Norge, SIVA o.a. Databasen gjør det mulig å identifisere i hvilken grad høgskolene har hentet forskningsmidler eller næringsrettet finansering fra andre offentlige kilder.

I de tilfeller vi har presentert tidsserier for høgskolene har vi tatt utgangspunkt i de institusjonene som hadde status som høgskole ved utgangen av 2014. Høgskoler som er akkreditert til universitet, eller som har blitt fusjonert med et universitet, er utelatt. For de fusjonerte høgskolene (HBV og HiOA) er statistikken tilbakeført. Institusjonene som er med i utvalget, er inkludert i vedlegg B.

Underveis i prosjektet har vi hatt to møter med de programansvarlige i Forskningsrådet.

Det er ikke gjennomført en bibliometrisk analyse av instituttens forskningspublikasjoner. Det er heller ikke gjennomført robuste statistiske analyser av sammenhengen mellom SHP og studiekvalitet og studentrekruttering. Basert på våre erfaringer vil slike analyser tidligst kunne gjennomføres om tre–fire år.

Forutsetninger og vurdering av datamaterialet vil bli presentert løpende.

1.5 Rapportens oppbygning

Kapittel 2 gir en kort beskrivelse av programmet. I kapittel 3 beskriver og tolker vi målet med programmet og utvikler et målhierarki som skal brukes til å strukturere vurderingen av måloppnåelse.

I kapittel 4 vurderes programmets relevans, mens i kapittel 5 vurderes måloppnåelse.

Kapittel 6 tar for seg programmets effektivitet. I kapittel 7 presenteres vår samlede vurdering og våre anbefalinger til Forskningsrådet framover.

Underveis i rapporten har vi inkludert tekstbokser og sitater som anskueliggjør poenger i øvrig tekst. Sitatene som er brukt er anonymisert. Intervjuobjektene har fått mulighet til å kommentere på innholdet i tekstboksene i forkant av ferdigstilling av rapporten.

For å lette lesingen starter hvert kapittel med en oppsummering av sentrale funn.

2 Strategiske høgskoleprosjekter – et program for å «kvalifisere» høgskolene

SHP ble etablert med utgangspunkt i en erkjennelse av at høgskolene, også etter høgskolereformen på 90-tallet, forsket for lite. Første utlysning i programmet var i 2002. Målgruppen er akkrediterte statlige og private høgskoler, og innvilgede prosjekter får normalt støtte over en periode på tre år. Budsjettet for SHP har vært på om lag 40 millioner kroner i året, og midler er utlyst med to til tre års mellomrom. I første fase av SHP lå gjennomsnittlig tildeling per prosjekt på om lag seks millioner kroner, mens fra og med tildelingen i 2012 økte prosjektstørrelsen til om lag 17 millioner kroner (målt i 2015-kroner). Konkurransen om SHP har vært hard, og den har blitt hardere i takt med økte prosjektrammer. Tidligere evalueringer tyder på at midlene har styrket forskningsarbeidet og den strategiske tenkningen ved høgskolene.

Tidligere evalueringer tyder på at midlene har styrket forskningsarbeidet og den strategiske tenkningen ved høgskolene. Denne evalueringen omfatter 15 prosjekter som har fått midler på bakgrunn av utlysningene i 2012 og 2014.

I kapitlet gis en kort presentasjon av SHP, herunder bakgrunn, målsetning, målgruppe og tildelingshistorikk. Avslutningsvis gis en kort oppsummering av sentrale funn i tidligere evalueringer. Lesere som kjenner SHP godt, kan gå direkte til neste kapittel.

2.1 Etablert i 2002 for å løfte FoU-aktiviteten ved norske høgskoler

Høgskolene spiller en sentral rolle i norsk høyere forsknings- og utdanningssektor. Tradisjonelt har høgskolene hatt en særlig rolle innen profesjonsutdanning, samtidig som de har spilt en viktig rolle for næringsutviklingen i distriktene gjennom lokal tilstedeværelse og desentralisering av utdanning.

Høgskolereformen på 1990-tallet innebar en sammenslåing av 98 regionale høgskoler til 26 statlige høgskoler.⁴ Målet med reformen, som ble initiert av daværende statsråd Gudmund Hernes, var at høgskolene skulle drives mer effektivt ved bedre å utnytte stordriftsfordeler. Målet var bl.a. at lærerkrefter som tidligere ble brukt til administrative oppgaver, heller skulle settes til undervisning og forskning.

Før høgskolereformen hadde ikke høgskolene plikt til å forske, men 25 pst. av arbeidstiden var satt av til «faglig oppdatering».⁵ Med høgskolereformen ble det lagt vekt på at høgskolene skulle bidra til forskning på lik linje med universitetene. Det var imidlertid lite kultur for å drive forskning ved høgskolene; de ansatte hadde liten forskningserfaring, og institusjonene hadde lite

⁴ Blant annet ble distriktshøgskolene, de pedagogiske høgskolene, de helsefaglige høgskolene, ingeniørhøgskolene, sosialhøgskolene og andre mer spesialiserte yrkesfaglige høgskoler slått sammen.

⁵ Forskningsrådet (2016): *Porteføljerapport for høgskolene*

midler til forskning. Høgskolene nådde dessuten i liten grad opp i konkurransen om eksterne forskningsmidler, også etter reformen.⁶

Forslaget om å etablere SHP ble først fremmet i strategidokumentet *FoU-politikk for de statlige høgskolene* i 1998. Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet fulgte opp, og første utlysning kom i 2002.⁷ Programmet ble finansiert ved å legge noen av midlene i grunnfinansieringen til høgskolene over i et felles forskningsprogram. Tanken var at etableringen av en konkurransearena ville styrke kvaliteten og gi muligheter til å satse på litt større prosjekter, enten ved én institusjon eller ved flere institusjoner i samarbeid.

Kravet til forskning ble forsterket i Kvalitetsreformen i 2002.⁸ Målene for kvalitetsreformen var å bedre kvaliteten på utdanning og forskning, øke intensiteten på studiene og øke internasjonaliseringen. Med Kvalitetsreformen ble det åpnet opp for at høgskolene kan oppnå universitetsstatus på bakgrunn av gitte kriterier knyttet til forskningskompetanse og doktorgradsutdanning. Forskning er ett av sektormålene for universitets- og høgskolesektoren og regulert i lov om universiteter og høgskoler.⁹

2.2 Finansielt og strategisk virkemiddel

SHP er et finansielt virkemiddel som skal tilføre høgskolene midler til forskning. Søknadene vurderes på bakgrunn av kvalitet. Hver høgskole kan kun sende inn opptil tre søknader ved hver utlysning. Høgskolen i Oslo og Akershus, som er vesentlig større enn de øvrige høgskolene, kan sende inn inntil fem søknader. I andre fase av SHP skal institusjonene ikke rangere søknadene, men det skal gis en begrunnelse for valg av søknader. Sammen med søknaden skal det legges ved et brev på én til to sider der ledelsen ved institusjonen dokumenterer følgende:¹⁰

- hvordan prosjektet henger sammen med høgskolens strategi
- hvordan prosjektet bidrar til å oppfylle målene i høgskolens strategi
- i hvilken grad prosjektet støtter opp om fagområder der høgskolen har etablerte mastergrads- og eventuelt ph.d.-programmer

Utlysningen i 2012 nevnte kun første og tredje punkt, og ph.d.-programmer var ikke nevnt i det tredje punktet.¹¹

⁶ Forskningsrådet (2010): En satsing for fremtiden. Evaluering av Strategiske høgskoleprosjekter (SHP)

⁷ Forskningsrådet (2010): En satsing for fremtiden. Evaluering av Strategiske høgskoleprosjekter (SHP)

⁸ St.meld. nr. 35 (2001-2002) – Kvalitetsreformen om høyere utdanning

⁹ § 1-1. Lovens formål Lov om universiteter og høgskoler (universitets- og høgskoleloven) hvorav ett av målene er «utføre forskning og faglig og kunstnerisk utviklingsarbeid på høyt internasjonalt nivå.»

¹⁰ Utlysningkriteriene fra utlysningen 2014.

¹¹ Fra utlysningen fra 2012:

«Vedlagt søknaden skal det følge et brev der ledelsen ved institusjonen dokumenterer søknadens kobling til institusjonens strategiske planer og/eller prioriteringer, samt om søknaden er innenfor et fagområde der høgskolen har etablerte mastergradsprogrammer.»

Brevet skal også inneholde en særlig strategisk begrunnelse for hvordan prosjektet er koplet til høgskolens prioriterte mål dersom det ikke tilhører et fagområde hvor høgskolen har mastergrads- og eventuelt ph.d.-programmer.

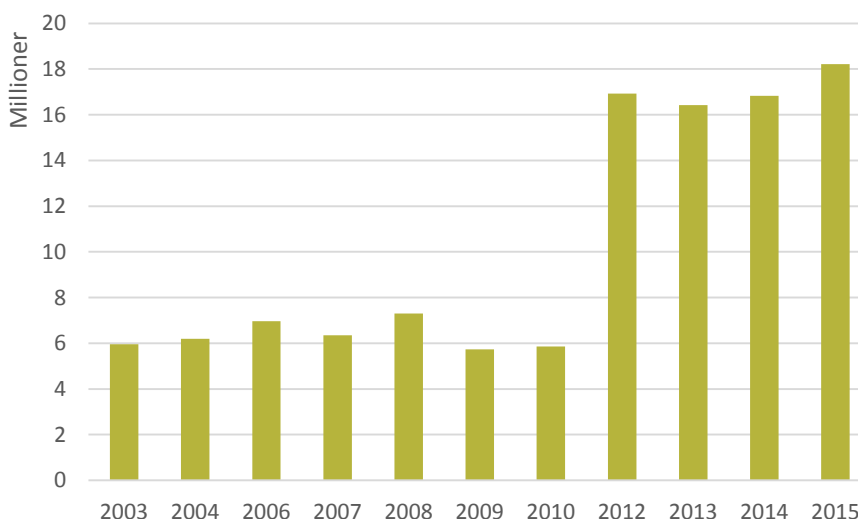
Ansvar for å vurdere søknadene er lagt til en komité (SHP-komitéen). Komitéen er nedsatt av Forskningsrådet og består av eksterne fagpersoner. En representant for Kunnskapsdepartementet er med i komitéen som observatør. Den faglige vurderingen av søknadene skjer i paneler av fagpersoner. Deretter følger kvalitetssikring og vurdering av komitéen i henhold til mål og kriterier for SHP, Forskningsrådets institusjonsstrategiske programmer og Forskningsrådet generelt.

Satsingen har siden opprettelsen ikke hatt faglige eller tematiske begrensninger. På denne måten skiller den seg fra de tematisk styrte programmene i Forskningsrådet. Unntaket var utlysningen i 2012, da om lag én fjerdedel av midlene i SHP ble satt av til forskning innen helse- og sosialfagene.

2.3 De siste tildelingene er større enn tidligere tildelinger

Programmet har utlyst midler omtrent hvert andre eller tredje år siden 2002. Budsjettet for SHP har vært på om lag 40 millioner kroner i året. Fra 2002-2010 lå gjennomsnittlig tildeling per prosjekt på om lag seks millioner kroner, mens fra og med tildelingen i 2012 økte prosjektstørrelsen for de enkelte prosjektene til om lag 17 millioner kroner (målt i 2015-NOK).

Figur 2-1. Gjennomsnittlig tildeling per prosjekt per år (i 2015-NOK). 2002–2015.

Prosjektene tildeles normalt støtte for en periode på tre år.

Kilde: Samfunnsøkonomisk analyse, basert på data fra Forskningsrådet

Note: Prosjekttildelingene er sortert på tildelingsår. Omregnet til 2015-NOK. Ingen prosjekter startet i 2005 og 2011.

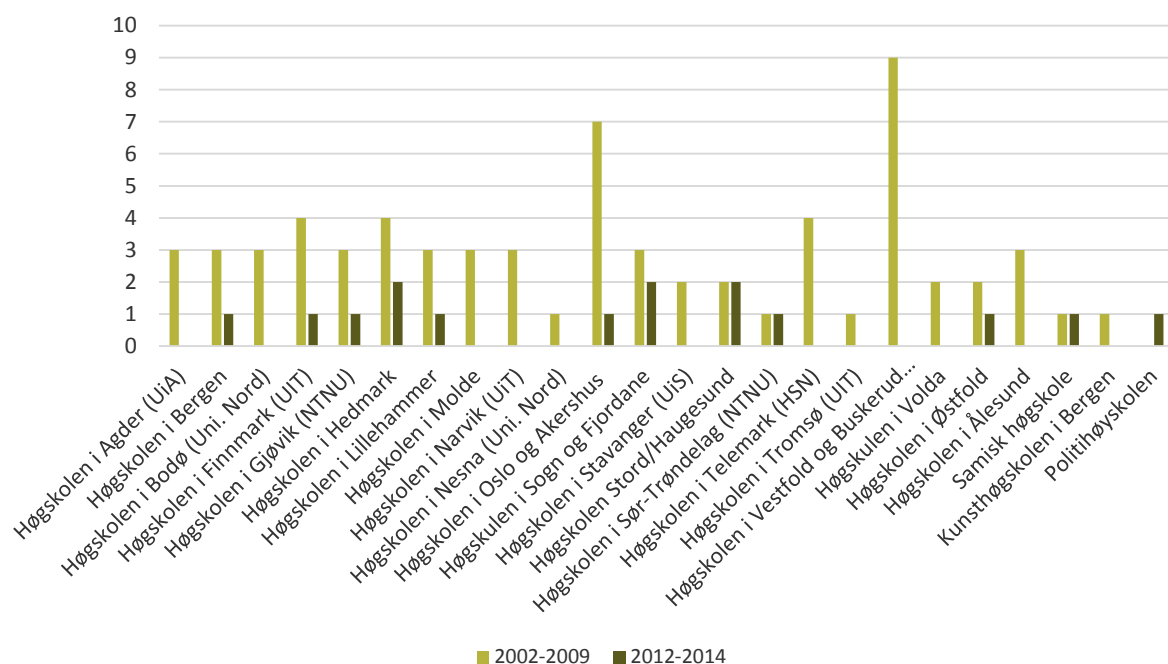
2.4 Alle akkrediterte høgskoler kan søke om støtte

Satsingen retter seg mot akkrediterte statlige og private høgskoler.¹² Både statlige høgskoler, vitenskapelige høgskoler, private høgskoler og andre høgskoler kan søke SHP. I alt 83 prosjekter og 24 institusjoner har mottatt støtte fra SHP, 68 prosjekter gjennom utlysningene i første fase (2002–2010) og 15 prosjekter gjennom utlysningene i andre fase (2012–2017). Alle statlige høgskoler har hatt minimum ett strategisk høgskoleprosjekt i løpet av første eller andre fase av SHP. Politihøgskolen har, som den eneste «annen statlige høgskole», hatt ett prosjekt.

14 av de 15 institusjonene som mottok støtte i andre fase av SHP, har også mottatt midler i første periode. Dette kan, men trenger imidlertid ikke, bety at de samme forskningsmiljøene har mottatt støtte flere ganger. Politihøgskolen har ikke tidligere mottatt støtte.

Figur 2-2 viser institusjonene som har mottatt SHP-midler siden oppstarten. I parentes vises institusjonene som høgskolene per januar 2016 er en del av. Høgskoler som ble en del av et universitet i forkant av tildelingene i 2012 og 2014 var ikke lenger berettiget for støtte ved disse tildelingene.

Figur 2-2. Antall SHP-prosjekter med tildeling 2002–2015 fordelt på institusjon.

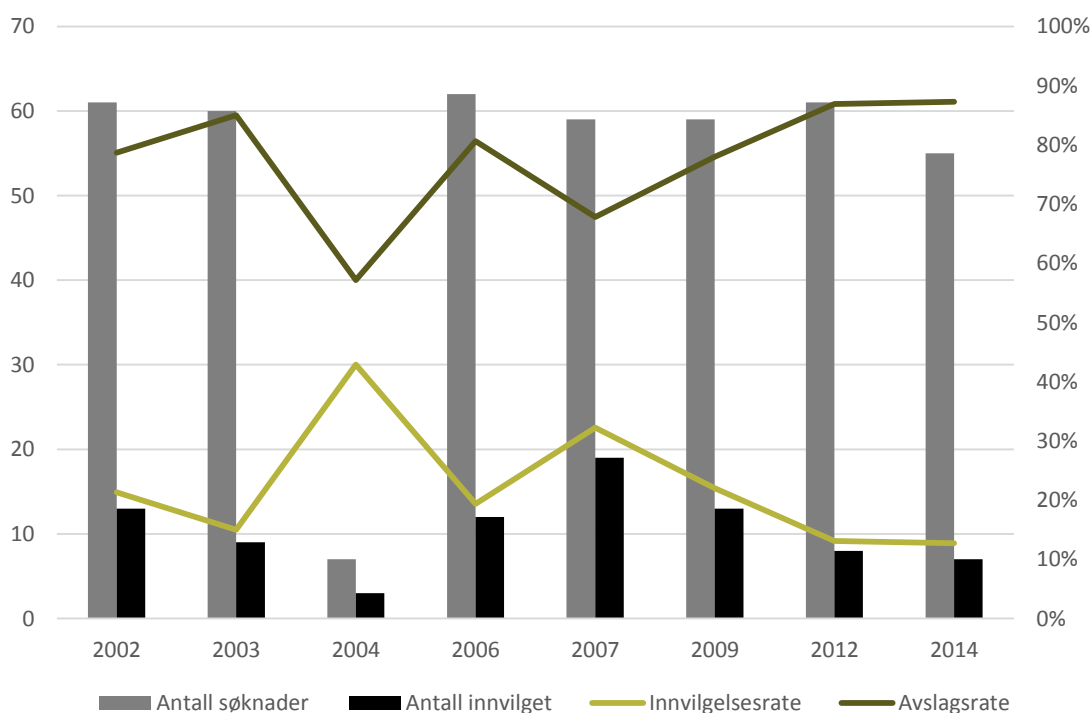
Kilde: Forskningsrådet

¹² Alle akkrediterte læresteder er underlagt universitets- og høgskoleloven hvor det skilles mellom universiteter, statlige høgskoler, vitenskapelige høgskoler og andre statlige høgskoler. Det stilles spesifikke krav til institusjonene innen de ulike kategoriene. For å oppnå eller beholde status innen de respektive kategoriene, må institusjonen akkrediteres av NOKUT (Nasjonalt organ for kvalitet i utdanningen).

2.5 Konkurransen er blitt tøffere med økte prosjektrammer

Konkurransen om SHP-midlene har vært stor, og den har blitt tøffere i takt med økte prosjektrammer. 2004 var et år med få søknader, men ellers har antall søknader vært relativt stabilt over perioden med ca. 60 søknader til hver utlysning. De fleste statlige høgskolene har sendt inn tre søknader (maksimalt antall tillatt) ved hver utlysning. Innvilgelsesraten har variert, den var lavest i 2014 med 13 prosent og høyest i 2007 med 32 prosent (ekskl. 2004). Over hele perioden har innvilgningsraten vært ca. 19 prosent (ekskl. 2004). I de to siste rundene (2012 og 2014) ble færre søknader innvilget enn tidligere. Innvilgelsesraten var ca. 13 prosent begge år. Nedgangen i innvilgelsesraten må sees i sammenheng med at tildelingen per prosjekt økte (jf. Figur 2-3 **Figur 2-1**). Til sammenligning var innvilgelsesraten 29 prosent i gjennomsnitt for Forskningsrådets programmer i 2014.¹³

Figur 2-3. Innvilgelsesrate og avslagsrate i prosent (høyre akse), og antall søknader og antall innvilgede søknader (venstre akse). 2002-2014

Kilde: Forskningsrådet og Samfunnsøkonomisk analyse

¹³ Forskningsrådet i tall 2014 – Tabeller og figurer (excel), hentet fra: <http://www.forskningsradet.no/no/Nokkeltall/1138785797239>

2.6 SHP er evaluert to ganger tidligere

SHP ble første gang evaluert av NIFU STEP i 2005. I 2010 ble det gjennomført en større evaluering av en evalueringskomité bestående av forskere fra Norge, Sverige og Danmark, med NIFU (da NIFU STEP) som faglig sekretær.

Evalueringene tyder på at SHP-midlene har styrket forskningsarbeidet og den strategiske tenkningen ved høgskolene.

Evalueringen fra 2005¹⁴ viste til et behov for større bevilgninger dersom man ønsket å løfte hele sektoren. Samtidig ble det pekt på at ordningen hadde mange mål.

Prosjektene i prosjektporteføljen fram til evalueringstidspunktet ble i hovedsak ledet av mannlige prosjektledere, noe som også ble kommentert i evalueringen. Samtidig ble det påpekt at det var få kvinnelige søkere, og at det kunne være ulike grunner til det, for eksempel at forskningsfeltene til kvinnelige forskere i mindre grad ble satset på internt eller gjennom Forskningsrådets programmer.

Evalueringen fra 2005 pekte også på at høgskolene var misfornøyde med Forskningsrådets kunnskap om sektoren og manglende forståelse for mangfoldet i sektoren. Evalueringen pekte derfor på behovet for et kontaktpunkt mellom Forskningsrådet og høgskolene for å bedre dialogen mellom miljøene.

Evalueringen fra 2010¹⁵ viste at konkurransen om SHP-midlene har styrket kvaliteten på forskningen ved norske høgskoler og i vesentlig grad bidratt til å styrke forskningsmiljøene som allerede var etablert ved høgskolene.

Videre ble det påpekt at SHP har bidratt til å stimulere den strategiske tenkningen ved høgskolene. Ifølge evalueringen i 2010 har satsingen fungert «som en vitamininnsprøytning i sektoren», den har bidratt til å skape «selvtillit og entusiasme blant forskerne som har fått støtte». Det ble videre uttalt at SHP har bidratt til å motivere høgskolene til å forske og å søke om eksterne midler, også utenom SHP. Institusjonene står dermed bedre rustet til å delta i nasjonale konkurransearenaer for forskning enn tidligere, ifølge evalueringen i 2010.

I evalueringen ble det videre konkludert med at midlene var blitt fordelt forholdsvis jevnt mellom høgskolene, men sett i forhold til antall faglig ansatte hadde de små høgskolene fått forholdsvis mer enn de store. Det ble også konstatert at bare en fjerdedel av midlene hadde gått til prosjekter på de helsefaglige og pedagogiske fagområdene, til tross for at høgskolene har en betydelig del av sin virksomhet innenfor disse.

¹⁴ Larsen, I. M. og S. Kyvik (2005): Strategiske høgskoleprosjekter – en underveisevaluering. NIFU STEP

¹⁵ Forskningsrådet (2010): En satsing for fremtiden. Evaluering av Strategiske høgskoleprosjekter (SHP)

Evalueringen fra 2010 viser at høgskolene er fornøyd med innretningen av virkemiddelet – konkurranseutsettingen har virket positivt på forskningskvalitet og strategisk tenkning.

Evalueringen påpekte at det fortsatt var behov for en ordning som SHP, da høgskolene fortsatt hadde problemer med å sikre forskningsfinansiering gjennom andre kanaler. Undersøkelsen viste at høgskoler som var fusjonert med eller blitt til universiteter, fortsatt slet med å finansiere forskningsaktiviteter. Evalueringen mente videre at det var behov for utvikling av forskningskompetanse i høgskolene, men også i de «nye» universitetene. Evalueringskomitéen anbefalte derfor at man øremerket deler av SHP-rammen til profesjonsfagene. Dette er fag med lav andel doktorgrader blant ansatte og som høgskolene har særskilt ansvar for.

Videre ble det anbefalt en reduksjon i antall målsettinger for SHP. Mange av målene var ikke blitt nådd, og det ble anbefalt å legge større vekt på faglig kvalitet samtidig som andre mål kunne begrenses i antall og vektlegging.

3 Målet er å kvalifisere høgskolene som FoU-institusjoner og strategiske aktører

Det overordnede målet med Strategiske høgskoleprosjekter (SHP) er å kvalifisere høgskolene som FoU-aktører og strategiske institusjoner. Programmet har dessuten mange underliggende mål og hensyn som skal ivaretas, eksempelvis likestilling i forskning, arbeidsdeling i forsknings- og innovasjonssystemet og geografisk spredning. For å strukturere problemstillingene Forskningsrådet ønsket belyst og vurdere måloppnåelse, har vi formulert et målhierarki med fire underliggende mål som evalueringen tar utgangspunkt i: styrke FoU-kompetanse og FoU-kvalitet, styrke strategisk FoU-tenkning, styrke forskningens relevans for utdanningen og styrke samarbeid på fagmiljøer og institusjoner som har deltatt i andre fase av SHP. I tillegg vurderes tverrgående hensyn, resultater og effekter utover delmålene.

SHP ble opprettet for å styrke forskningsaktiviteten i høgskolene. Målsetningen for programmet har vært formulert på noe ulike måter fra Kunnskapsdepartementets og Forskningsrådets side.

I tildelingsbrevet fra Kunnskapsdepartementet til Forskningsrådet i forbindelse med første tildeling av SHP¹⁶ ble det uttrykt at SHP skulle bidra til å «*bygge opp forskningsvirksomhet av god kvalitet*» ved å ta hensyn til høgskolenes faglige situasjon. Det ble videre understreket at satsingen skulle være strategisk og «*bare gi støtte til virksomhet som har klar forankring i institusjonenes strategiske planer eller andre institusjonelle vedtak for faglig utvikling.*» Departementet understreket også at programmet skulle være komplementært til andre programmer i Forskningsrådet.

Intervjuene vi har gjennomført i forbindelse med denne evalueringen tyder på at departementet er særlig opptatt av den strategiske dimensjonen, det vil si institusjonenes evne til å prioritere og satse strategisk på forskning.

Kunnskapsdepartementets tilnærming kan sies å skille seg noe fra Forskningsrådets, da Forskningsrådet særlig legger vekt på forskningskvalitet og at ordningen skal "kvalifisere" institusjonene for deltagelse i nasjonale konkurranser, på linje med universitetene. På Forskningsrådets programside står det at «*Strategiske høgskoleprosjekter (SHP) er en strategisk satsing rettet mot akkrediterte statlige og private høgskoler. Gjennom finansiering av forskning av høy vitenskapelig kvalitet skal SHP bidra til å kvalifisere høgskolene både som forskningsinstitusjoner og som strategiske aktører.*»¹⁷

¹⁶ Gjengitt i Forskningsrådet (2010).

¹⁷ Hentet fra: http://www.forskningsradet.no/prognett-shp/Om_programmet/1228296648401

I programmets årsrapport for 2014 formuleres programmets mål/formål dessuten som følgende:

«Satsingen skal særlig styrke forskning på kompetanseområder som høgskolene har et spesielt ansvar for».

På bakgrunn av Forskningsrådets og Kunnskapsdepartementets målformuleringer forstår vi det dithen at programmet skal styrke forskningsaktiviteten, men også forskning av høy kvalitet.

Målene om «mer forskning» og målet om «høy kvalitet» henger sammen, men kan også være motstridende, og man kan se på det som et spørsmål om å skulle styrke forskningsaktiviteten i bredden på den ene siden vs. et spørsmål om å fremme og styrke noen utvalgte miljøer og fagområder på den andre siden. Våre intervjuer tyder på at det har vært en klar holdning, både ved høgskolene og fra myndighetsnivå, til at SHP skal bidra til å bygge opp enkelte sterke miljøer.

Forskningsrådet har i målformuleringen brukt begrepet «kvalifisere» høgskolene. Dersom SHP skal gjøre miljøene i stand til å konkurrere i nasjonale konkurransearenaer, er det avgjørende at sektoren har noen sterke forskningsmiljøer. Videre er vektleggingen av forskningsmiljø ytterligere forsterket i andre fase av SHP, der rammene for prosjektene er økt. Prosjektene har blitt større, men færre. Endringen må tolkes dithen at SHP ikke er et virkemiddel for å øke forskningsaktiviteten for alle ansatte ved institusjonene, men at institusjonene skal ha noen gode miljøer som kan frambringe forskning av høy kvalitet og med relevans for utdanningen de respektive institusjonene tilbyr.

Videre forstår vi målformuleringene slik at forskningen skal være relevant for utdanningene som høgskolene har et ansvar for, slik at forskningen skal gjøre undervisningen mer forskningsbasert. Fri forskning kan naturligvis bli relevant også for høgskolene slik den er i universitetssektoren, men vi tolker det slik at SHP primært skal frembringe forskning med relevans for utdanningen og gjøre utdanningen mer forskningsbasert. Videre er det et mål å styrke den strategiske tenkingen ved institusjonene.

I SHPs årsrapport for 2014 formuleres programmets mål/formål videre slik:

«Satsingens skal også stimulere til økt samarbeid om forskning, i forskergrupper, med andre forskningsinstitusjoner, med regional virksomhet og med det internasjonale forskersamfunnet.»¹⁸

Viktigheten av og målet om samarbeid mellom ulike aktører i forskningssystemet er løftet fram i ulike meldinger til Stortinget. Her kan vi eksempelvis vise til et sitat fra Melding til Stortinget nr. 20 (2004-2005) *Vilje til forskning*:

«Behovet for mer samarbeid er basert på en forventning om at dette gir gjennomslagskraft for norsk forskning internasjonalt, bedre kvalitet, mer tverrfaglighet, og tyngre og mer sammensatte forskningsmiljøer.»

¹⁸ <http://www.forskningsradet.no/>

Med dette forstår vi det slik at det også er et mål å øke samarbeidet både på institusjonen og med eksterne aktører.

Evalueringen fra 2010 og intervju gjennomført i forbindelse med denne evalueringen tyder på at ordningen også skal ivareta andre hensyn, for eksempel:

- likestilling mellom kjønn
- «en viss» nasjonal arbeidsdeling i høgskolene med hensyn til forskning
- «en rimelig» fordeling av SHP-midlene mellom ulike fagområder mellom høgskolene, og mellom de forskjellige landsdelene
- «en viss» prioritering av forskning relevant for profesjonsfagene

En naturlig tolkning av disse hensynene er at det er noen tverrgående hensyn som komitéen skal se til i sin vurdering av søknadene.

I intervjuene registrerer vi at noen opplever at SHP også skal tjene andre formål. Eksempelvis at SHP skal veie opp for ulikheter i basisfinansiering¹⁹ mellom universiteter og høgskoler. Basisfinansieringen til institusjonene gir ulike forutsetninger for å drive forskning i de to sektorene, men vi tolker det ikke dithen at målet med SHP er ren omfordeling av midler til forskning.

Videre pekes det i intervjuene på at høgskolene fyller en viktig rolle i det regionale innovasjonssystemet, og at SHP må sees i lys av denne rollen. Det er imidlertid mange virkemidler som skal støtte opp om forskningsaktiviteten i sektoren. Andre virkemidler er rammebevilgningen til høgskolene, Regionale forskningsfond og Forskningsrådets programmer og aktiviteter hvor noen har spesifikt til formål å utløse forskningsbasert innovasjon med en regional dimensjon (eksempelvis VRI²⁰ og klyngeprogrammer). I en evaluering av SHP vil vi derfor ikke undersøke SHPs betydning for ivaretagelsen av en slik rolle, men ta utgangspunkt i målformuleringen for dette spesifikke virkemiddelet.

På bakgrunn av det ovenstående har vi etablert et målhierarki som evalueringen vil ta utgangspunkt i. Målhierarkiet oppsummerer det vi anser som de mest sentrale målene med programmet, og favner også analyse spørsmålene som Forskningsrådet reiste i konkurransegrunnlaget for evalueringen. En viktig implikasjon av å etablere et målhierarki, er at det er mulig å vurdere om programmet bidrar til hovedmålet selv om bare ett av delmålene oppnås. Evalueringen av måloppnåelse vil gjøres med utgangspunkt i de fire delmålene.

¹⁹ Dagens finansieringssystem for universiteter og høgskoler ble innført i 2002, i forbindelse med innføringen av Kvalitetsreformen i høyere utdanning (St.prp. nr. 1 (2001–2002) og Innst. S. nr. 1 (2001–2002)). Finansieringsmodellen representerte en omlegging i budsjettssystemet fra innsats til resultat. Finansieringssystemet er i hovedsak likt for alle institusjoner. Rammebevilgningen består av tre deler: En basisbevilgning, og en resultatbasert finansiering (RBF) som består av utdanningsinsentiver og forskningsinsentiver. Basisbevilgningen skal sikre langsiktighet og stabilitet mens de to siste skal belønne høy kvalitet og konsentrasjon i forskning samt kvalitet og effektivitet i utdanningen.

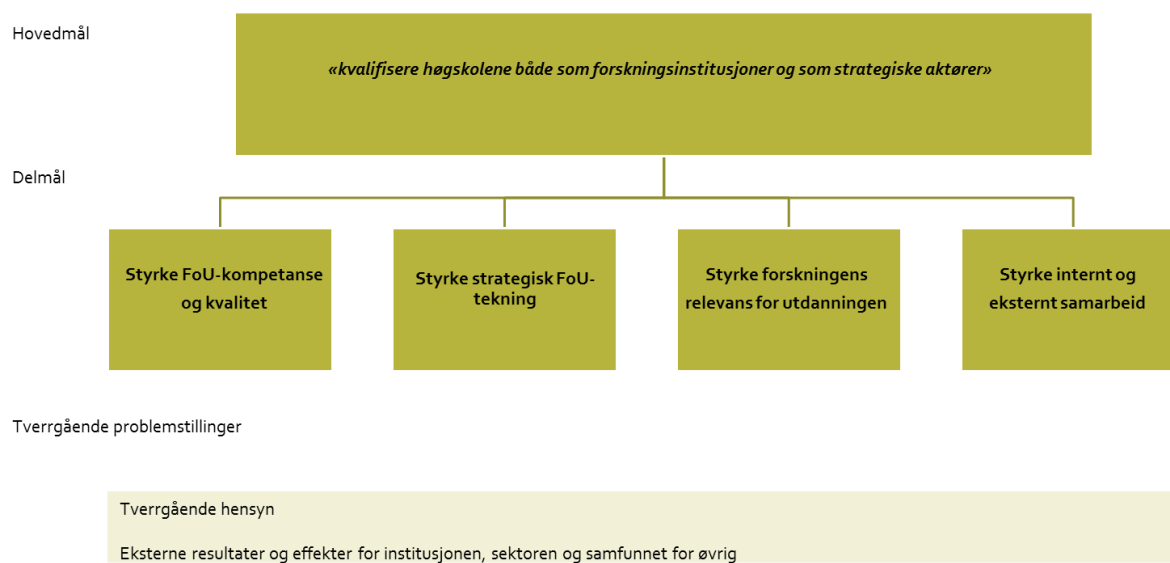
²⁰ For en nærmere beskrivelse av VRI, se vedlegg C.

Tverrgående hensyn, samt resultater og effekter som ikke er direkte knyttet til delmålene, omtales også.

Tolkning av hva som ligger i målene, og hvordan vi vil gå fram for å vurdere måloppnåelse, presenteres underveis.

Vi presiserer at målhierarkiet primært har fungert som utgangspunkt for evalueringen, og ikke er et forsøk på å endre eller tilpasse målformuleringene som Forskningsrådet eller Kunnskapsdepartementet opererer med.

Figur 3-1. Målhierarki

Kilde: Samfunnsøkonomisk analyse

4 Relevans – ordningen treffer høgskolenes behov

SHP er begrunnet i særlige utfordringer for å øke forskningsaktiviteten ved høgskolene. Virkemiddelet er relevant for å overkomme barrierene som høgskolene møter, og for å utløse potensialet i miljøer som «nesten, men ikke helt» når opp i åpne konkurransearenaer.

SHP kan ses på som et tidsavgrenset tiltak for å gjøre forskningsmiljøer ved høgskolene tilstrekkelig kvalifisert til å delta i andre forskningsrådsprogrammer og for å gjøre ledelsen tilstrekkelig strategisk. Det er imidlertid ikke definert et ambisjonsnivå for når man har nådd målene.

Programmet hviler på et premiss om at det er en betydelig grad av ulikhet mellom universiteter og høgskoler, og likhet høgskoler imellom. Strukturreformen i UH-sektoren innebærer at institusjonene blir mer sammensatt.

I dette kapitlet drøftes programmets relevans. Relevans handler om å vurdere om SHP svarer på en reell samfunnsutfordring, og om virkemiddelet er innrettet for å løse utfordringen. Dersom SHP ikke vurderes som et relevant svar på de samfunnsutfordringene det er ment å håndtere, kan man heller ikke forvente at tiltaket vil lede til måloppnåelse utover ren omfordeling av midler.

Vi starter med en drøfting av de samfunnsutfordringene som programmet er ment å løse. Avslutningsvis drøftes endringer som har betydning for vurdering av programmets relevans framover.

4.1 Begrunnet i særlige barrierer for høgskolene

Det er anerkjent innenfor økonomisk teori at forskning, utvikling og innovasjon er essensielt for langsiktig økonomisk vekst²¹.

Det er mange og sammensatte grunner til at det offentlige investerer midler i forskning. Kort fortalt brukes offentlige midler på forskning fordi forskning er et *kollektivt gode* som det blir investert mindre i enn hva som er samfunnsøkonomisk optimalt. Offentlig finansiering av forskning kan utløse forskningsaktiviteter som kan føre med seg positive eksternaliteter, det vil si positiv kunnskapsoppbygging også hos aktører som ikke selv er del av det enkelte forskningsprosjekt. Positive eksternaliteter som følge av FoU, kan arte seg som økt kunnskapsbasert verdiskaping, mer innovasjon i privat og offentlig sektor, utdanninger som er bedre tilpasset arbeidsmarkedets behov og svar på store samfunnsutfordringer.

²¹ Betydningen av innovasjon for økonomisk vekst ble påvist av Solow (1957) i 1950-årene, noe han fikk Nobelprisen for. Synet på hva som er den viktigste drivkraften for å skape innovasjon, har imidlertid endret seg, se for eksempel Schumpeter, J.A. (1942), Robert Solow (1957), Porter (1998). Se også Produktivitetskomisjonens rapport Produktivitet – grunnlag for vekst og velferd, NOU 2015:1

Internasjonalisering, økt konkurranse og en stadig raskere teknologisk utvikling gir et økende behov for ny kunnskap, nye løsninger og fleksibilitet i arbeidsstyrken. Videre står samfunnet overfor en rekke samfunnsgjennomgripende utfordringer, eksempelvis aldrende befolkning og klimaendringer. Disse forsterker behovet for ny kunnskap, nytenkning og effektivisering i både privat og offentlig sektor.

Utdanningsinstitusjonene har en sentral rolle i møte med framtidens kompetansebehov. I utdanningspolitikken legges det vekt på at undervisningen skal være forskningsbasert, uavhengig av om den foregår på et universitet eller en høyskole. Én tolkning er at forskningsbasert utdanning handler om at lærere som er engasjert i og stadig utsettes for forskning, får økt evne til å absorbere ny kunnskap og ta i bruk ny teknologi som kan øke kvaliteten i utdanningen. En rapport fra Universitets- og høyskolerådet har utredet problemstillinger der ulike eksempler på tolkning av begrepet er drøftet²² (jf. Tekstboks 4-1).

Tekstboks 4-1. Forskningsbasert utdanning

Eksempler på tolkning

- Undervisningen skal være i overensstemmelse med forskningens nyeste resultater
- Undervisningen skal være tilknyttet et forskningsmiljø
- Fast ansatte lærere skal ha forskningskompetanse
- Undervisningen skal utføres av aktive forskere
- Undervisningen skal innebære trening i vitenskapelig metode i samarbeid med praktiserende forskere

Den positive sammenhengen mellom forskning og undervisningskvalitet er et sentralt prinsipp i det norske utdanningssystemet og regulert i lov om universiteter og høyskoler.²³

Markedssvikt i forskningsmarkedet og målet om at all utdanning skal være kunnskapsbasert er to sentrale begrunnelser for offentlige investeringer i forskning i utdanningssektoren, men tilsier imidlertid ikke et særskilt program utelukkende for høyskolene.

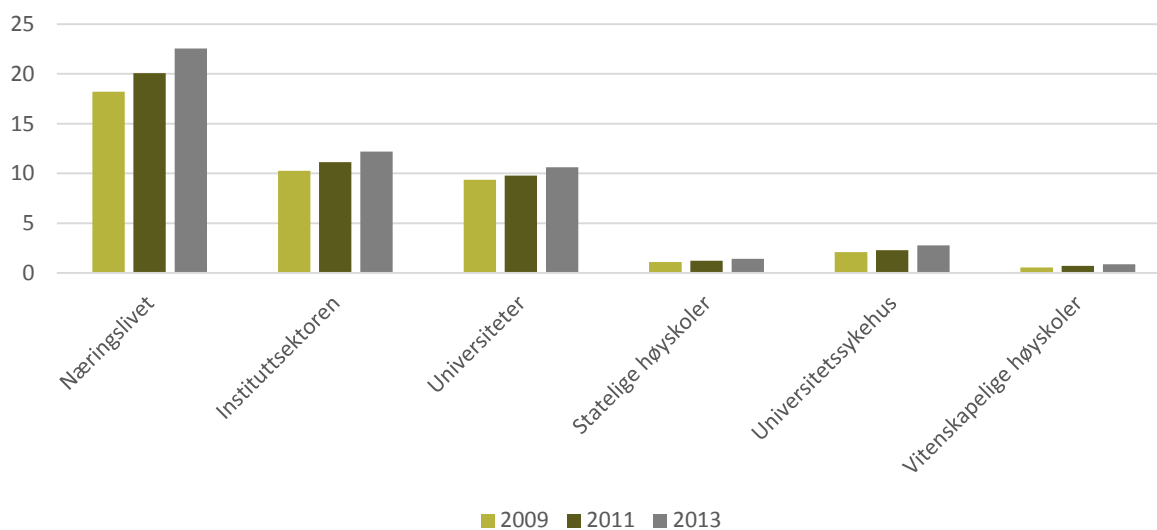
Vi forstår det slik at SHP er et virkemiddel for å løse *særlige* barrierer for å øke forskningsaktiviteten og -kvaliteten ved høyskolene. Høyskolene har til dels ulik organisering og faglig innretning. Tradisjonelt har høyskolene vært mer utdanningsorienterte og profesjonsrettede enn universitetene, og hovedtyngden av studentene er på bachelornivå.

Høyskolenes bidrag til FoU har historisk sett utgjort en forholdsvis liten andel av samlet norsk FoU. Slik var det også ved inngangen til andre fase av SHP. Høyskolenes andel av FoU-utgiftene i universitets- og høyskolesektoren ble i 2011 beregnet til 8,5 prosent, og andelen av FoU-årsverk lå på samme nivå. Som andel av samlet nasjonal FoU-aktivitet lå andelen FoU-utgifter på 2,3 pst.

²² Eksemplene er hentet fra Hyllseth (2002): Forskningsbasert undervisning. Norgesnettrådets rapport

²³ § 1-1. Lovens formål Lov om universiteter og høyskoler (universitets- og høyskoleloven) hvorav ett av målene er «utføre forskning og faglig og kunstnerisk utviklingsarbeid på høyt internasjonalt nivå.»

Figur 4-1. FoU-utgifter fordelt på ulike aktører i forsknings- og innovasjonssystemet

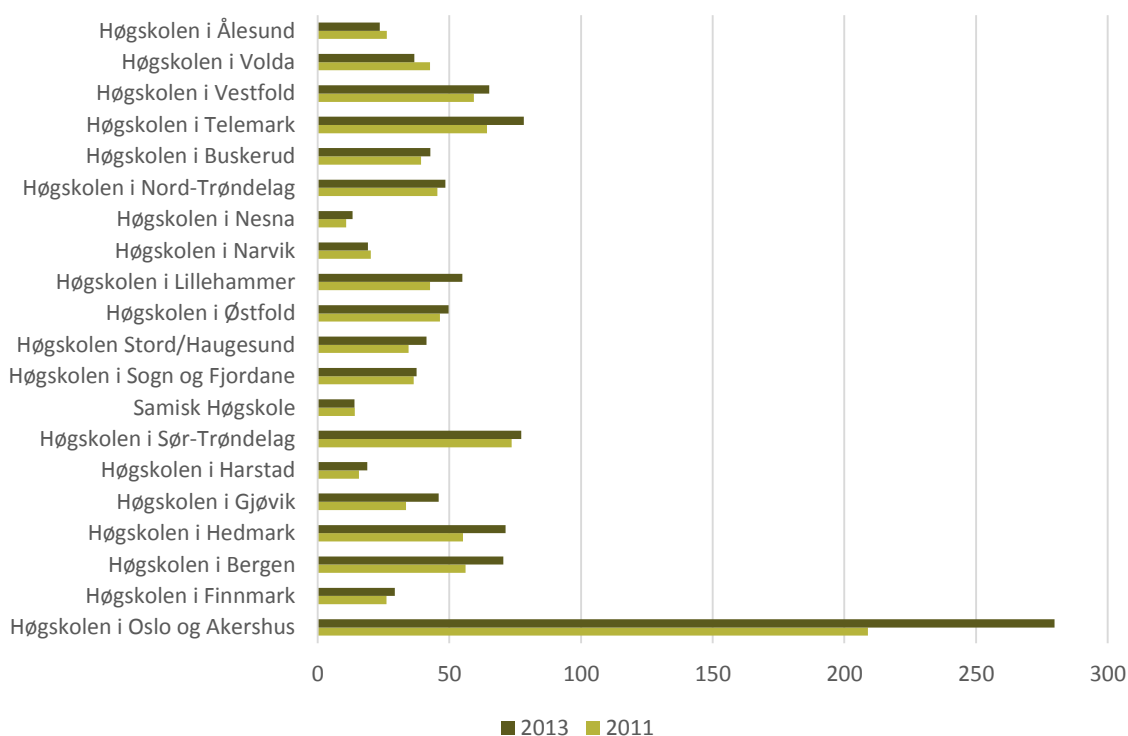
Kilde: Statistikkbanken NIFU

De sentrale barrierene er svak forskningstradisjon, få ansatte med forskningskompetanse og at de ansatte har liten tid til å forske. I snitt bruker hver vitenskapelig ansatte ved høyskolene 19 prosent av sin arbeidstid til forskning. Tilsvarende bruker universitetsansatte 57 prosent.²⁴ Høgskolenes innretning mot profesjonsutdanning med mindre krav til akademisk fordypning enn universitetene kan begrunne at høyskolene ikke selv bygger opp forskningsmiljøer. På den annen side utdanner høyskolene både profesjonsgrupper i sterk vekst, og kravene til akademisk fordypning øker i en rekke fag. Sistnevnte kan begrunne økt forskning på hva som er de ulike fagenes beste faglige grunnlag.

Det er imidlertid store forskjeller mellom miljøer og institusjoner. Forskjellene har vært og er fortsatt til dels et resultat av institusjonene som høyskolene har sitt utspring i. Antall ansatte er en indikator som illustrerer forskjellen i forskningsaktivitet på de ulike høyskolene ved inngangen til andre fase av programmet. Andre indikatorer for forskningsaktiviteten ved høyskolene er inkludert i Figur B-1 i vedlegg B.

²⁴ Forskningsrådet (2015) Porteføljeanalyse for Høyskolene

Figur 4-2. Antall FoU-ansatte ved høgskolene. 2011 og 2013.

Kilde: FoU-statistikkbanken NIFU

SHP er et *finansielt virkemiddel* som skal tilføre sektoren midler til forskning for å overkomme de ovenfor nevnte barrierene. SHP er også et *strategisk virkemiddel* som forstås på bakgrunn av et behov for å «inspirere» ledelsen ved høgskolene til å identifisere og «investere» de tilførte midlene i de beste miljøene som på sikt kan utvikle seg til å bli komparative fortrinn for institusjonen. En årsak kan være at det foreligger en form for «innlåsing» av midler til andre deler av institusjonenes drift, eller at forskningsinsentivene i finansieringssystemet ikke er sterke nok til å omprioritere midler til forskning.

En annen, men mindre opplagt barriere for høgskolene handler om måten forskningssøknader vurderes på i tradisjonelle forskningsprogrammer. Vurdering av kvalitet er i stor grad basert på tradisjonelle forskningsdefinisjoner, hvor blant annet krav til nyskaping, åpenhet og reproduserbarhet står sentralt.²⁵ Fagfelleevaluering er den viktigste vurderingsformen innenfor academia og benyttes både i redaksjoner for vitenskapelige tidsskrifter og ved tildeling av forskningsmidler. Fagfelleevalueringene vil i stor grad bygge på skjønn og den faglige bakgrunnen til den som bedømmer. Erfaringer viser at det kan være utfordrende for tverrfaglige forskningsprosjekter å vinne fram på konkurransearenaer basert på fagfelleevalueringer.²⁶ En forklaring kan være at eksperter gjerne har lettere for å bedømme kvaliteten i søknader på

²⁵ For en nærmere, men kortfattet beskrivelse av kvalitet i forskning, se kapittel 5 i Meld. St. 20 (2004-2005): Vilje til forskning

²⁶ Damvad (2008) Tenk på tværs i forskning og utdanning

fagområder som ligger nærmest sitt eget. Tilsvarende kan det tenkes for forskning som er praksisnær og tar i bruk andre metoder for datainnhenting og analyse enn tradisjonelt akademisk rettede prosjekter.

Vi har ikke grunnlag for å si at søknader fra høgskolene ikke vurderes på samme grunnlag som søknader fra andre institusjoner, men våre intervjuer tyder på at det er en opplevelse av at det tradisjonelt har vært vanskeligere for tverrfaglig og praksisnær forskning å vinne fram i åpne konkurransearenaer. På samme måte er det også en opplevelse blant enkelte at høgskolene automatisk anses som «B-lag», og at dette også får betydning for vurdering av søknader i andre arenaer. Heller ikke dette har vi grunnlag for å bekrefte eller avkrefte, men det har likefullt betydning for hvorfor høgskolene opplever SHP som særlig relevant. Gitt at SHP er øremerket høgskolene, har konkurranse og søknadskriteriene vært mer tilpasset høgskolenes «nivå» og egenart. Tilføring av midler med denne begrensningen gjør at forskningsaktiviteten vil skje på sektorens premisser. Høgskolene vet at konkurransen er begrenset, noe som kanskje også øker motivasjonen til å delta. Således kan programmet også være mobiliserende.

Flere respondenter trekker også fram SHP som viktig for å frembringe tverrfaglig forskning og forskning på temaer som «i liten grad» er dekket av andre programmer. Vi tolker det dithen at dette ikke er begrunnelse for programmet, men et middel for å sikre at institusjonene selv kan foreta sine strategiske tilpasninger.

illustrerer begrunnelser for offentlig investeringer i forskning, i UH-sektoren generelt og i SHP spesielt. Begrunnelsen for programmet hviler på et premiss om at det er betydelig grad av forskningsmessig ulikhet mellom universiteter og høgskoler, og forskningsmessig likhet mellom høgskolene. Rasjonale holder så lenge premisset gjelder.

Tabell 4-1. Rasjonale for SHP

Rasjonale	Målgruppe	Premiss
Offentlig finansiering av FoU pga. markedssvikt i markedet for FoU	Gjelder hele samfunnet	Gjelder så lenge positive eksternaliteter av forskning ikke blir godskrevet forskningsmiljøene i ordinære markeder
Offentlig finansiering av forskning for å gjøre undervisningen mer forskningsbasert	Gjelder hele UH sektoren	Gjelder så lenge utdanningen ikke er <i>tilstrekkelig</i> forskningsbasert. Hviler på en forutsening om at mer forskning faktisk gjør undervisningen mer forskningsbasert, og at dette gir økt kvalitet og relevans i utdanningen.
Finansielt virkemiddel for å "kvalifisere" høgskolene	Gjelder høgskolene	Gjelder inntil sektoren er <i>tilstrekkelig</i> kvalifisert. Hviler på en forutsetning om at barrieren kun gjelder høgskoler, og at det er et entydig skille mellom høgskoler og universiteter.
Strategisk virkemiddel for å styrke strategisk tenkning ved institusjonene	Gjelder høgskolene	Gjelder inntil høgskolene er <i>tilstrekkelig</i> strategiske i sin tilpasning til muligheter i forskning og utdanningsmarkedet. Hviler på en forutsetning om at barrieren kun gjelder høgskoler, og at det er et entydig skille mellom høgskoler og universiteter
En særskilt konkurransearena for å styrke forskning tilpasset sektorens "egenart"	Gjelder høgskolene	Gjelder inntil høgskolene er mobilisert, og forskningens kvalitet vurderes utfra <i>faktisk</i> kvalitet og relevans. Hviler på en forutsetning om at barrieren kun gjelder høgskoler, og at det er et entydig skille mellom høgskoler og universiteter

Kilde: Samfunnsøkonomisk analyse

4.2 SHP skal kvalifisere de som «nesten» når opp i nasjonale konkurransearenaer

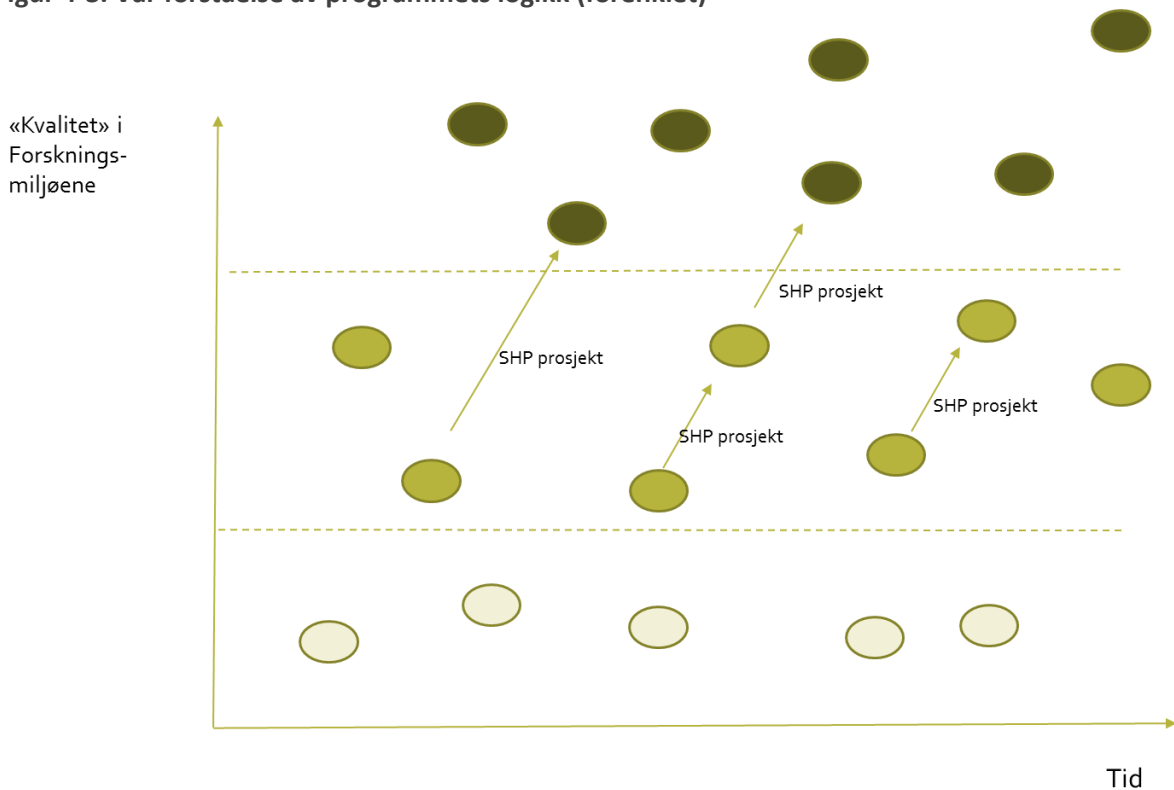
Vi forstår det dithen at programmet skal kvalifisere høgskolene ved å overkomme barrierene nevnt i foregående avsnitt og utløse uforløst potensial i de miljøene i sektoren som «nesten, men ikke helt» når opp i nasjonale konkurransearenaer. En forenkling av programmets logikk er illustrert i Figur 4-3.

I figuren vises «kvalitet» i forskningsmiljøene på den vertikale aksene og tid på horisontale aksene. «Kvalitet» i forskningsmiljøene handler om faglig kvalitet (eksempelvis målt i miljøenes forskningskompetanse, meritter og evne til å vinne fram i nasjonale konkurransearenaer), men også om at miljøet besitter et potensial som kan vise seg å være av stor nytte for samfunnet og for utdanningene. Miljøene i øvre sjikt konkurrerer allerede i nasjonale konkurransearenaer, mens miljøene i de to nedre sjiktene ikke når opp i konkurransen. For enkelthet skyld antar vi at alle miljøene i universitetene befinner seg i øvre sjikt, mens alle miljøene ved høgskolene befinner seg i de to nedre sjiktene (noe som ikke er tilfelle i realiteten, men som ligger i programmets premis).

SHP-midlene deles ut på bakgrunn av konkurranse først på institusjonene og så i Forskningsrådet (ved SHP-komitéen). Gjennom prosjektet kan miljøene opparbeide seg kompetanse og meritter slik at «kvaliteten» i forskningsmiljøet øker, og uforløst potensiale utløses. Miljøet kan gjennom aktiviteten finansiert av SHP løftes til et høyere kvalitetsnivå. Noen miljøer vil trolig gjennom prosjektaktiviteten bevege seg mot det øvre sjiktet og være «kvalifisert» til å søke nasjonale konkurransearenaer senere. Andre miljøer vil trolig forbli i det midtre sjiktet. Effekten av programmet vil avhenge både av institusjonene og miljøenes evne til å utnytte mulighetene i SHP, men også av Forskningsrådets (ved SHP-komitéens) evne til å selektere de beste prosjektene innenfor de midtre sjiktet.

Så lenge midlene deles ut på bakgrunn av konkurranse både på institusjonene og i Forskningsrådet (ved SHP-komitéen), vil programmet i liten grad treffe de «forskningssvake». Men siden både institusjonene og Forskningsrådet ikke bare vurderer søknadene basert på faglig kvalitet, er det imidlertid ikke gitt at midlene går til de alle beste miljøene i det midtre sjiktet. Dette kommer vi tilbake til i vurdering av effekt (jf. Kapittel 5.6).

Figur 4-3. Vår forståelse av programmets logikk (forenklet)

Kilde: Samfunnsøkonomisk analyse

4.3 Premisset for programmet er i endring

Som en del av vurdering av relevans er det nyttig å vurdere om endringer i samfunnet tilsier at relevansen av programmet er i endring, noe som kan innebære at programmet bør endres framover.

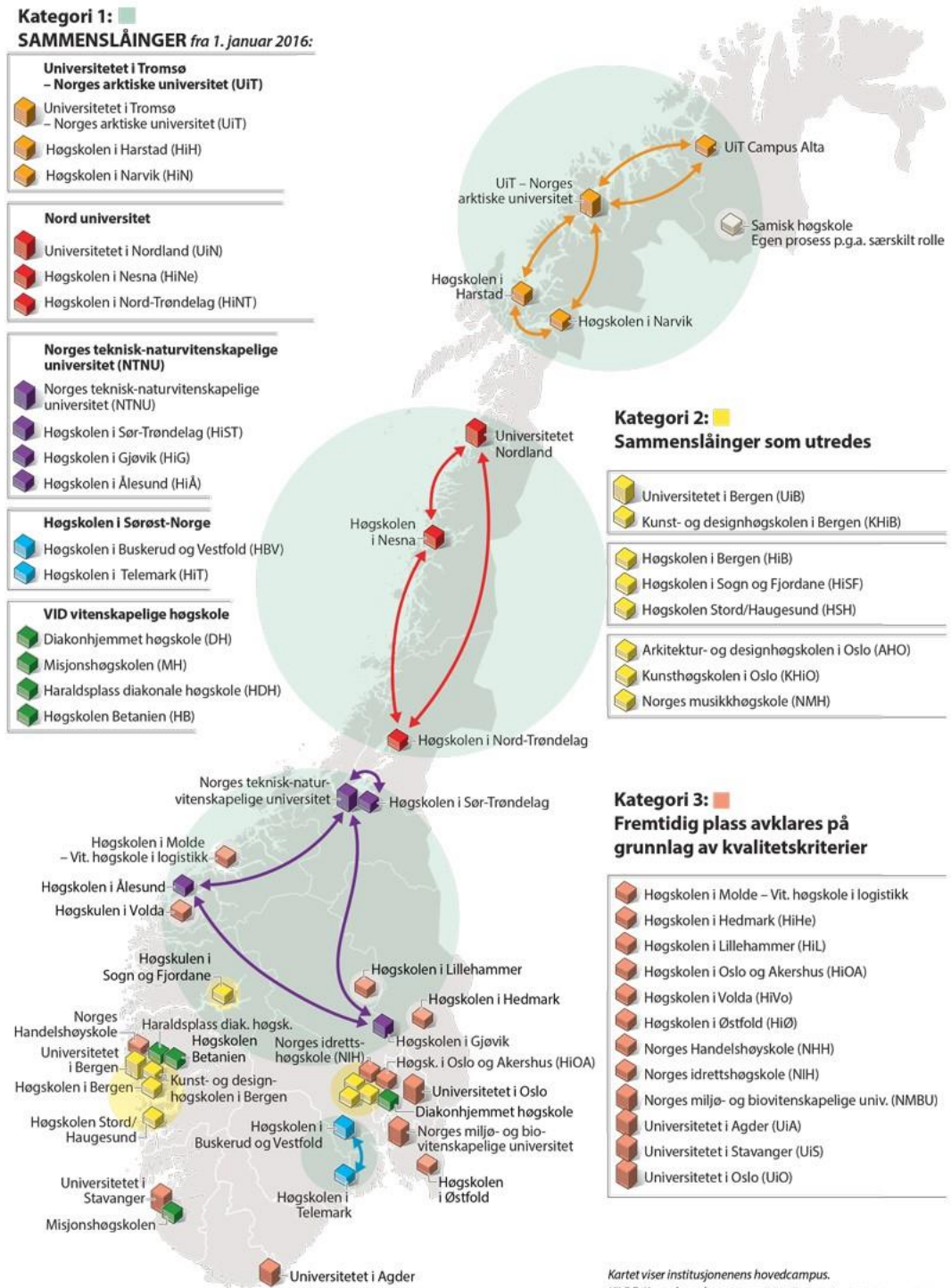
Høgskole- og universitetssektoren, så vel som hele forskningssystemet er i endring. Regjeringen initierte i Meld. St. 18 (2014-2015) en prosess for å samle ressursene i høyere utdanning på færre, men sterkere universiteter og høgskoler i alle regioner. Bakgrunnen er at UH-sektoren er preget av små, sårbare forskningsmiljøer og mange spredte, smale utdanningstilbud med sviktende rekruttering.²⁷ Flere høgskoler har allerede slått seg sammen eller blitt en del av et universitet, jf. Figur 5-18. Flere fusjoner er ventet i årene som kommer.

Fusjonene vil resultere i at institusjonene blir mer sammensatte både når det gjelder størrelse, faglig profil og forskningsmessig tyngde. Det vil ikke lenger være slik at de miljøene som trenger særskilte tiltak for å utvikle seg videre, nødvendigvis er ved høgskolene. Tilsvarende vil det heller ikke være slik at alle miljøene som er en del av et universitet er forskningsintensive da disse i økende grad har ansvar for fagretninger med relativt sett svake forskningstradisjoner. Det vil ikke lengre være betydelig grad av ulikhet mellom universiteter.

I tillegg er det slik at særskilte ordninger for en bestemt type institusjon, der ordningene er begrunnet med at institusjonene ikke når opp i de nasjonale arenaene, vil kunne undergrave målet med sammenslåingene, da dette peker ut noen institusjoner som dårligere enn andre. Vi kommer tilbake til dette i våre anbefalinger.

²⁷ Meld. St. 18 (2014-2015) Konsentrasjon for kvalitet – Strukturreform i universitets- og høgskolesektoren.

Figur 4-4. Strukturendringer i UH-sektoren

Kilde: Kunnskapsdepartementet

5 Måloppnåelse – løfter unge FoU-miljøer

For å strukturere problemstillingene Forskningsrådet ønsket belyst og vurdere måloppnåelse, har vi formulert et målhierarki med fire underliggende mål som evalueringen tar utgangspunkt i: styrke FoU-kompetanse og FoU-kvalitet, styrke strategisk FoU-tenkning, styrke forskningens relevans for utdanningen og styrke samarbeid ved forskningsmiljøene og institusjonene som har deltatt. I tillegg vurderes tverrgående hensyn, resultater og effekter utover delmålene.

Programmet har bidratt til å sparke i gang forskningsaktivitet og skape en positiv forskningsdynamikk ved mange høgskoler. Etter vår vurdering har det vært en positiv måloppnåelse på alle fire delmålene. Graden av måloppnåelse synes å være størst på delmålene som handler om å styrke forskningskompetanse og samarbeid. Det er også disse delmålene prosjektlederne og representantene fra institusjonsledelsen legger mest vekt på.

Delmål 1: Styrke FoU-kompetanse og FoU-kvalitet

Midlene fra SHP har gjort det mulig for forskningsmiljøene og høgskolene å sette av tid til å drive forskning og til å rekruttere stipendiater. I alt 45 stipendiater er finansiert med midler fra SHP. Gjennom prosjektaktiviteten får deltagende unge og mer etablerte forskere tid til å fordype seg i sitt fagfelt, og styrke egen forskningsfaglige kompetanse og egne meritter. På denne måten er SHP med på å «oppgradere» fagmiljøene som mottar midler.

Prosjektene har utløst betydelig eksterne midler i tillegg til midlene fra programmet. Samlet sett for perioden 2012–2019 vil de 15 prosjektene ha fått om lag 213 millioner kroner fra Forskningsrådet og 112 millioner kroner i ekstra finansiering. Det at prosjektene utløser midler i tillegg til midlene fra Forskningsrådet, innebærer at SHP frambringer mer forskning enn hva midlene fra SHP alene tilsier. De eksterne midlene kommer hovedsakelig fra høgskolene.

Publikasjonsaktiviteten i programmet er samlet sett på linje med andre programmer i Forskningsrådet. Imidlertid er det store forskjeller mellom prosjektene. Da prosjektene fortsatt pågår, er det for tidlig å vurdere den endelige kvaliteten på forskningen og om prosjektene har gjort miljøene bedre rustet til å vinne fram i andre konkurransearenaer. Intervjuene vitner om at flere miljøer nå er i gang med å søke andre programmer både i Forskningsrådet og internasjonalt.

Delmål 2: Styrke FoU-tenkningen

Alle høgskolene kan sende inn tre (eller fem for HiOA) søknader til SHP. Institusjonene prioriterer de søknadene som har størst sannsynlighet for å vinne, noe som innebærer at programmet først og fremst videreutvikler allerede sterke miljøer. SHP er i mindre grad blitt brukt som et virkemiddel for å bygge opp nye miljøer, styrke miljøer som har vært mindre sterke forskningsmessig, eller for å rekruttere nye forskere (unntaket er stipendiatene).

SHP stimulerer den strategiske tenkningen fordi institusjonene gjennom søknadsprosessen identifiserer sterke forskningsmiljøer på institusjonen, og fordi institusjonene tvinges til å prioritere mellom søknader og forskningsmiljøer.

Intervjuene avdekker at institusjonene er langt mer strategiske i sin tilpasning til mulighetene i forsknings- og utdanningsmarkedet enn tidligere. SHP har spilt en medvirkende årsak, men også andre drivkrefter som pågående strukturreformer, dialog med Kunnskapsdepartementet, Forskningsrådet og NOKUT, samt enkeltpersoner ved institusjonene har hatt betydning for utvikling av institusjonene som strategiske forsknings- og utdanningsaktører.

Delmål 3: Styrke forskningens relevans for utdanningen

Mange, men ikke alle institusjonene som fikk støtte fra SHP, hadde en mastergradsutdanning og i visse tilfeller også en doktorgradsutdanning på fagområdet som SHP-søknaden tok utgangspunkt i på søknadstidspunktet. Koblingen legger til rette for at SHP styrker fagmiljøene som har ansvaret for utdanningsprogram, og at kunnskapen fra prosjektene kan formidles til studentene og styrke det faglige grunnlaget i utdanningen. På spørsmål om betydningen av SHP vektlegger prosjektlederne først og fremst betydningen prosjektene har for å drive forskning og intensivere samarbeid med andre forskningsaktører, framfor betydningen prosjektene har for utdanningene.

Representantene fra institusjonsledelsen legger vekt på at forskningsaktivitetene og undervisningen skal være tett koblet. Likevel synes det ikke opplagt hvordan kunnskapen som opparbeides i enkeltprosjekter skal videreformidles til studentene og gjøre undervisningen mer kunnskapsbasert på kort sikt.

Delmål 4: Styrke internt og eksternt samarbeid

Over hundre eksterne samarbeidspartnere er tilknyttet prosjektene. Alle prosjektene har med internasjonale partnere. SHP har i flere tilfeller bidratt til etablering av nye samarbeidsrelasjoner, men først og fremst har SHP resultert i et tettere samarbeid mellom forskere og andre forskningsinstitusjoner som allerede kjente til hverandre. Felles prosjekter gir forskerne noe å samarbeid om. Flere av miljøene ser allerede muligheter for videreføring av forskningssamarbeidet i nye prosjekter. Mange prosjekter har også med sentrale brukere (virksomheter, offentlige aktører som sykehus, skoler, forvaltning o.a.), men bare i enkelte prosjekter synes disse å spille en aktiv rolle.

Eksterne effekter

Det synes å være relativt bred enighet om at SHP som program har ringvirkninger som går utover de fire delmålene. SHP har rigget administrasjonen ved institusjonene for større forskningsprosjekter og styrket omdømmet og synligheten til forskningsmiljøene og institusjonene.

SHP har størst betydning for de miljøer og institusjoner som vinner fram i konkurranse og faktisk får tilgang på midlene, men SHP har også hatt betydning for miljøer og institusjoner som ikke vinner fram. SHP mobiliserer forskere til å skrive forskningssøknader, og den legger til rette for strategiske prioriteringer og dialog mellom forskere og ledelsen ved høyskoler. Både datainnhenting vi har gjort i forbindelse med denne evalueringen og tidligere evalueringer, vitner om at det er god grunn til å tro at SHP som program har vært medvirkende til å løfte forskningsaktiviteten og -kvaliteten for høyskolene samlet sett.

Addisjonalitet

Programmet er delvis utløsende. Flere prosjekter ville trolig blitt gjennomført uten midler fra SHP, men da på et senere tidspunkt eller i en mindre skala. Addisjonaliteten er mindre for de som kan vinne fram i andre programmer. Implikasjonen er at prosjektets bidrag til å løfte miljøer som nesten, men ikke helt når opp i andre programmer, er avtagende etter hvert som flere forskningsmiljøer i sektoren er kvalifisert for andre programmer.

Sentralt i enhver evaluering står vurdering av måloppnåelse. For å strukturere vurderingen har vi tatt utgangspunkt i målhierarkiet presentert i kapittel 3 med vurdering av delmål, tverrgående hensyn og eksterne effekter.

Positiv måloppnåelse på et av delmålene tilsier at vi beveger oss mot hovedmålet, gitt at det er ikke er negativ måloppnåelse på noen av de andre delmålene. Det er imidlertid ikke definert et ambisjonsnivå for måloppnåelse, slik at enhver forbedring vil kunne tolkes i positiv retning.

Evalueringen omhandler i alt 15 prosjekter. Alle prosjekter pågår på evalueringstidspunktet og enkelte prosjekter er knapt kommet i gang. Dette innebærer at vurdering av måloppnåelse i mange tilfeller vil være en beskrivelse av de atferdsendringer som allerede har skjedd, og en tolkning av betydningen av endringene.

Avslutningsvis drøftes programmets addisjonalitet.

5.1 Øker FoU-aktivitet og kompetanse, muligens også kvalitet i enkeltmiljøer

Vi starter med å beskrive på hvilken måte prosjektene styrker utviklingen av FoU-kompetanse og FoU-kvaliteten ved de deltagende forskningsmiljøer og institusjoner. I dette vil vi vurdere i hvilken grad midlene fra SHP faktisk brukes til å forske, og på hvilken måte midlene stryker forskningsmiljøene.

Avslutningsvis vurderes programmets bidrag til å styrke forskningskvaliteten. Vitenskapelige publikasjoner og eksternt finansiering i prosjektene er eksempler på indikatorer for forskningskvalitet. Vi forventer imidlertid at antallet vitenskapelige publikasjoner vil være relativt lavt og vanskelig å tolke. En årsak er at forskningsprosjektene trolig ikke har kommet langt nok til å publisere på. Samtidig vil indikatoren indikere at forskningen holder høy kvalitet, men si lite om

forskningen er blitt litt bedre enn tidligere (dersom utgangspunktet har vært relativt lavt). Indikatorene suppleres med kvalitativ informasjon innhentet gjennom intervju og selvevaluering.

5.1.1 Frembringer forskning og forskningsrelaterte aktiviteter

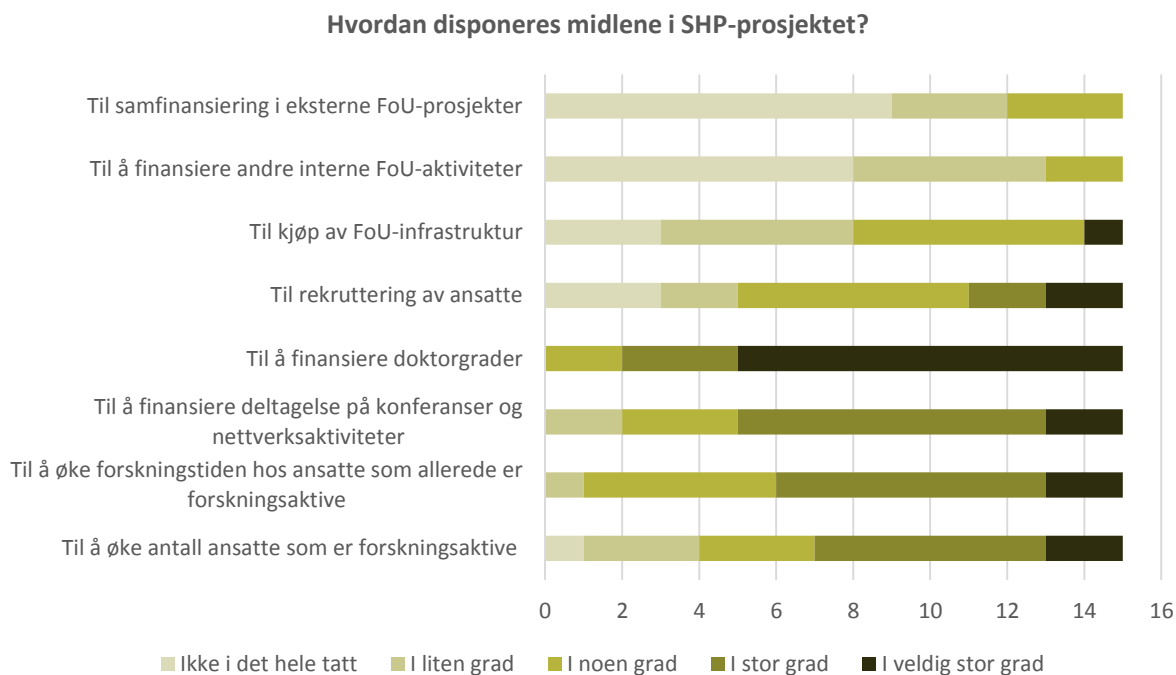
Forskningsmiljøene som vinner fram med sine søknader i SHP, får midler til å finansiere forskningsrelaterte aktiviteter.

Ikke alle aktiviteter som finansieres av SHP kan sies å ha forskningsinnhold, men midlene disponeres til aktiviteter relatert SHP-prosjektene. Midlene går også til nettverksaktiviteter, som deltagelse på seminarer, konferanser o.a. samt til forskningsinfrastruktur som administrativ støtte.

Figuren under viser prosjektledernes vurdering av disponeringen av midlene. Både figuren og intervju vitner om at midlene i stor grad brukes til å finansiere stipendiatstillinger og til å finansiere ansattes tid, slik at disse kan drive forskning (frikjøp). Midlene brukes både til å øke antall ansatte som er forskningsaktive, og til å øke forskningstiden hos ansatte som allerede er forskningsaktive.

Vi har ingen grunn til å tro at midlene brukes til andre deler av institusjonenes drift.

Figur 5-1. Disponering av midlene

Kilde: Samfunnsøkonomisk analyse

Note: Selvevaluering basert på tilbakemelding for alle 15 prosjekter

5.1.2 Bygger «miljøer» på institusjonen

I de fleste prosjektene består forskningsgruppen, dvs. de som aktivt deltar i prosjektet, av om lag seks til ti personer. Alle prosjektene har ansatt én eller flere stipendiater (omtalt i avsnitt 5.1.2). I tillegg deltar andre interne eller eksterne fagpersoner eller forskere i større eller mindre grad på avgrensede problemstillinger eller i en avgrenset periode.

Prosjektene ledes i de fleste tilfeller av en professor, men gruppene består av både erfarne og mindre erfarne forskere. Enkelte prosjektledere trekker fram at en slik gruppestruktur bidrar til å styrke forskningsmiljøene og forskningskvaliteten, da forskerne sammen kan drøfte forskningsdesign og funn, og således utnytte hverandres og bygge «felles» kompetanse i prosjektet.

Enkelte peker også på at det å jobbe i grupper, kan gi stordriftsfordeler, eksempelvis ved investeringer i datainnhenting, datakjøp, investeringer i infrastruktur, utvikling av metodekunnskap o.a. En slik struktur kan også ha noen praktiske fordeler ved at ikke prosjektet nødvendigvis blir forsinket eller kompetansen tapt dersom en forsker i korte eller lengre perioder ikke kan delta i forskningsaktiviteten.

Det pekes også på at det å jobbe sammen i grupper kan styrke det sosiale og kollegiale miljøet ved institusjonen, uten at dette er noe vi har lagt stor vekt på å undersøke i intervjuene.

5.1.3 Styrker forskningskompetansen i deltagende miljøer

SHP styrker forskningskompetansen til forskerne som er med i prosjektet. Gjennom SHP tilegner forskerne seg kunnskap på eget fagfelt og på vitenskapelige metoder og formidling av forskningsresultater. I tillegg peker flere på at de opparbeider kompetanse og erfaring på utvikling av rutiner for å sikre personvern, bruk av etisk komité, lagring og bruk av registerdata og store datasett o.a. Dette er kunnskap og erfaring som kan komme forskerne, miljøene og institusjonen til gode i senere forskningsaktiviteter.

En av dem vi intervjuet, sa for eksempel at:

«SHP har vært viktig for å «oppgradere» allerede ansatte ved institusjonene. På den måten er SHP med på å «foredle» eksisterende fagmiljø.»

Som det fremkom i Figur 5-1 blir prosjektmidlene i stor grad benyttet til å finansiere stipendiater. Stipendiat er en rekrutteringsstilling for personer tidlig i den akademiske karrieren. For å finansieres innenfor prosjektet, er de fleste stipendiatene ansatt for tre år og uten undervisningsansvar.²⁸

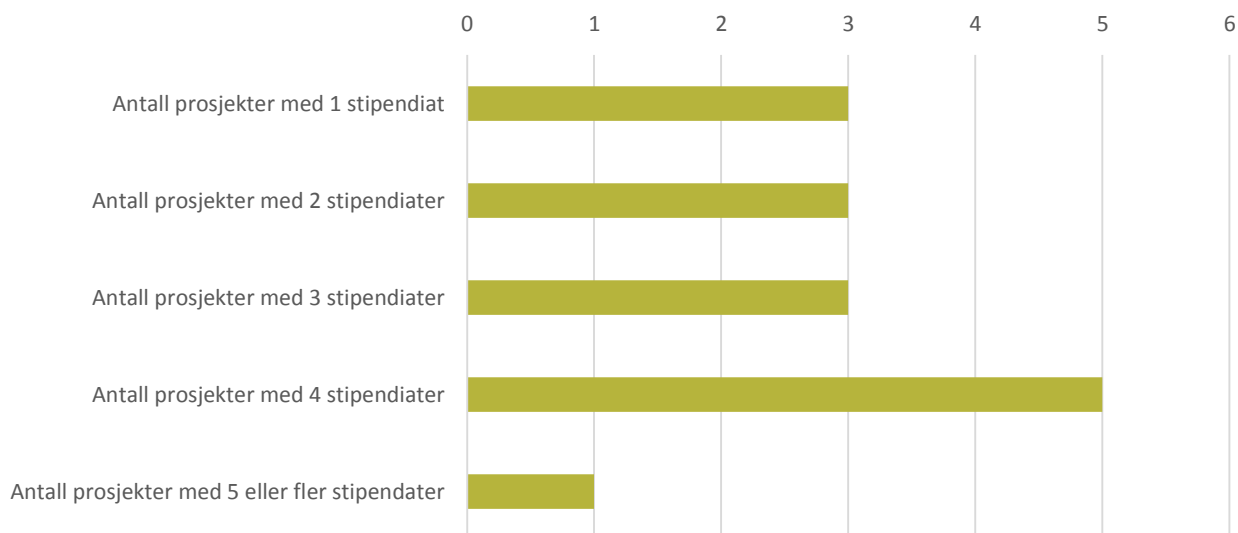
²⁸ Stipendiatstilling er normalt normert til tre år uten undervisningsansvar eller fire år med delvis undervisningsansvar.

Alle prosjektene har minimum én stipendiatstilling. De fleste prosjekter har to–fire stipendiater som er finansiert av SHP, jf. Figur 5-2. Figuren er basert på prosjektledernes rapportering til Forskningsrådet i oktober 2015. Intervjuene tyder på at enkelte prosjekter har flere stipendiater utover det som framkommer i framdriftsrapportene. Disse er trolig ikke inkludert i framdriftsrapporten fordi de er finansiert med andre midler, eller fordi avtale er inngått i etterkant av rapporteringen. Likevel synes framdriftsrapportene å være den beste datakilden.

To av prosjektene som kun har én stipendiatstilling, formidler i intervju at de egentlig hadde ønsket en til, men at det har vært vanskelig å rekruttere stipendiater.

De 15 prosjektene har rapportert om i alt 45 stipendiater tilknyttet prosjektene. Dersom alle disse også disputerer, vil SHP bidra til et betydelig løft i antall avlagte doktorgrader ved høgskolene. I 2012 og 2013 ble det avlagt 15 og 13 doktorgradskandidater til sammen ved de statlige høgskolene (jf. 5.5.4).

Figur 5-2. Antall stipendiatstilling i prosjektene

Kilde: Basert på framdriftsrapport til Forskningsrådet. Rapportering 01.10.2015.

Note: For 14 av de 15 prosjektene er data basert på framdriftsrapportene. Ett prosjekt er nylig startet og har ikke levert framdriftsrapport. Antall stipendiater er inkludert fra dette prosjektet, de er inkludert på bakgrunn av informasjon framkommet i intervju i februar 2016

Videre er gjerne personer på mellom- eller førstestilling sentrale i prosjektene. På bakgrunn av prosjektet kan forskere i førstestilling opparbeide seg veiledningserfaring, forskerkompetanse og meritter som gjør dem kvalifiserte for professorstillinger. Flere har trukket dette fram som en veldig positiv effekt av prosjektene, særlig gjelder dette på fagområder hvor andelen ansatte med forskningskompetanse tradisjonelt har vært lav. Kompetansebyggingen anses som viktig for å kunne videreutvikle forskningsmiljøet på institusjonene, og for å konkurrere i forskningsmarkedene framover. Kompetansen anses også som viktig for å inneha nødvendig formell kompetanse for å tilby master- og doktorgradsprogram.

Se for eksempel tekstboksen under om SHP-prosjekt på Institutt for sykepleiefag ved Høgskolen i Bergen.

Tekstboks 5-1. Prosjekt om behandling av helsefremming ved Høgskolen i Sør-Trøndelag

Forskningsprosjektet «Health Promotion – Worthwhile? Reorienting the community health care services» ledes av professor Toril Rannestad ved Avdeling for sykepleierutdanning ved Høgskolen i Sør-Trøndelag (del av NTNU siden 01.01.2016). Prosjektperioden går fra januar 2014 til desember 2017. Totalrammen for forskningsprosjektet innen helsefremming er på over 30 mill. kroner, hvorav Forskningsrådet bidrar med 16,3 mill.

Prosjektet ønsker å bidra til å reorientere den kommunale helsetjenesten, slik at det blir mer fokus på helsefremming. Innen helsefremming er fokuset på menneskers styrker, kapasiteter og velvære i stedet for på sykdom. I prosjektet skal forskerne særlig forske på helsefremmende tiltak på utvalgte områder av den kommunale helsetjenesten: skolehelsetjenesten, Frisklivsentraler og Livsgledesykehjem. Prosjektet gjennomføres i nært samarbeid med Trondheim kommune, Høgskolen i Bergen (omsorgssenteret i Bergen), Karolinska Institutt i Sverige samt andre norske og internasjonale partnere.

Forskningsaktiviteten bygger videre på aktiviteten i et tidligere SHP-prosjekt. Gjennom de to prosjektene har forskningsmiljøet utviklet seg til å bli strategisk viktig for høgskolen. Aktiviteten inngår i en 8-årig satsing på helseforskning ved NTNU.

Prosjektleder trekker fram at SHP har vært viktig for å utvikle erfaring og metoder for praksisnær forskning, og for å gjøre det mulig å forfølge en akademisk karriere i et profesjonsfag med relativt liten tradisjon for å drive forskning. Hun sier videre at: «SHP har gitt høgskolen en mulighet til å rekruttere og utdanne unge forskere og gi forsker- og veiledererfaring til mer etablerte forskere, slik at disse kan kvalifisere seg for professorstillinger».

Kilde: Høgskolen i Sør-Trøndelag

5.1.4 Forskingen er anvendt, og potensielt relevant for utdanningene og for samfunnet for øvrig

Prosjektene i andre fase av SHP er preget av stort tematisk mangfold. Forskingen i prosjektene er hovedsakelig anvendt og rettet mot bestemte praktiske mål og anvendelser. I Forskningsrådets prosjektbank er 12 av de 15 prosjektene definert som «anvendt forskning». Ett er definert som «grunnforskning», mens to ikke er entydig definert.²⁹

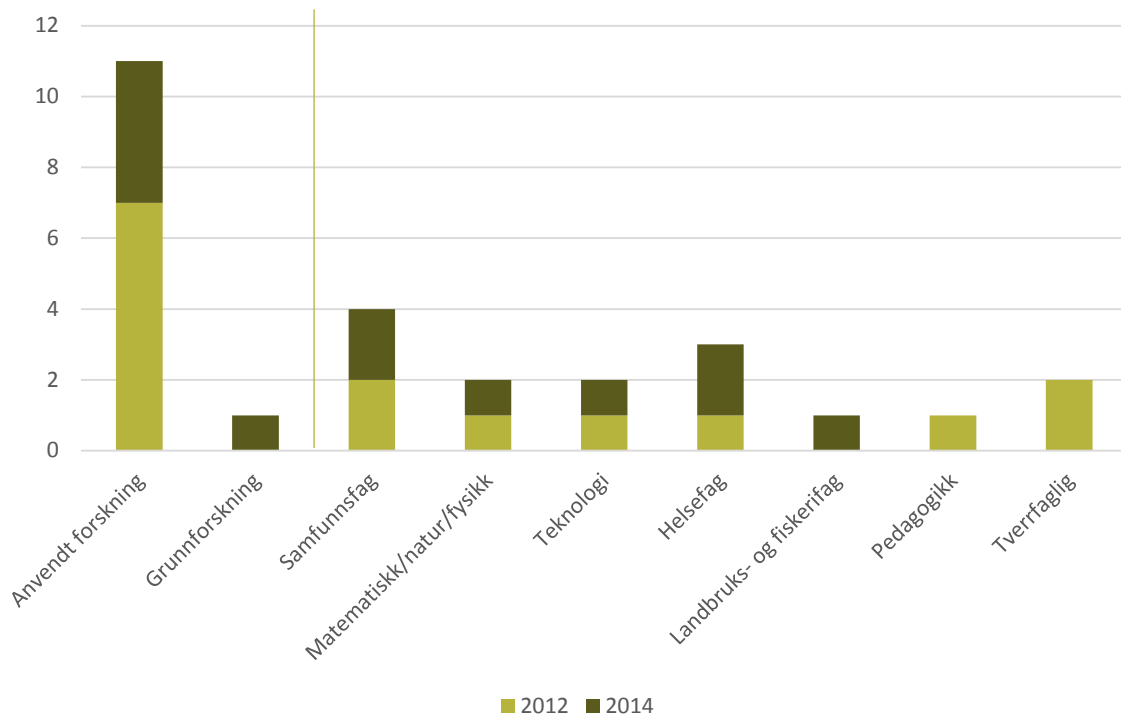
En gjennomgang av prosjektbeskrivelsen vitner om at problemstillingene som søkes belyst har til formål å frambringe ny kunnskap om naturens tilpasning til klimaforandringer, om miljøeffektive bygg, om effektivisering i helsevesenet, men også moderne politiarbeid, sikkerhet og beredskap og næringsutvikling i Arktis (listen er ikke uttømmende).

Kunnskapen kan bli relevant å bringe inn i utdanningen, og den kan få betydning for både kommunale virksomheter, offentlig forvaltning, næringsliv o.a. Prosjektleder for prosjektet om

²⁹ Ett prosjekt er ikke merket, mens ett er merket som både grunnforskning og anvendt forskning. Ingen av disse er inkludert i figuren.

fysisk aktivitet i skolen kan allerede melde at flere skoler har styrket den fysiske aktiviteten ved sine skoler som følge av resultater framkommet gjennom prosjektet.

Figur 5-3. Prosjektportefølje. Prosjekter fordelt på hhv. anvendt forskning og grunnforskning (til venstre), og på fag (til høyre)

Kilde: Prosjektbanken, Forskningsrådet

Note: fordelingen av prosjekter på anvendt og grunnforskning er gjort på bakgrunn av Prosjektbanken til Forskningsrådet. Fordeling på fag er basert på en skjønsmessig vurdering av evaluator.

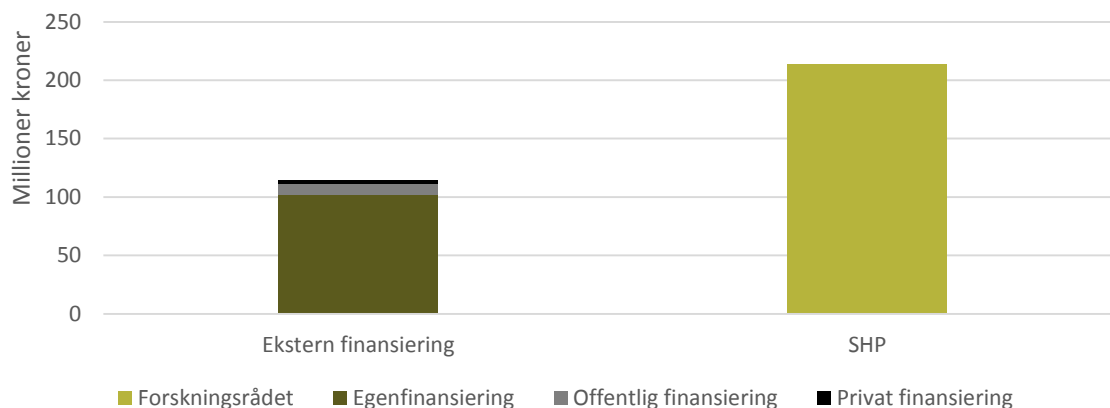
Prosjektene har utløst betydelig eksterne midler i tillegg til midlene fra Forskningsrådet. Samlet sett over perioden 2012–2019 vil de 15 prosjektene har mottatt om lag 213 millioner kroner fra Forskningsrådet og 112 millioner kroner i ekstra finansiering (i løpende priser), jf. Figur 5-4. Det at prosjektene utløser midler i tillegg til midlene fra Forskningsrådet, innebærer at SHP frambringer mer forskning enn midlene fra SHP skulle tilsi.

At andre aktører ønsker å «investere» i prosjektene, kan tolkes dithen at de anser prosjektets problemstilling som relevant for dem. Mesteparten av den eksterne finansiering kommer fra institusjonene. Medfinansiering fra institusjonene kan sees på som en indikator for relevans, men det er kanskje heller et uttrykk for at prosjektene har strategisk verdi for institusjonene (noe som omtales særskilt i kapittel 5.2).

På bakgrunn av informasjon fra framdriftsrapportene utgjør medfinansiering fra andre offentlige og private aktører kun 12,5 millioner kroner for alle prosjektene over prosjektperioden, noe som tilsvarer i underkant av 4 pst. av samlet finansiering. Det at prosjektene i relativt liten grad utløser andre eksterne midler, kan indikere at prosjektene ikke anses som særlig relevante for

andre brukere. Det er imidlertid nærliggende å tro at den lave andelen ekstern finansiering i prosjektene heller er et uttrykk for at prosjektene er tilstrekkelig finansiert.

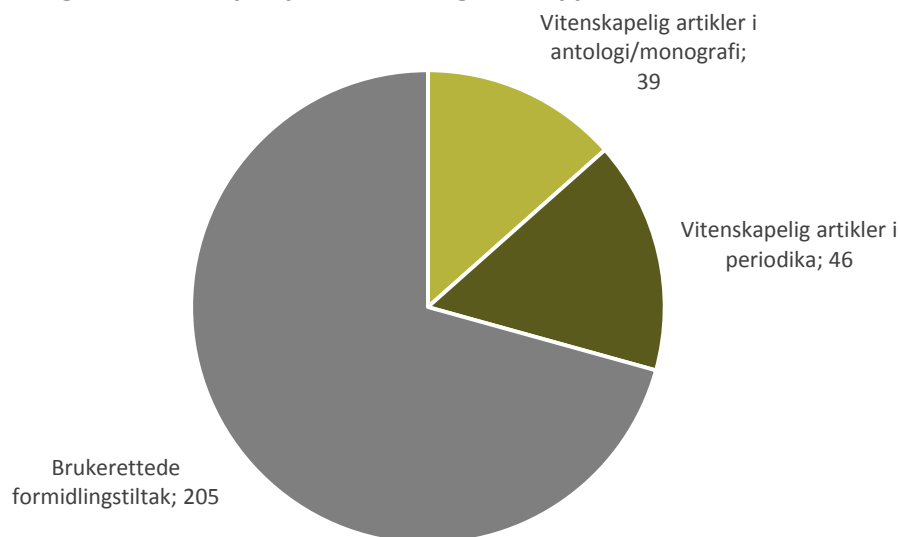
Figur 5-4. Finansiering av prosjektene

Kilde: Framdriftsrapporter, SHP

Relevansen av høgskolenes kunnskapsutvikling kommer også til uttrykk gjennom formidlingsarbeid. Figuren under viser formidlingstiltak så langt i prosjektene (innrapportering oktober 2015). Brukerrettede formidlingstiltak omfatter rapporter, foredrag, oppslag i massemedia og populærvitenskapelige publikasjoner, og utgjør en stor andel av formidlingsaktivitetene så langt. Det er ventet at formidlingsaktiviteten vil tilta etter hvert som flere prosjekter skrider fram.

Figur 5-5. Formidlingsaktiviteter i prosjektene så langt. Innrapportert oktober 2015.

Kilde: Framdriftsrapporter fra 14 av i alt 15 prosjekter.

5.1.5 Prosjektlederne vektlegger den forskningsmessige betydningen av SHP

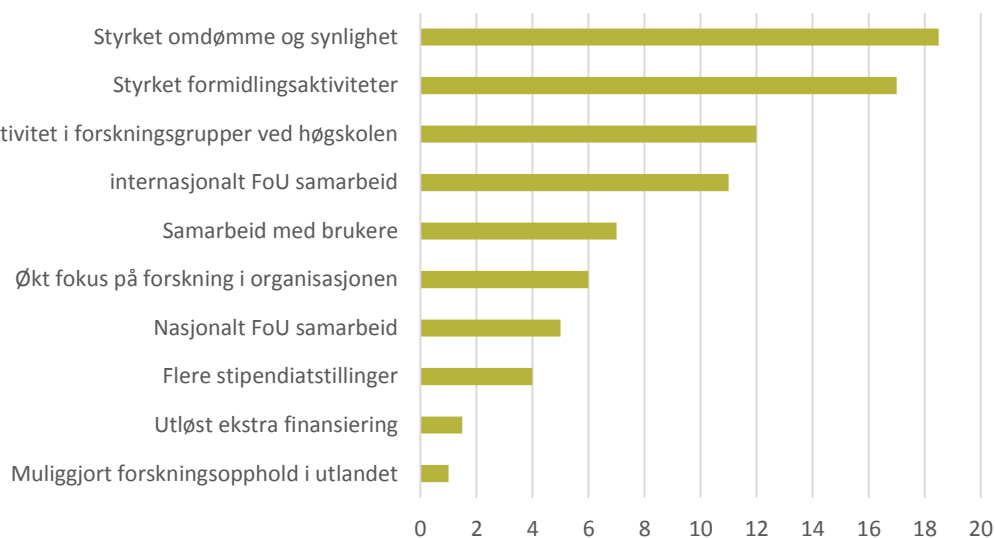
SHP har bidratt til å sparke i gang forskningsaktivitet og skape en positiv forskningsdynamikk i de miljøer og institusjoner som har fått midler. Både selvevalueringene og intervjuene vitner om at SHP særlig har gjort det mulig å løfte forskningsaktiviteten og forskningskompetansen ved høyskolene som har mottatt midler.

I selvevalueringene skulle prosjektlederne oppgi de tre viktigste ringvirkningene av SHP for institusjonene. Prosjektlederne vektlegger særlig SHPs bidrag til å styrke synlighet og omdømme, formidlingsaktiviteter, forskningsaktiviteter og forskningssamarbeid. Siden styrket synlighet og omdømme ikke er et uttalt mål for ordningen, kan det betraktes som et eksternt resultat. Eksterne resultater omtales senere.

Figur 5-6 oppsummerer prosjektledernes vurdering av prosjektets ringvirkning for institusjonen. Spørsmålet er stilt som et åpent spørsmål der prosjektlederne selv skulle komme med sine vurderinger av ringvirkninger og rangere dem.

Svarene er kategorisert og gitt poeng fra 3–1 basert på rangeringen. De ringvirkningene med høyest score er de som flest prosjektledere anser som de viktigste.

Figur 5-6. Prosjektledernes vurdering av ringvirkninger for institusjonen

Kilde: Samfunnsøkonomisk analyse basert på selvevalueringsskjema

5.1.6 Noen miljøer er trolig mer kvalifisert enn andre

Fra de forrige avsnittene framkommer det at SHP har resultert i mer forskningsaktivitet ved de deltagende høgskolene. Mer forskningsaktivitet kan, men trenger ikke, resultere i mer forskning av høy kvalitet.

Vitenskapelige publiseringer er en mye brukt, men dog ikke uproblematisk, indikator for forskningskvalitet. Det er ikke nødvendigvis direkte samsvar mellom antall publikasjoner og en institusjons vitenskapelige kvalitet, men for at en artikkel skal kunne inngå i et internasjonalt vitenskapelig tidsskrift, må den vurderes og godkjennes av fagfeller på området. Artikkelenes forskningskvalitet er et avgjørende vurderingskriterium.

Vurderingsprosedyren gjør at det er grunn til å regne med at dersom forskere fra en institusjon øker antallet vitenskapelige publikasjoner, er det også et uttrykk for at den vitenskapelige kvaliteten øker.

Det å publisere er også viktig for å bygge meritter som gjør det mulig å vinne fram på andre konkurransearenaer.

Ved utgangen av oktober 2015 var det publisert i alt 46 vitenskapelige artikler i periodika og serier og 39 vitenskapelig artikler i antologi/monografi fra prosjektene i andre fase av SHP. Som forrige figur viste domineres formidlingsaktivitetene i prosjektene av brukerrettede formidlingstiltak.

Ettersom antall prosjekter er relativt lavt og ikke alle prosjektene er ferdige, kan man ikke enkelt vurdere om nivået på vitenskapelige publikasjoner er lavt eller høyt. Vi har derfor sammenlignet publikasjonsaktiviteten SHP som program med et utvalg andre programmer i Forskningsrådet.³⁰ Vi har her sett på tildelt støtte (målt i forbruk) og publikasjoner i periodika og serier for 2014.

Det må bemerkes at de ulike programmene varierer i størrelse, sammensetning av virkemidler og i prosjektenes tidsforløp, hvilket innebærer at sammenlikningsgrunnlaget ikke er perfekt. Det kan også være forhold som tilsier at publikasjonsaktiviteten var høyere eller lavere enn «normalt» det året. For SHP er antallet publikasjoner nylig oppjustert sammenlignet med det som framkom i SHPs årsrapport for 2014. Tilsvarende oppjustering kan også tenkes at vil skje i andre programmer. Sammenlikningen anskueliggjør at publikasjonsaktiviteten i SHP ligger «midt på treet» sammenlignet med andre programmer.

³⁰ Vi har tatt utgangspunkt i et utvalg andre programmer som høgskolene deltar i og som har offentliggjort årsrapporter for 2014.

Tabell 5-1. Vitenskapelige publikasjoner i et utvalg programmer i Forskningsrådet. 2014

	Tildeling (Forbruk)	Publikasjoner i periodika og serier	Publikasjon per million
SHP	38,4	44	1,1
FINNUT	83	40	0,5
FORFI	11	28	2,5
MAROFF	156	70	0,4
BIONÆR	228	163	0,7
PETROMAX	281	211	0,8

Kilde: Forskningsrådet (2016)

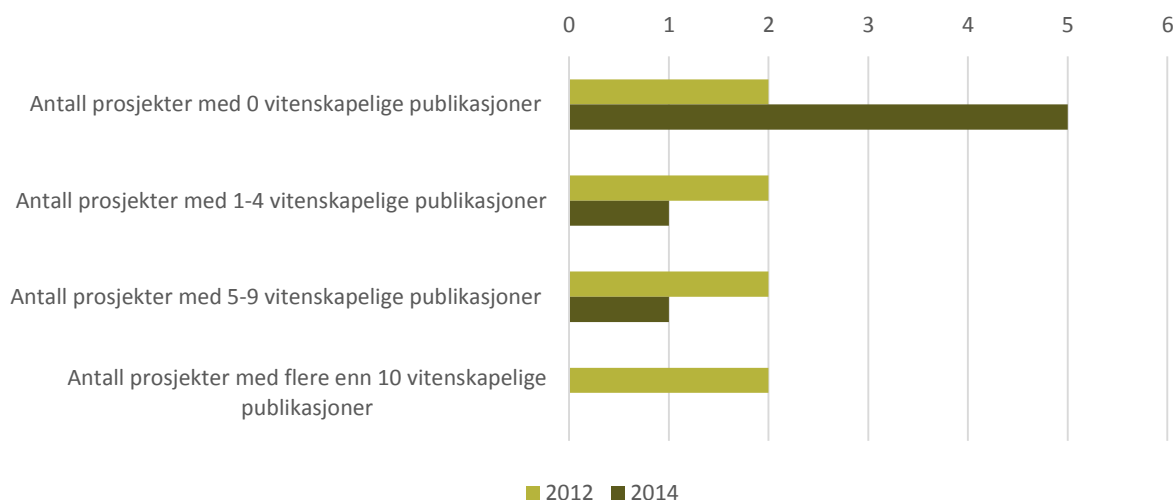
Note: Årsrapporter for 2014 fra utvalgte program. For SHP er tall mottatt fra Forskningsrådet i forbindelse med utarbeidelsen av årsrapporten for 2015.

Imidlertid er det store forskjeller mellom prosjektene. Forskerne i ett prosjekt står for over halvparten av de vitenskapelige publikasjonene (målt i antall vitenskapelige publikasjoner i periodika/serier og i antologier/monografier).

Av i alt 15 prosjekter har kun åtte prosjekter så langt rapportert om vitenskapelige publikasjoner i periodika/serier og i antologi/monografi (jf. Figur 5-7). To av de åtte prosjektene som fikk sin søknad godkjent etter utlysningen i 2012, hadde i oktober 2015 fortsatt ikke publisert vitenskapelig. To av prosjektene som ble godkjent etter utlysningen i 2014, har allerede publisert vitenskapelig, mens fem så langt ikke har publisert.

Informasjon framkommet gjennom intervju vitner også om at tradisjonen og erfaringene med å publisere vitenskapelig varierer mellom fagmiljøene som har fått støtte.

Figur 5-7 Fordeling av vitenskapelige publikasjoner i prosjektene. Prosjekter fordelt på utlysninger i 2012 og 2014.

Kilde: Forskningsrådet (2016)

Note: Framdriftsrapporter for 14 prosjekter. Ett prosjekt har ikke levert framdriftsrapport.

Vitenskapelig publikasjoner sier lite om forskningen er blitt bedre enn tidligere (dersom utgangspunktet var relativt lavt). Det synes imidlertid å være stor enighet både mellom forskerne og representanter fra institusjonsledelsen at de miljøene som får ekstern finansiering gjerne er ekstra flinke til å publisere. Flere peker også på at man gjennom å ha tatt inn stipendiater i prosjektet også har en moralsk forpliktelse til å bistå i vitenskapelige publikasjoner slik at disse får godkjent sin doktorgrad, og at forskerne som får eksterne midler er mer bevisste på å bruke midlene til egen og andres karriereutvikling. Samlet sett er disse forholdene med å holde trykket på publikasjoner oppe. Samtlige prosjektledere forventer flere framtidige publikasjoner som kan tilskrives SHP-prosjektene.

Et sentralt mål for SHP er at miljøene skal bli tilstrekkelig kvalifisert for å delta i øvrige konkurransearenaer. Det er imidlertid for tidlig å spore endelige resultater av prosjektene i offentlig tilgjengelig data for forskning. Våre intervjuer vitner om at noen miljøer er mer kvalifisert enn andre miljøer, på den måten at enkelte allerede publiserer og deltar i nasjonale konkurransearenaer i større grad enn andre miljøer. Flere miljøer sier selv at de er i ferd med å utvikle nye søknader til Forskningsrådet og internasjonale forskningsprogrammer. Selv om vi forventer at miljøene som deltar i større grad enn tidligere vil kunne levere forskning av høy kvalitet og være bedre rustet til å delta på konkurransearenaer enn før SHP, så gjenstår det å se om dette gjelder alle eller bare noen av miljøene som har deltatt. Trolig vil noen miljøer være mer kvalifisert enn andre.

5.2 SHP har styrket institusjonenes evne til å prioritere og til å satse på enkelte miljøer

Det å utvikle institusjonene til strategiske FoU-aktører ved å utvikle den strategiske tenkningen, er et sentralt mål for SHP. Hva som ligger i målet og hvordan dette kan måles, er imidlertid ikke opplagt. Vi har tilnærmet oss oppgaven ved å undersøke i hvilken grad ledelsen er involvert i utvikling og utvelgelse av prosjekter, om institusjonene bidrar med egne midler, hvilke vurderinger som ligger til grunn for å søke om SHP, og om midlene er brukt til å bygge opp kapasitet på satsningsområder. Til slutt har vi også sett på om representanter fra ledelsen opplever at deltagelsen i SHP har gjort institusjonene mer strategiske i sin tilpasning til mulighetene i forsknings- og utdanningsmarkedet.

5.2.1 Ledelsen har ansvaret for å velge hvilke prosjekter som skal sendes inn

Både institusjonsledelsen og forskerne synes å følge med på utlysninger i SHP. Initiativet om å søke SHP kommer i hovedsak i form av en invitasjon eller oppmoding fra ledelsen til enkeltforskere eller forskningsmiljøer, eller på initiativ fra forskningsmiljøene selv.

Intervjuene vitner om at prosjektledere og representanter fra ledelsen har ulike motiver for å delta i SHP. Prosjektlederne synes i stor grad å være motivert av muligheten til å drive forskning, få en anerkjennelse av egen innsats og bygge opp et miljø innenfor eget fagfelt. Men enkelte trekker også fram at de føler et press fra ledelsen til å hente inn ekstern forskningsfinansiering.

Representanter fra ledelsen trekker særlig fram muligheten til å hente inn ekstra midler som kan brukes på å dyrke fram noen gode miljøer, og at dette er viktig for i det hele tatt å kunne hevde seg og bli anerkjent som forsknings- og utdanningsinstitusjon. Denne tenkningen synes særlig fremtredende ved institusjoner som er eller har vært i en fusjonsprosess. Men også blant representantene fra ledelsen trekker enkelte fram at de føler et press på å hente inn ekstern forskningsfinansiering.

Våre undersøkelser tyder på at vi grovt sett kan skille mellom to «modeller» for initiering og utvelgelse av søknader som skal sendes inn til Forskningsrådet:

- 1) Intern konkurranse der én eller flere forskere/forskningsmiljøer får muligheten til å sende inn en prosjektskisse/søknad som vurderes av rektoratet (og/eller dekan).
- 2) Rektoratet (og/eller dekan) inviterer enkelte forskere til å skrive søknad.

De aller fleste institusjonene bruker en mer eller mindre systematisk variant av den første modellen. Et fåtall av institusjonene har lagt opp til en relativt omstendelig prosess for å vurdere og prioritere mellom ulike prosjektskisser, og i noen tilfeller med hjelp av eksterne eksperter. Dette gjelder særlig i institusjoner der antall forskningsmiljøer er relativt høyt. I slike tilfeller kan gjerne dekan eller andre representanter fra avdelingen eller fakultetet gis mulighet til å gi sin

vurdering av søknadene. Formålet er å sikre at skissene passer med de faglige strategiske planene for avdelingen/fakultetet. I siste instans er det rektoratet som tar den endelige beslutningen om hvilke skisser som skal videreutvikles til fulle søknader.

Se for eksempel en kort beskrivelse av hvordan Høgskolen i Bergen velger ut søknader som skal sendes inn i Tekstboks 5-2.

Andre har valgt en litt enklere variant der ulike forskningsmiljøer kan sende inn ferdige søknader til rektoratet for vurdering.

Tekstboks 5-2. Eksempel på utvelgelse av søknader

Høgskolen i Bergen innførte en intern konkurranse for å vurdere søknader i forbindelse med SHP-utlysningen i 2012. Ledelsen gikk ut med en bred invitasjon til forskningsmiljøene ved institusjonen, hvorpå disse kunne levere prosjektskisser på tre til fem sider. Forskningsrådets kriterier for SHP ble lagt til grunn i vurderingen av skissene. Ledelsen inviterte så fem miljøer med videre i konkurransen. De fem miljøene deltok på interne seminarer og individuelle konsultasjoner for å snakke om mulige forbedringer av søknaden. Alle fem fikk FoU-tid tilsvarende to måneder til å skrive fulle søknader. De som også leverte søknader fikk ytterligere 100 000 kroner i forskningstid. Midlene var ment å motivere miljøene til å levere søknader av enda høyere kvalitet. Søknadene ble dernest vurdert på bakgrunn av kvalitet av rektoratet og med innspill fra eksterne eksperter. Alle fem søknadene ble skrevet av forskningsmiljøer som var tilknyttet allerede etablerte masterprogram, og således ansett som strategisk viktige for institusjonen.

Rektoratet avgjorde hvilke tre som ble sendt videre til SHP. Ett prosjekt vant fram.

Kilde: Høgskolen i Bergen

Den andre modellen er primært brukt ved de mindre institusjonene og ved institusjoner som selv hevder å ha liten tradisjon for forskning. Dette er ansett som hensiktsmessig fordi ledelsen mener å ha informasjon om hvilke forskere som har mulighet til å skrive en god søknad, og hvilke forskningsområder de samtidig ønsker å bygge seg opp på.

5.2.2 Søknaden er skrevet av forskerne

Hovedbildet er at prosjektlederne selv skriver søknaden, men det er ikke uvanlig at problemstillinger og forskningsdesign drøftes mellom flere forskere. Prosjektlederne er gjerne professorer, og flere av dem har erfaring som prosjektledere i andre prosjekter som er finansiert av Forskningsrådet.

Prosjektideen har gjerne kommet til som en videreføring av tidligere forskningsprosjekter, den kan ha sprunget ut fra temaer forskerne selv synes har vært interessante, eller som en vurdering av «kunnskapshull» innenfor eget fagområde. I utviklingen av søknadene påpeker flere prosjektledere at de også har sett nøye til tildelingskriteriene og de strategiske planene ved institusjonen for å øke sjansene for å vinne fram med søknaden. Et eksempel kan være at det er lagt inn et internasjonalt komparativt element eller tverrfaglig element i prosjektet, fordi internasjonalt og institusjonelt samarbeid vektlegges i tildelingen.

Representanter fra institusjons- og/eller fakultetsledelsen er hovedsakelig orientert i en tidlig fase av søknadsskrivingen, men ikke involvert i selve skrivearbeidet. Imidlertid peker enkelte prosjektledere på at forskningsdirektør, dekan ved en avdeling/et faktisk eller fagansatt i økonomiavdelingen har deltatt med faglige innspill og kvalitetssikring underveis.

Andre, både eksterne og interne forskere og andre samarbeidspartnere, har deltatt i utarbeidelsen av søknadene i større eller mindre omfang. Å få innspill fra andre legger til rette for læring både for forskere som vinner fram, og for forskere som ikke vinner fram med sin søknad. Vi kommer tilbake til disse momentene i forbindelse med vurderingen av samarbeid (jf. kapittel 5.4) og av SHPs bidrag til å styrke sektoren som helhet (jf. 5.5).

5.2.3 Rektoratet prioriterer søknader utfra muligheten for å vinne og ønsket om å satse

Institusjonene prioriterer søknader som har størst sannsynlighet for å vinne. Representanter fra ledelsen trekker fram at det var viktig å se til kvalitet i gruppen som helhet, ikke bare hos enkeltforskere.

SHP synes først og fremst å være et virkemiddel for å styrke allerede eksisterende forskningsmiljøer. Programmet er i mindre grad blitt brukt som et virkemiddel for å bygge opp nye miljøer, styrke miljøer som har vært mindre sterke forskningsmessig eller for å rekruttere nye forskere (unntaket er stipendiatene). Bare i et par tilfeller er det nevnt at institusjonene har sendt inn en søknad som ikke ble vurdert som søknadene med høyest kvalitet. Begrunnelsen for likevel å sende inn søknaden var at den skulle styrke et «svakt» fagområde som trengte en dytt for å øke forskningsaktiviteten. Prosjektet vant ikke fram i konkurransen.

Selv om utvelgelsen i stor grad er basert på kvalitet, er det også andre forhold som har betydning. Søknadene skal komme fra miljøer som anses som viktige for institusjonen. I de færreste tilfellene synes det å være slik at det bare er fagmiljøer som allerede var definert til å være strategisk viktige i strategidokumenter, som har fått sende inn søknader. Samtidig virker det å være gjennomgående at søknadene må være forankret i et miljø som er viktig for høgskolen. Som vi kommer tilbake til i kapittel 5.3, tar de fleste søknadene utgangspunkt i et fagmiljø hvor institusjonen allerede har etablert masterprogram(mer) (og i noen tilfeller doktorgradsprogrammer).

En representant fra ledelsen sa det slik:

«Vi har ikke råd til å levere en søknad på et forskningsfelt som ligger i randsonen av det vi skal drive med fremover da prosjektet vil trekke både ressurser og oppmerksomheten vekk fra det vi ønsker å bygge oss opp på».

I den grad det er mange søknader fra samme eller ulike miljøer ved institusjonene, velger ledelsen gjerne ut prosjekter som sikrer en viss faglig og demokratisk spredning ved institusjonen. Det vil si at det normalt kun leveres én søknad fra samme avdeling (eller fakultet).

Kun i et fåtall tilfeller har en institusjon sendt inn to søknader fra samme avdeling i ett år (noe som innebærer at én eller flere avdelinger ikke har fått sende inn en søknad).

Intervjuene avdekker også at tilgangen på «gode» søknader varierer mellom institusjonene. Antall «gode» søknader er gjerne større ved større institusjoner og institusjoner med lengre forskningstradisjon. Siden alle institusjonene kan sende inn like mange søknader, blir prioriteringene vanskeligere for institusjoner som har mange «gode» forskere/forskningsmiljøer enn for de med færre «gode» forskere/forskningsmiljøer. Normalt kan hver institusjon sende inn tre søknader, med unntak av HioA som kan sende inn fem.

De fleste prosjektene som har fått støtte i andre fase av SHP, har i tillegg til midlene fra Forskningsrådet og eksterne aktører³¹ også fått midler fra institusjonene. Det at SHP utløser interne midler, kan indikere at institusjonene anser forskningsprosjektet og -miljøet som strategisk viktig. Intervju understøtter denne vurderingen.

Framdriftsrapportene tyder på at 12 av 15 prosjekter har institusjonene gått inn med ekstra midler, og de ekstra midlene summerer seg til om lag 100 millioner totalt for alle prosjektene. Det varierer hvor stor den interne finansiering er. For seks av institusjonene handler dette om finansiering av ekstra tid til prosjektleder eller til flere stipendiatstillinger. For hvert prosjekt tilsvarer institusjonenes medfinansiering i underkant av fem millioner kroner i løpet av prosjektperioden. Fem institusjoner har gått inn med over ti millioner kroner i løpet av prosjektperioden.

En representant fra ledelsen ved en av institusjonene som har gått inn med relativt betydelige midler har uttalt:

«Å gå inn med ekstra finansiering var viktig for å synliggjøre institusjonens forpliktelse til å satse på forskningsmiljøet og for gi prosjektet en reel sjanse for å lykkes med å skape noe som har betydning for høgskolen og for Norge.»

5.2.4 SHP stimulerer den strategiske tenkningen, men også andre forhold har betydning

SHP stimulerer den strategiske tenkningen ved institusjonene fordi de gjennom søknadsprosessen identifiserer sterke forskningsmiljøer ved institusjonen, og fordi institusjonene tvinges til å prioritere mellom søknader og forskningsmiljøer.

En representant fra en institusjons ledelse sa det slik:

«Det er vondt og vanskelig å måtte prioritere mellom søknader. Men det er mye viktig lærdom i dette.»

³¹ Omtalt under avsnitt om relevans, jf. Kapittel 4.

Med midler fra SHP kan institusjonene styrke utvalgte forskningsmiljøer. Selv om det er for tidlig å se den fulle betydningen av miljøene som nå har fått støtte, vitner våre intervju om at tidligere SHP-prosjekter har hatt stor betydning for utvikling av miljøer som nå fremstår som svært viktige for institusjonene.

Det synes å være stor enighet om at forskning er løftet opp og fram som et strategisk tema som høyskoleledelsen forholder seg til, og at institusjonene har blitt langt mer strategiske i sin tilpasning til mulighetene i forsknings- og utdanningsmarkedet enn de var for bare få år siden. Våre intervju tyder imidlertid på at noen institusjoner synes å ha kommet lengre enn andre i å gjøre forskning til en integrert del av høyskolens aktivitet (omtales nærmere i kapittel 5.4) og til å gjøre forskningsstrategiske prioriteringer.

Det synes også å være stor enighet om at SHP som program har spilt en medvirkende rolle i å utvikle høyskolenes strategiske prioritering av forskning. Pågående strukturreformer, dialog med Kunnskapsdepartementet, Forskningsrådet og NOKUT, samt enkeltpersoner ved institusjonene synes også å ha hatt betydning for utvikling av institusjonene som strategiske forsknings- og utdanningsaktører. Samtidig synes SHPs bidrag å være mindre i andre fase av SHP enn i første fase av SHP. Over tid kan vi forvente at institusjonene i økende grad vil og må gjøre strategiske forskningsprioriteringer uavhengig av SHP.

5.3 Forskningen er relevant for utdanningen, men det er ikke opplagt at utdanningen blir mer kunnskapsbasert

Et tredje delmål for SHP-programmet er at forskningen i prosjektene skal være relevant for utdanningen ved høgskolene. Fri forskning kan naturligvis bli relevant også for høgskolene slik den er i universitetssektoren, men vi har forstått det slik at SHP skal brukes til å frembringe forskning med relevans for utdanningen og gjøre utdanningen mer forskningsbasert.

Vi har konsentrert vurderingen til å handle om hvorvidt prosjektene tar utgangspunkt i eksisterende master- og doktorgradsprogrammer, og således om prosjektene faller inn under et område av strategisk verdi for institusjonen. Videre har vi sett på i hvilken grad studentene involveres i prosjektene og hvorvidt prosjektene får betydning for innholdet i utdanningen.

5.3.1 Fagmiljøene har ansvar for eksisterende studieprogrammer

I ni av de 15 prosjektene hadde institusjonen en mastergrad på fagområdet som SHP-søknaden tok utgangspunkt i på søknadstidspunktet. I tilfellene der det var etablert en master før SHP-prosjektet, kan dette tolkes som at søknaden sprang ut fra et område som allerede var viktig for institusjonen og være i henhold til kriteriet om at prosjektet skal være knyttet til «eksisterende utdanningstilbud». Institusjonene som hadde mastergradsprogrammer på søknadstidspunktet ligger øverst i tabellen under.

Det finnes også SHP-prosjekter ved institusjoner som hverken hadde master- eller doktorgradsprogram på søknadstidspunktet. Noen av disse opprettet master- og/eller doktorgradsprogrammer i ettertid. Flere peker på utviklingen av studietilbudet som et viktig resultat av SHP-prosjektet. Gitt at SHP ikke har som uttalt mål å frembringe flere og nye studieprogram, kan dette tolkes å være et utilsiktet resultat av SHP.

Som tidligere omtalt er flere av prosjektene forsinket, og utfordringer med å rekruttere stipendiater er en sentral årsak til forsinkelsene. Enkelte peker på at det kan være vanskelig for institusjoner uten mastergradsprogram å rekruttere stipendiater fordi studenter som er interessert i en akademisk karriere, ofte fortsetter på institusjonene de tok mastergraden på. For institusjoner uten doktorgradsprogram kan det være lettere å rekruttere stipendiater, men det kan være en fare for at høgskolene mister forskerkompetansen etter at prosjektet er avsluttet fordi studentene disputerer ved andre høgskoler.

I tabellen har vi også inkludert antall studenter på doktorgradsprogrammene og i mastergradsprogrammene. For mastergradsprogrammene har vi lagt til endring i antall søkere fra 2014–2015. Selv om styrket forskningsprofil på sikt kan få betydning for rekruttering av studenter, er det lite som tyder på at slik effekt allerede har inntruffet. Andre forhold har større betydning. Våre intervju bekrefter en slik tolkning. Det vi imidlertid kan se, er at det er ulik oppslutning til mastergradsutdanningene som tilbys ved de ulike institusjonene.

Tabellen under viser prosjektenes kobling til master og doktorgradsprogram. Vi har av hensyn til lesbarheten utelatt prosjekttitlene. Vi har tatt utgangspunkt i avdelingen som prosjektet er registrert på.

Tabell 5-2. Gradsutdanninger på avdelinger med SHP-prosjekt

Institusjon (tildelingsår)	Avdelingen prosjektet er tilknyttet	Doktorgrads-program (oppstartsår) og antall studenter i 2015	Masterprogram på avdelingen prosjektet er tilknyttet (oppstartsår) og antall studenter i 2015	Endring i antall søkere fra 2014 til 2015 (vekst i prosent)
Høgskolen Stord/Haugesund (2012)	Avdeling for lærer-utdanning og kulturfag		Masterstudium IKT i læring (2008) 49 Masterstudium kreative fag og læreprosesser (2014) 41	-33 (-30%) 22 (56%)
Høgskolen i Oslo og Akershus (2012)	Fakultet for samfunnsfag	Helsevitenskap (2013) 21	Masterprogram i sosialfag, heltid (2012) 143 Masterprogram i sosialfag, deltid (2012) 61	823 (20%) 329 (103%)
Høgskolen i Sogn og Fjordane (2012)	Avdeling for lærer-utdanning og idrett		Master i idrettsvitenskap – NIH (2011) 25, Master i idrettsvitenskap – NIH, 1. studieår (2015) 19	-145 (-100%)
Høgskolen i Hedmark (2012)	Avdeling for anvendt økologi og landbruksfag	Anvendt økologi (2011) 18	Master i anvendt økologi (2006) 43 Master i bærekraftig landbruk (2014) 17	69 (99%) 61 (161%)
Høgskolen i Gjøvik (2012)	Avdeling for informatikk og medieteknikk**	Computer Science (2012) 44	Master in Applied Computer Science (2012) 31 Master in Applied Computer Science-deltid (2012) 6 Master in Interaction Design (2013) 41 Master in Interaction Design-part time (2013) 15	-71 (-50%) -5 (-19%) -61 (-52%) -7 (-21%)
Høgskolen i Lillehammer (2012)	Avdeling for samfunnsvitenskap (og avd. For TV-fag)	Audio-visuelle medier (2014)*	Master i film og fjernsyn (2005) 22	-7 (-24%)
Polithøgskolen (2014)			Master i politivitenskap (2006)	
Høgskolen i Hedmark (2014)	Avdeling for folkehelsefag	Profesjonsrettede lærer-utdanningsfag (2012) 1	Master i folkehelsevitenskap med vekt på endring av livsstilsvaner (2011) 45 Master i psykisk helsearbeid (2006) 28	-1 (-1%) 86 (143%)
Høgskolen i Sør-Trøndelag (2014)	Avdeling for helse- og sosialfag		Master i aktivitet og bevegelse (2012) 56	-5 (-5%)

Universitetet i Tromsø – Norges arktiske universitet (2012)	Institutt for reiseliv og nordlige studier	Ph.d.-utdanning i reiseliv (2014) 0	Tourism studies – master (2014) 24	-37 (-30%)
Høgskolen i Bergen (2012)	Avdeling for helse- og sosialfag		Master i klinisk sykepleie (2015) 103 Master i kunnskapsbasert praksis i helsefag (2015) 50 Master i samfunnsarbeid (2015) 25	
Høgskulen i Sogn og Fjordane (2014)	Avdeling for samfunnsfag Avdeling for ingeniør- og naturfag			
Høgskolen i Østfold (2014)	Avdeling for ingeniørfag			
Høgskolen Stord/ Haugesund (2014)	Avdeling for tekniske/ økonomiske/ maritime fag		Master i brannsikkerhet (2015) 18	
Såmi Allaskuvla - Samisk høgskole (2014)				

Kilde: Forskningsrådet (2016)

Noter: *Fellesgrad med NTNU

** Oppstart utsatt til 2015

*** SHP-prosjektet gjelder medieteknikk, så mastergrader innen informasjonssikkerhet er ikke tatt med

5.3.2 Forskningsprosjektene kan legge press på undervisningskapasiteten

Det at forskerne som er involvert i SHP-prosjektene er sentrale i de høyere gradsutdanningene ved institusjonene, legger til rette for at kunnskapen som opparbeides i prosjektene kan knyttes i gradsprogrammene og formidles til studentene. Imidlertid kan relativt store, men tidsavgrensede forskningsprosjekter også være utfordrende for institusjonene.

Deltagerne er naturlig nok tilfreds med tildelingene de har fått. Imidlertid avdekker intervjuene at det kan være utfordrende å få forskningsaktiviteten til å passe sammen med ordinære aktiviteter ved enkelte høgskoler.

Enkelte prosjektledere opplever at ledelsens interesse for SHP-prosjektene daler når SHP-midlene er kommet inn, og at det kan være vanskelig å få forskningsaktiviteten til å passe sammen med øvrige aktiviteter ved institusjonen. Dersom forsknings- og utdanningsaktiviteten ikke er integrert i øvrige aktiviteter, er det en risiko for at SHP-prosjektene lever på siden av

undervisningsaktiviteten, og at effekten av prosjektene primært tilkommer de som har vært med i prosjektet.

Enkelte prosjektledere opplever at ledelsen ikke tar tilstrekkelig ansvar for å frikjøpe forskerne som skal være med på prosjektene. Forskerne ender da i en situasjon der de både skal øke forskningsaktiviteten og samtidig gjennomføre like mye undervisning som tidligere. Særlig press på sentrale fagpersoner kan det bli der forskningsprosjektet går parallelt med oppstarten av en ny gradsutdanning.

En prosjektleder sa det slik:

«Det er tøft. Å både få sammenhengende tid til forskning og å undervise. Det er helt avgjørende at institusjonen tar ansvar for å frikjøpe tid til forskning.»

At sentrale personer tas ut av undervisning for å forske, kan være problematisk for ledelsen dersom det er vanskelig å få inn midlertidige undervisere. Det er ikke alltid mulig av praktiske årsaker å finne slikt personell. Det har også blitt sagt at store og midlertidige prosjekter, slik som SHP-prosjektene, kan føre til en viss uro for personalet fordi man ikke vet hva som skjer med midlertidige stillinger etter endt prosjektaktivitet. Motsatt kan det at forskerne helt frikjøpes fra undervisning også være uønsket med tanke på å sikre at kunnskapen kan komme studenten til gode. Noen institusjoner har derfor etablert en praksis der forskerne i noe grad skal undervise parallelt.

Vi har ikke grunnlag for å si at SHP-prosjektene har resultert i dårligere undervisningstilbud, men for enkelte institusjoner synes prosjektene å ha lagt et stort press på kapasiteten til enkeltforskere. For noen resulterer dette i mye ekstrajobb, mens for andre er resultatet at forskningsaktiviteten nedprioriteres.

5.3.3 Mastergradsstudenter involveres i varierende grad, bachelorstudenter involveres svært lite

Det at forskere som er aktive i prosjektene også har et ansvar for gradsutdanninger legger til rette for at forskningen kan få betydning for organiseringen av og innholdet i undervisningen. Imidlertid er det ikke gitt at kunnskapen som opparbeides i prosjektet, automatisk får en slik betydning.

Studenter på mastergradsnivå involveres i flere av prosjektene, men måten de involveres på varierer. Involveringen synes i de fleste tilfellene å være begrenset til at enkeltstudenter gjennomfører masteroppgaver som er relatert til forskningsprosjektet. Kun et fåtall av prosjektlederne forteller om systematisk involvering av mastergradsstudenter.

Et eksempel på at studenter anvendes systematisk, er ved Høgskolen i Hedmark. Der bruker de studenter i anvendt økologi til å gjennomføre feltstudier (jf. Tekstboks 5-3). På denne måten kan prosjektet få inn ekstra kapasitet til å gjennomføre svært omfattende feltstudier, samtidig som studentene opparbeider praktisk erfaring.

På bakgrunn av intervjuene vi har gjennomført, ser det ut til at bachelorstudenter i liten grad involveres i forskningsprosjektene. Unntaket er i prosjektet om anvendt økologi. Vi utelukker imidlertid ikke at bachelorstudenter også er direkte involvert i andre prosjekter, men det er grunn til å tro at slik involvering ikke er omfattende. En årsak kan være at faglærere med forskningserfaring og faglærere som bedriver forskning, oftere underviser på mastergradsnivå enn på bachelornivå. Resultatet er at de forskningsaktive har mindre kontakt med bachelorstudentene.

Enkelte prosjektledere trekker fram at de gjerne skulle ha involvert studentene mer, men at det er vanskelig fordi de ikke kan erstatte forskerkapasiteten i prosjektene.

Tekstboks 5-3. Studentinvolvering i prosjekt om anvendt økologi

Prosjektet «The effect of vole population cycles on the boreal forest ecosystem dynamics» ledes av professor Harry P. Andreassen ved Avdeling for anvendt økologi ved Høgskolen i Hedmark. Prosjektet går fra januar 2013 til desember 2015.

I prosjektet studeres smågnagernes rolle for dynamikken i det boreale skogøkosystemet. Mye av datainnhenting gjøres i form av feltstudier i skogen. Prosjektet gjennomføres i samarbeid med blant annet Statskog, Universitetet i Tromsø, Sverige Landbruksuniversitet, University of British Columbia, University of Alberta og andre. Anvendt økologi er et strategisk forskningsområde ved høgskolen, og prosjektet er tett koblet til både master- og doktorgradsutdanningen ved institusjonene. Bachelor- og mastergradsstudenter involveres direkte i gjennomføring av feltstudier. Ifølge prosjektleder deltar over ti studenter i feltarbeid i året. Forskingen er også tett koblet til ph.d.-programmet i anvendt økologi. I alt fem doktorgradsstipendiater deltar i prosjektet. Avdelingen forvalter dessuten forskerskolen *International Research School in Applied Ecology* (www.irsae.no) med 16 partnere fra Europa og over 100 p.hd.-studenter.

Kilde: Høgskolen i Hedmark

5.3.4 Prosjektene fører i noe grad til endringer i utdanningenes innhold

Gjennom SHP-prosjektene opparbeider de involverte forskerne kunnskap om forskningsfronten og vitenskapelige metoder som det er relevant å formidle til studenter.

På spørsmål om betydningen av SHP vektlegger prosjektlederne først og fremst betydningen prosjektene har for å drive forskning og at samarbeidet med andre forskningsaktører intensiveres (jf. Figur 5-6. Prosjektledernes vurdering av ringvirkninger for institusjonen). Prosjektene betydning for utdanningene framheves ikke i særlig grad. Slik var det både i intervju og selvevaluering. Det kan være flere årsaker til at det er slik. Det er forskningsaktivitetene som ligger forskerne nærmest. Samtidig er det også enkelte forskere som sier at høgskolenes

undervisnings- og forskningsaktivitet ikke er så integrert i hverandre; forskningsaktiviteten blir liggende litt på siden av undervisningsaktiviteten.

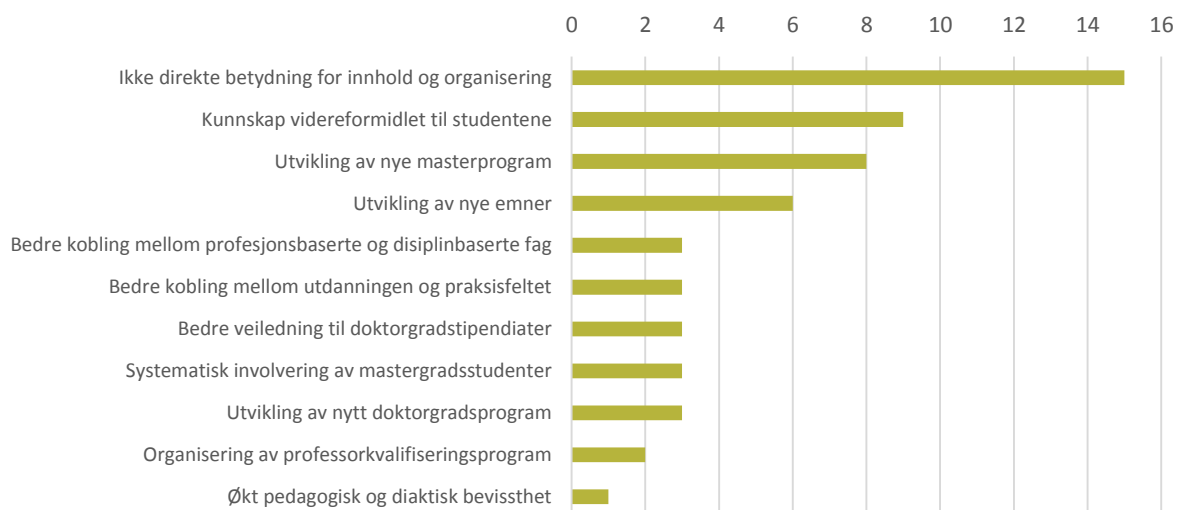
Dessuten står stipendiatene for en sentral del av forskningskapasiteten i prosjektene, og de har i liten grad undervisningsansvar. Det er også slik at de fleste prosjektlederne bruker alt eller det meste av tiden sin til forskning. Den umiddelbare kunnskapsoverføringen er derfor begrenset.³²

På konkrete spørsmål om betydningen prosjektene har fått for utdanningen trekker enkelte prosjektledere fram at forskningen fra SHP-prosjektene i noen grad har fått betydning for innholdet i utdanningen, for eksempel ved at kunnskapen som er opparbeidet i prosjektene, formidles i pågående emner eller ved opprettelse av nye studieprogram. En tredjedel av prosjektlederne ser imidlertid ikke at prosjektet har fått noen betydning for innhold og/eller organisering av utdanningen.

I Figur 5-8 oppsummeres prosjektledernes tilbakemeldinger på spørsmål om prosjektets betydning for utdanningen. Spørsmålet er stilt som et åpent spørsmål der prosjektlederne skulle rangere de tre viktigste endringene prosjektet har fått for innholdet eller organiseringen av utdanningen.

Figuren baserer seg på en kategorisering av svarene og rangeringen som er gitt. Resultatene fikk en score fra 3–1, det viktigste resultatet fikk tre poeng. De resultatene som har høyest score i figuren, er resultatene som flest prosjektledere har løftet fram som viktigst.

Figur 5-8. Betydning for innhold og organisering av utdanningen ved institusjonen

Kilde: Samfunnsøkonomisk analyse basert på selvevalueringskjema

³² Ettersom programmets finansiering går over tre år, har de fleste stipendiatene et treårig engasjement uten undervisningsansvar, fremfor et fireårig engasjement med undervisningsansvar.

Representanter fra ledelsen gir uttrykk for at det er et mål og en intensjon at koblingen mellom utdanning og forskning skal være sterk, og at det er viktig at forskerne også underviser – men uten å være veldig konkrete på hvordan koblingen skal skje, eller på hvordan koblingen faktisk er og skal være i praksis. Selv om man håper at SHP skal styrke forskningsmiljøene som på sikt skal kunne gjøre undervisningen mer forskningsbasert, synes det ikke å være opplagt at enkeltstående forskningsprosjekter får en slik betydning.

5.4 SHP styrker eksisterende forskningssamarbeid

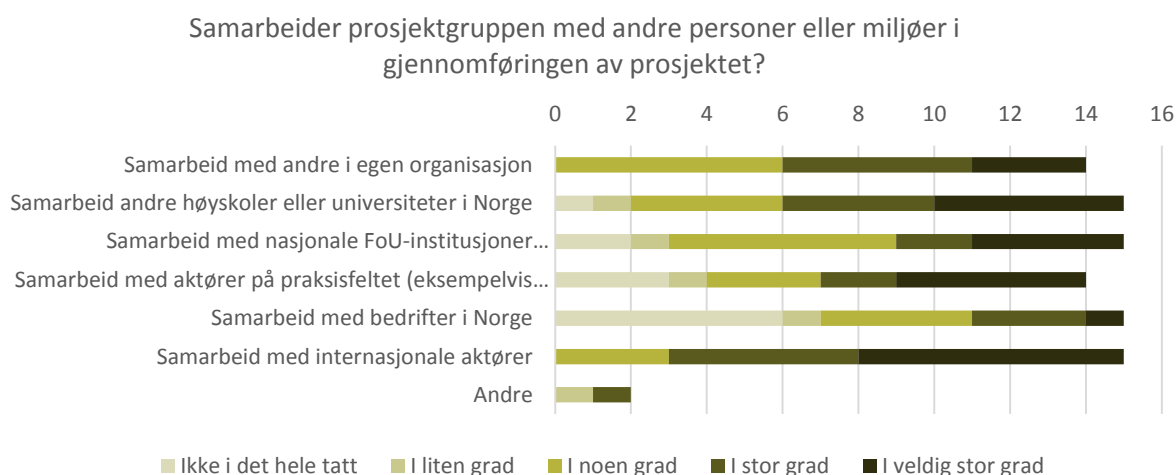
En fjerde målsetting for SHP er at prosjektene skal gi økt samarbeid både internt på institusjonene og eksternt med andre aktører. Samarbeid kan ta mange former, fra etablert prosjektsamarbeid til løse former for erfaringsutveksling. Vi har primært sett på samarbeid av mer formell karakter. At prosjektene har relativt store rammer, tilsier at mange kan knyttes til prosjektet. I denne sammenhengen er det relevant å undersøke hvorvidt det forekommer samarbeid i prosjektene, hvilke aktører høgskolene samarbeider med og hva motivasjonen for og forventningene til samarbeidet er.

5.4.1 Betydelig samarbeid i prosjektene

I alle prosjektene samarbeider prosjektgruppen med andre forskere på egen institusjon eller med andre eksterne forskere/forskningsmiljøer.

Figur 5-9 viser prosjektledernes vurdering av grad av samarbeid i prosjektene. Både figuren og intervju vitner om et omfattende samarbeid. Figuren anskueliggjør at det særlig samarbeides med andre forskningsmiljøer i Norge og med internasjonale aktører. Men også at det samarbeides med andre på egen organisasjon og med aktører på praksisfeltet.

Figur 5-9. Prosjektgruppens samarbeid med andre personer eller miljøer

Kilde: Samfunnsøkonomisk analyse basert på selvevaluering

Note: I ett tilfelle er svaret fra en prosjektleder utelatt, men inkludert av evalueringsteamet på bakgrunn av informasjon fremkommet i kommentarfeltet i selvevalueringsskjemaet

5.4.2 Varierende grad av internt samarbeid

Tilbakemeldingene fra selvevalueringene og intervjuene tyder på det er betydelig omfang av internt samarbeid i prosjektene. Selv om rammene for prosjektene er relativt romslige sammenlignet med prosjektene disse miljøene tradisjonelt er vant med, så må man alltid foreta visse avveininger. Flere prosjektledere har opplevd det som til dels krevende å balansere fordeler med å involvere flere forskere og fagmiljøer på egen institusjon opp mot fordeler mot å bygge opp aktiviteten i eget fagmiljø (evt. i samarbeid med andre partnere).

I noen prosjekter er det lagt vekt på tverrfaglig forskning med nært samarbeid mellom ulike avdelinger på samme institusjon. Andre prosjekter har lagt særlig vekt på tett samarbeid med praksisfeltet eller med andre norske eller internasjonale forskningsmiljøer.

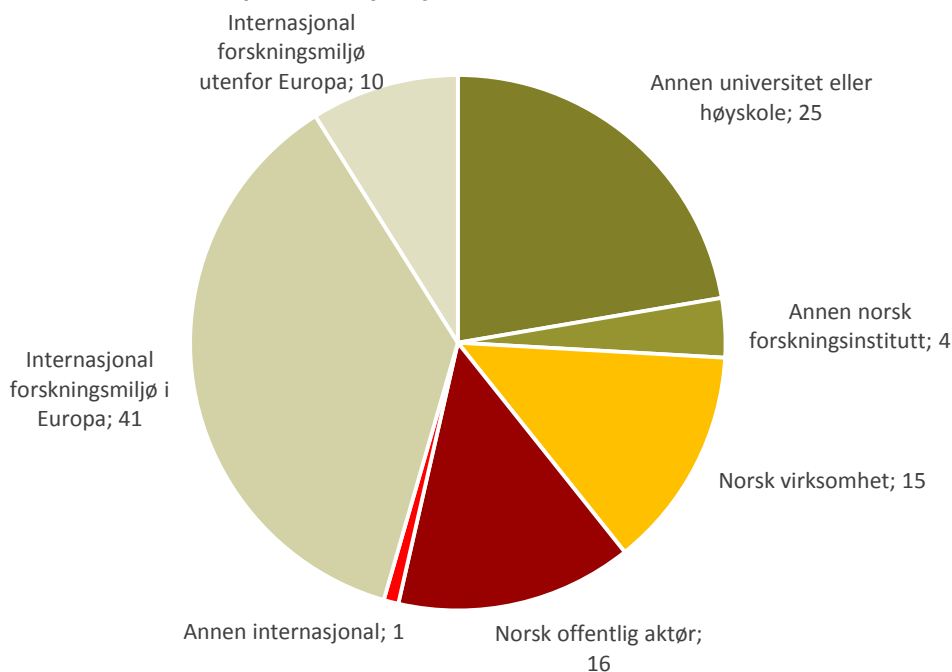
Graden av internt samarbeid synes derfor å variere i de ulike prosjektene. I de fleste tilfellene synes prosjektet i stor grad å være koblet til ett avgrenset fagmiljø på en avdeling eller ved et fakultet, men hvor kollegaer fra andre miljøer eller avdelinger er med på mindre eller avgrensede deler av prosjektet.

I to prosjekter er graden av samarbeid på tvers av avdelingene så omfattende at vi har kategorisert dem som tverrfaglige prosjekter (jf. Figur 5-3). Det ene prosjektet «Health inequalities: Economic crisis, and the welfare state» er et samarbeid mellom forskere fra samfunnsvitenskapelig avdeling og Avdeling for helsefag ved HioA. Også forskere fra NOVA, som nå er en del av HioA, er med i prosjektet. Det andre tverrfaglige prosjektet, «The ASK study – a randomized control trial investigating the effect of daily physical activity on childrens school performance», er et samarbeid mellom Avdeling for lærerutdanning og idrett og Avdeling for helsefag på Høgskulen i Sogn og Fjordane.

5.4.3 Eksternt samarbeid hovedsakelig med andre forskningsmiljøer

Alle prosjektene har flere eksterne samarbeidspartnere. I 14 av prosjektene er det i alt 112 eksterne formelle samarbeidspartnere, noe som gir åtte eksterne partnere i gjennomsnitt per prosjekt. Om lag tre fjerdedeler av de formelle partnerne er andre forskningsaktører (jf. Figur 5-10).

Figur 5-10. Formelle samarbeidspartnere i prosjektene

Kilde: Basert på framdriftsrapport til Forskningsrådet. Rapportering 01.10.2015

Note: Gjelder 14 av de 15 prosjektene. Ett prosjekt er nylig startet og har derfor ikke levert framdriftsrapport

Alle prosjektene har med flere internasjonale partnere. De fleste bruker internasjonale partnere som de kjenner fra før, men noen av de internasjonale partnerne er også nye bekjenskaper. Høgskolene samarbeider også med norske forskningsmiljøer, særlig universitetene.

I flere prosjekter er potensielle «brukere» av forskningen involvert som formelle partnere. Med brukere mener vi offentlige aktører og virksomheter (skoler, kommuner, sykehjem, etater o.a.). Våre intervju tyder på at brukere primært inngår som en del av en styringsgruppe, eller som sparringspartner for å sikre forskningens relevans for brukerne. Prosjektet om brannsikkerhet er et eksempel på slikt samarbeid (jf. Tekstboks 5-4).

Tekstboks 5-4. Involvering av industrielle partnere i prosjekt om ulmebrann ved Høgskolen i

Forskningsprosjektet «Emerging Risks from Smoldering Fires» ledes av Professor Vidar Frette ved ingeniørutdanningen ved Høgskolen Stord/Haugesund. Prosjektet går fra begynnelsen av 2015 til slutten av 2017.

Prosjektet gjennomføres av forskere ved Avdeling for brannsikkerhet. Ulmebrann er særlig utfordring i produksjonsanlegg, eksempelvis i anlegg som brukes til produksjon av trepellets. I prosjektet «Emerging Risks from Smoldering Fires» skal det forskes på årsaker til ulmebrann og preventive tiltak. Prosjektet er et samarbeid mellom Høgskolen Stord/Haugesund, Universitetet i Magdeburg (Tyskland), Universitetet i Lund (Sverige), samt interesseorganisasjoner og industripartnere. I tillegg er riksantikvaren og nødetater involvert i de deler av prosjektet som handler om beredskap.

Interesseorganisasjoner og industrielle aktører bidrar inn med kunnskap, erfaring og kompetanse, men også som leverandører av trepellets som forskerne skal bruke i laboratorieundersøkelser. Prosjektleder trekker fram at prosjektenes økonomiske og tidsmessige ramme har gjort det mulig å etablere og videreutvikle samarbeid og dialogen med industrielle partnere.

Kilde: Høgskolen i Stord/Haugesund

I fire prosjekter gjennomføres forskningen i tett samarbeid med sentrale brukere. I prosjektet om behandling av diabetes i kommunehelsetjenesten og i prosjektet om helsefremming gjennomføres datainnhenting i samarbeid med kommunale helsetjeneste, mens i to prosjekter om helse og trivsel, og fysisk aktivitet i skolen er gjennomføres datainnhenting i samarbeid med utvalgte skoler.

5.4.4 Samarbeid motivert av tilgang på kompetanse, infrastruktur og meritter

Høgskolenes inkludering av andre forskningsmiljøer er basert på ulike motiver. Viktigst synes det å være at samarbeid sikrer at prosjektet gjennomføres i henhold til nyeste forskningen og merittene eksterne forskere og miljøer har. Enkelte trekker også fram at samarbeidet er motivert av tilgang på forskningsinfrastruktur, eksempelvis gjelder dette i prosjektet om materialteknologi ved Høgskolen i Østfold (jf. Tekstboks 5-5).

Men det at det oppmuntres til samarbeid i SHP og at det således øker sjansene for å kunne vinne fram er en motiverende faktor i seg selv.

De internasjonale aktørene gjerne er involvert ved at enkeltforskere bidrar i form av faglig sparringspartner eller som en styringsgruppe som skal bidra til å kvalitetssikre utvikling av metode, tolkning av funn, analyse o.a. I noen prosjekter deltar internasjonale partnere mer aktivt i oppgaveløsingen, eksempelvis ved at det eksisterende miljøet har et særlig ansvar for deler av prosjektet, for å ta imot og lære opp stipendiater eller å bidra i vitenskapelige publikasjoner.

Mange trekker det fram som positivt at Forskningsrådet oppmuntrer til internasjonalt samarbeid. De relativt store prosjektrammene har også gjort det mulig og interessant for internasjonale aktører å bli med. Samarbeid med internasjonale miljøer gir forskerne tilgang på oppdatert kunnskap og meritterte forskere og miljøer. Flere peker på at de internasjonale relasjonene er styrket som en del av prosjektet, og flere hevder at de har blitt invitert med i nye søknader.

Tekstboks 5-5. Forskning på betongens egenskaper (Høgskolen i Østfold)

Prosjektet «Micro-encapsulated phase change materials in concrete» ledes av Anna-Lena Kjøniksen, Forskningsleder ved Avdeling for ingeniørfag ved Høgskolen i Østfold. Prosjektet har en samlet ramme på 27 millioner kroner hvorav 18 millioner kommer fra SHP. Fire ph.d.-stipendiater er involvert i prosjektet som startet opp i begynnelsen av 2015.

Målet er at prosjektet vil resultere i økt kunnskap om hva som påvirker den mekaniske styrken til mikrokapsler, noe som gjør at man kan bygge mer energieffektive bygninger uten å gå på akkord med bygningens strukturelle styrke. Kunnskapen kan også være relevant for medisinske og farmasøytiske anvendelser samt for næringsmiddel- og kosmetikkindustrien.

Blant prosjektets samarbeidspartnere til forskningsprosjektet er Universitetet i Oslo, Universitetet i Bergen, Norges miljø- og biovitenskapelige universitet, Mapei AS, School of Chemical Engineering ved University of Birmingham (i Storbritannia) samt flere spanske samarbeidspartnere.

Forskningen vil i stor grad skje gjennom empirisk testing basert på undersøkelser i laboratorier. Prosjektleder påpeker at tilgangen på metode og instrumenter er de viktigste kriteriene for valg av samarbeidspartnere. Gjennom sampublikasjoner og utenlandsopphold hos samarbeidspartnerne kan forskerne tilegne seg kunnskap og bruke utstyret som samarbeidspartneren besitter.

Kilde: Høgskolen i Østfold

Samarbeid med brukere enten det gjelder aktører i praksisfeltet eller bedrifter, anses som viktig for å sikre forskningens relevans, og for at resultatene raskt kan komme til anvendelse. Dialogen med brukere framheves også fordi det gir institusjonen en mulighet til å utdanne kandidater som har kompetanse som er relevant både for næringslivet og for brukerne. I prosjektet om brannsikkerhet er flere industrielle partnere involvert i prosjektet (jf. Tekstboks 5-3).

Som omtalt tidligere er sentrale brukere en relativt liten rolle i forskningsprosjektene. Gitt høgskolenes rolle innen profesjonsbaserte utdanninger hadde vi forventet at sentrale brukere fra offentlig sektor og virksomheter var mer delaktige – for slik å øke sannsynligheten for at forskningen treffer samfunnets utfordringer og således få betydning for utdanningen på sikt.

Enkelte prosjektledere har ønsket å involvere praksisfeltet mer, men har funnet dette krevende. For eksempel kan det være store barrierer for samarbeid mellom forskere og brukere på grunn av ulikheter i arbeidsform, målstruktur og kunnskap om forskningsmetoder.³³ Erfaringene fra

³³ For mer om barrierer for samarbeid mellom forskere og brukere, se for eksempel Samfunnsøkonomisk analyse (2015) FoU i kommunesektoren, Samfunnsøkonomisk analyse, tidl. Damvad (2013): Forskning om forskning og innovasjon og Samfunnsøkonomisk analyse, tidl. Damvad (2012): Innovasjon i offentlig sektor

prosjektene som har involvert sentrale brukere, vitner om at det er nødvendig å sette av betydelige ressurser til opplæring og forankring av prosjektet hos de involverte aktørene.

5.4.5 Intensivert eksisterende forskningssamarbeid

Hovedbildet er at forskningssamarbeid foregår mellom forskere og forskningsmiljøer som er kjente fra tidligere prosjekter og/eller arbeidsforhold. Enkelte forskere har også søkt etter bestemte partnere som de ikke kjente fra tidligere, men som de mente ville tilføre prosjektet konkret kompetanse eller bestemte ressurser. Enkelte hevder også at SHP har gjort at institusjonen har «oppdaget» nye miljøer som de kan samarbeide med framover.

Flere prosjektledere ser muligheter for videreføring av samarbeidet i nye prosjekter. Det at partene fortsetter å videreutvikle samarbeidet over tid og gjennom flere prosjekter, indikerer at partene har gjensidig nytte av hverandre.

Flere hevder at de som følge av SHP-prosjektene har blitt invitert både av nasjonale og internasjonale samarbeidspartnere til å delta i andre prosjektsøknader til Forskningsrådet og/eller til Horisont 2020. Framtiden vil vise om miljøene faktisk når opp. Uansett er det positivt at samarbeidspartnerne anser høgskolene som relevante samarbeidspartnere.

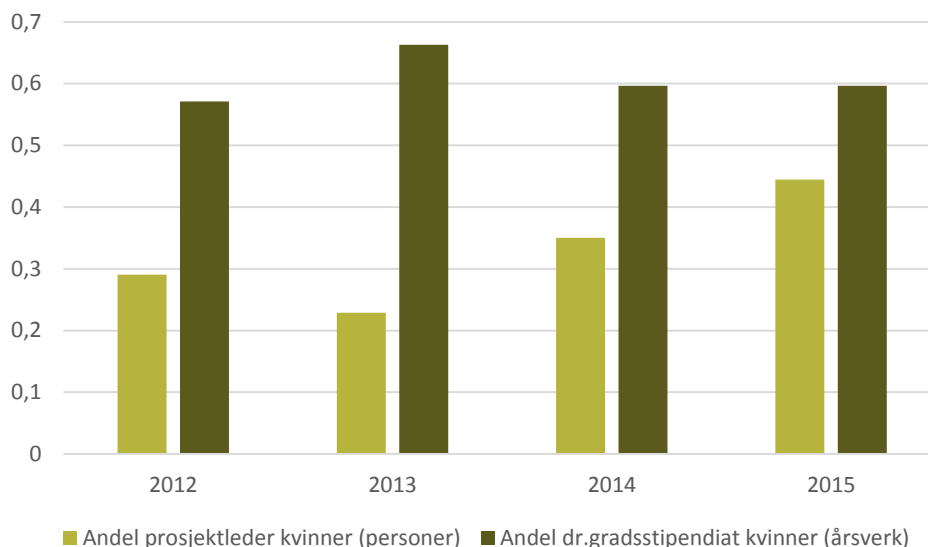
Flere av høgskolene har inngått formelt samarbeid med andre norske forskningsmiljøer som på oppstartstidspunktet tilhørte ulike institusjoner, men som grunnet fusjoner nå tilhører samme institusjon. For eksempel samarbeider forskningsgruppen på HioA i prosjektet om ulikhet i helse med forskningsinstituttet NOVA som ble en del av HioA i 2014. Forskningsgruppen på medieteknikk ved Høgskolen i Gjøvik og forskningsgruppen om helsefremming ved Høgskolen i Sør-Trøndelag inngikk samarbeid med NTNU i SHP-prosjektene sine. Begge disse høgskolene har nå fusjonert med NTNU. Således kan SHP indirekte ha bidratt til å understøtte en dynamisk utvikling av UH-sektoren.

5.4.6 Tverrgående hensyn

I tillegg til de fire delmålene er det en rekke tverrgående hensyn som skal ivaretas i programmet. Vi gir kun en kort omtale av disse.

Likestilling i forskning er et mål for Forskningsrådet og en indikator som det årlig rapporteres på i Forskningsrådets programmer. I de første årene av SHP var de fleste prosjektledere menn, men andelen kvinnelige prosjektledere har økt de siste årene (jf. Figur 5-11). Ifølge Forskningsrådet ligger andelen kvinnelige prosjektledere nå over gjennomsnittet for Forskningsrådets virkemidler (Forskningsrådet, SHP Årsrapport 2014).

Figur 5-11. Andel kvinnelige prosjektledere og dr. gradsstipendiater

Kilde: Forskningsrådet Årsrapporter SHP

SHP kan ha bidratt til en jevnere kjønnsbalanse. Dette er noe som trekkes fram som positivt av flere prosjektledere, og de ser det som et tegn på at SHP har styrket forskningsmiljøer og rekruttert unge forskere innen de kvinnedominerte profesjonsfagene.

Forskningsrådet (ved SHP-komiteén) skal sørge for en hensiktsmessig arbeidsdeling i forsknings- og innovasjonssystemet og en geografisk spredning av prosjektene. Vi antar at dette er begrunnet i at dersom dette hensynet ikke ble ivaretatt, kunne man i ytterste konsekvens ha sett en overvekt av prosjekter tilfalle én institusjon eller ett fagfelt. Prosjektene som har fått støtte i andre fase av SHP, er spredt på ulike fagområder (jf. Figur 5-3) og institusjoner.

Ved å støtte opp om miljøene som institusjonene selv anser som strategisk viktige, er det nærliggende å tro at SHP styrker en viss arbeidsdeling i høgskolesystemet. Programmet har for eksempel gitt støtte til miljøer som også fikk støtte i første fase, og det har støttet opp om forskning på felt som enkelte institusjoner har et særlig ansvar for (eksempelvis forskning relevant for den samiske befolkningen, politiforskning og forskning på brannsikkerhet), framfor å støtte opp om tilsvarende forskning på andre institusjoner.

Figur 5-12. Kart som viser den geografiske spredningen av prosjekter i andre fase av SHP

Kilde: Samfunnsøkonomisk analyse

Note: Tre høyskoler har hatt to prosjekter i perioden (Høgskolen i Hedmark, Høgskolen i Sogn og Fjordane og Høgskolen Stord/Haugesund)

5.5 Eksterne effekter for institusjonen og samfunnet forøvrig

Ved å bruke et målhierarki som rammeverk for analysen, er datainnhenting og analysen strukturert omkring de sentrale målene vi ønsker å undersøke. Noen ganger kan imidlertid et offentlig virkemiddel føre til positive eller negative endringer for institusjonene eller samfunnet for øvrig som ikke var intendert eller direkte knyttet til delmålene slik vi har definert dem. Vi har

tidligere omtalt at noen institusjoner har etablert nye utdanningsprogram i etterkant av SHP-støtte. Her vil vi trekke fram fire andre resultater av SHP.

5.5.1 Forberedt institusjonene for større forskningsprosjekter

For flere av institusjonene er SHP-prosjektene langt større enn forskningsprosjekter de har hatt tidligere. Gjennom prosjektene opparbeider prosjektlederne kompetanse og erfaring i å håndtere samarbeidspartnere, rekruttering, veiledning av stipendiater og øvrig prosjektledelse. Parallelt må administrasjonen håndtere samarbeidsavtaler, frikjøp av forskere, økonomistyring o.a. SHP har således «tvunget» høyskolene til å utvikle rutiner og kompetanse for å håndtere store prosjekter.

En prosjektleder sier det slik:

«Jeg vil si at å sammenligne 2012 og 2016 er som å sammenligne natt og dag. Vi har vokst som institusjon. Det var lite forskning og et ikke-eksisterende apparat da vi vant SHP. Men det er klart at vi ikke rekker alt på så få år. Vi er ikke som universitetene, men vi får ikke erfaring uten prosjekter. For oss har SHP vært avgjørende.»

En slik effekt av SHP er størst for institusjonene som har liten erfaring med prosjekter av denne størrelsesordenen. Effekten kan tolkes som et positivt resultat fordi et SHP-prosjekt bidrar til å styrke verktøy og kompetanse som kan utnyttes i senere prosjekter, eller det kan tolkes som en kostnad institusjonen har med å delta i SHP.

5.5.2 Bedret omdømme og økt synlighet for forskerne, miljøene og institusjonene

Det å ha finansiering fra Forskningsrådet, og særlig i størrelsesordenen som prosjektene i andre fase av SHP har, anses som et kvalitetsstempel. Flere hevder at SHP bidrar til å styrke omdømmet og synligheten av forskningsaktiviteten.

Mange prosjektledere trekker fram SHPs bidrag til å styrke omdømmet og øke synligheten som sentrale ringvirkninger av prosjektet (jf. Figur 5-6. Prosjektledernes vurdering av ringvirkninger for institusjonen).

Styrket forskningsmessig omdømme kan øke forskernes motivasjon til å skrive nye søknader. Bedre omdømme kan også gjøre det enklere å komme i kontakt med og initiere samarbeid med andre forskningsmiljøer og med brukere.

Bedret omdømme er i seg selv ikke et mål for SHP, men kan snarere betraktes som en ikke-intendert effekt av programmet som kommer de enkelte forskerne, miljøene og institusjonene til gode.

5.5.3 Styrker dialogen mellom forskere og ledelsen og mobiliserer til forskning

Våre intervjuer tyder på at deltagelse i SHP styrker dialogen mellom forskere og ledelsen ved institusjonene uavhengig av om man vinner fram eller ei. God dialog mellom ledelsen og forskerne er viktig. Mens ledelsen foretar prioriteringene og den strategiske tenkingen, er det forskerne som til syvende og sist kan øke kvalitet og relevans i forskningen og dermed også konkuranseevnen.

Både prosjektledere og representanter fra institusjonsledelsen trekker fram at det er positivt at SHP-søknadene bedømmes av eksterne eksperter. Tilbakemeldingene fra ekspertpanelene som vurderer søknadene, har synliggjort styrker og svakheter som både ledere og enkeltforskere kan ta lærdom av.

Representanter fra ledelsen hevder at SHP har gjort det lettere å kommunisere internt hva som forventes av de ansatte når det gjelder forskning og forskningskvalitet. Utdannings- og forskningsinstitusjoner er generelt preget av stor grad av autonomi, og forskere på sin side har ofte en friere tilnærming til hva de ønsker å jobbe med enn ansatte i mange andre næringer. Det kan være vanskelig for ledelsen å få ansatte som ikke har så mye forskningserfaring, til å bli mer engasjert i forskning. SHP kan brukes som «gulrot» og en «læringsarena» overfor disse. Således synes SHP å ha bidratt til å motivere og skape mer og bredere engasjement for forskning blant de ansatte.

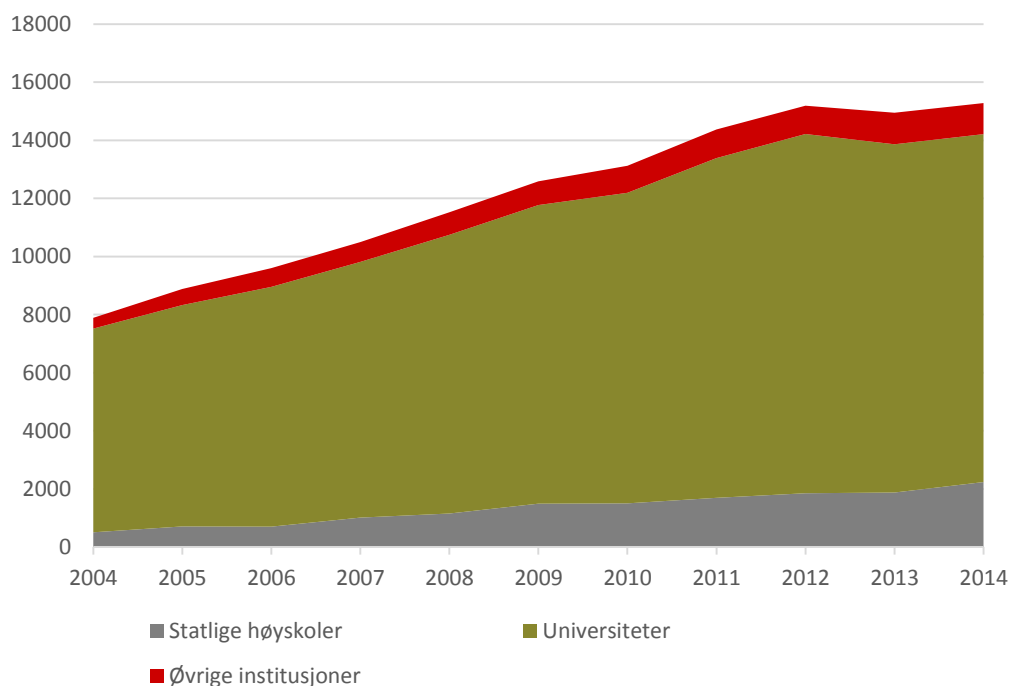
Prosjektledere på sin side hevder at ledelsen ikke alltid ser betydningen av forskningen som utføres, og at SHP har vært viktig fordi ledelsen blir tvunget til å sette seg inn i og å ta stilling til forskningsaktiviteten. Enkelte peker også på at forskerne ofte «ligger i forkant» av ledelsen forskningsmessig, og at SHP «minner» ledelsen på å holde seg oppdatert på forskningsfronten, og at de som høgskoler ikke bare er utdanningsinstitusjoner, men også forskningsinstitusjoner.

5.5.4 Trolig bidratt til å løfte FoU-aktiviteten ved alle høgskolene

Med utgangspunkt i målhierarkiet og Forskningsrådets ønske om en vurdering av SHPs betydning for de 15 prosjektene som har fått støtte i andre fase av SHP, har vi konsentrert vurderingene av måloppnåelse til å se på betydningen for de enkelte forskningsmiljøene som har fått støtte. Likevel synes det naturlig å drøfte programmets betydning for høgskolene i et noe videre perspektiv.

Ulike indikatorer vitner om at høgskolene har styrket både forskningsaktiviteten og -kvaliteten de senere årene. De statlige høgskolene som inngår i utvalget, stod for seks prosent av samlet produksjon av publikasjonspoeng i UH-sektoren i 2003. I 2014 var andelen økt til 15 prosent.

Figur 5-13. Publikasjonspoeng i UH-sektoren (2004–2014)

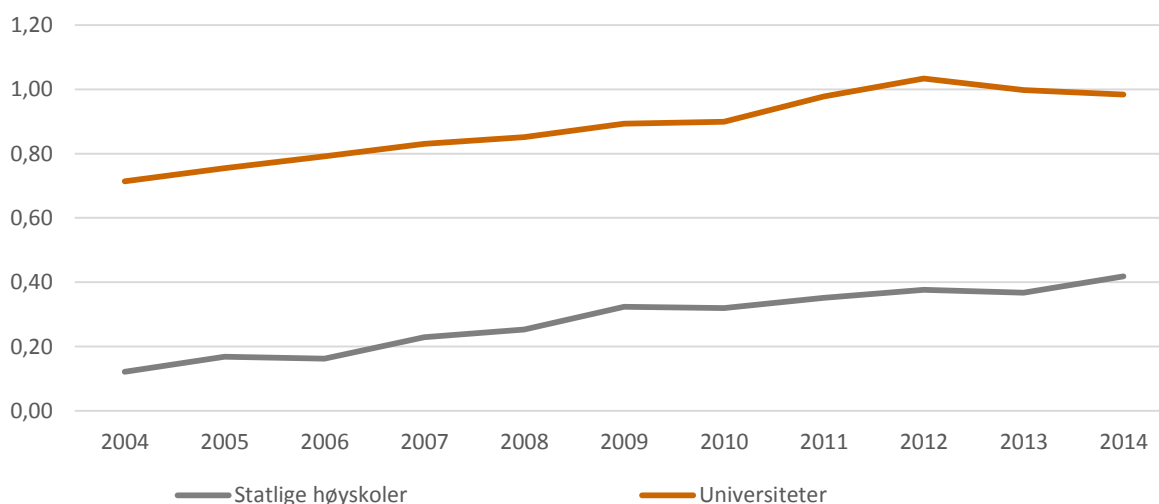

Kilde: FoU-statistikkbanken (NIFU)

Note: Øvrige institusjoner gjelder private høyskoler, statlige vitenskapelige høyskoler og private vitenskapelige høyskoler. Data for 2015 er ikke tilgjengelig.

Produktiviteten målt i publikasjoner per publiseringspoeng per faglige årsverk, har også økt de siste ti årene. Selv om produktiviteten ved høyskolene fortsatt ligger under universitetene, har veksten det siste tiåret vært sterkest ved høyskolene.

Figur 5-14. Publiseringspoeng per undervisnings-, forsknings- og formidlingsstilling, per årsverk

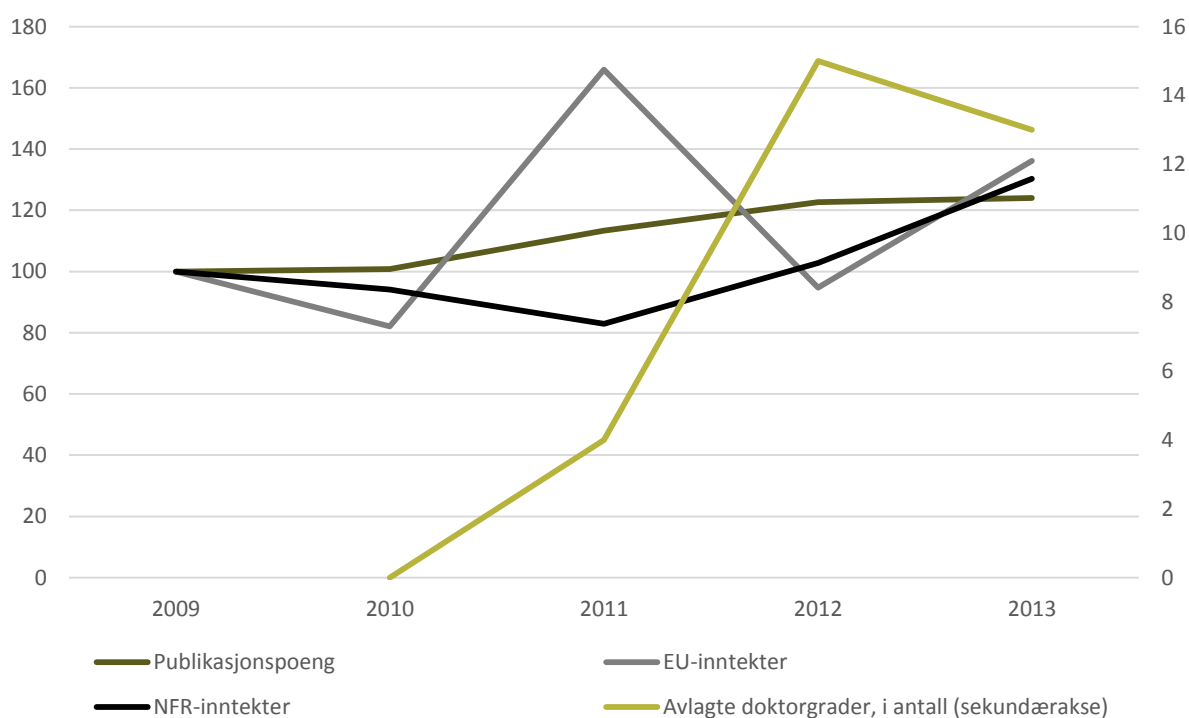

Kilde: Database for høyere utdanning

Note: Vedlegg B inneholder liste over høyskoler som er med utvalget. Tall per 30. april 2015.

Også andre indikatorer tyder på at høgskolene i økende grad leverer forskning av høy kvalitet. Figuren under viser utviklingen i resultatindikatorerne i finansieringssystemet for UH-sektoren. Etersom indikatorene har ulike måleenheter, er de indekstert med 2009=100. Høgskolene har styrket sin evne til å hente inn inntekter fra Forskningsrådet og EU. Antall vitenskapelig publikasjoner har også steget fram til 2013 (data inkludert i figur B-2 i vedlegg B). Tilsvarende gjelder for antall avlagte doktorgrader (vises i antall på sekundær akse). Bedre gjennomsnittskarakterer på SHP-søknadene over tid tyder også på at forskningskvaliteten i sektoren har økt det siste tiåret³⁴.

Figur 5-15. Utvikling i resultatindikatorer for høgskolene. Endring 2009–2013. 2009=100

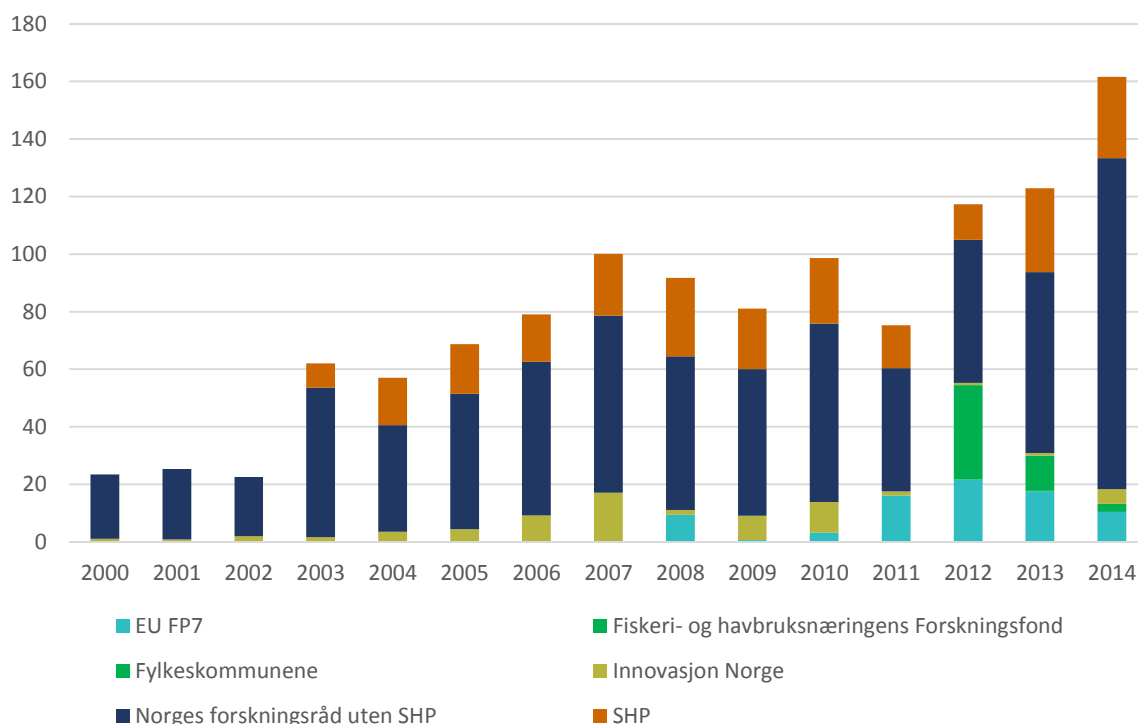

Kilde: Database for høyere utdanning

I den ovenstående beregning av sektorens inntekter fra Forskningsrådet og EU omfattes alle midler, uavhengig av om høgskolene er hovedsøker eller samarbeidspartner. For å undersøke om sektoren er blitt mer «kvalifisert» til å søke selv, har vi gjort et særskilt uttrekk av Samfunnsøkonomisk analyses samspillsdatabase for høgskolenes deltagelse der høgskolene står som hovedsøker. Også her ser vi en sterk vekst. I 2013 utgjorde høgskolenes samlede inntekter fra Forskningsrådet om lag 130 millioner kroner (database for høyere utdanning, vedlegg B). I samme år utgjorde inntekter fra programmer og virkemidler hvor høgskolene stod som hovedsøkere, om lag 100 millioner kroner (samspillsdatabasen, jf. Figur 5-6).

³⁴ Forskningsrådet (2015). Porteføljerapport for høyskolene

Figur 5-16. Høgskolenes gjennomslagskraft i det offentlige virkemiddelapparatet (prosjekter der høgskolene er hovedsøker). I millioner 2015-NOK.

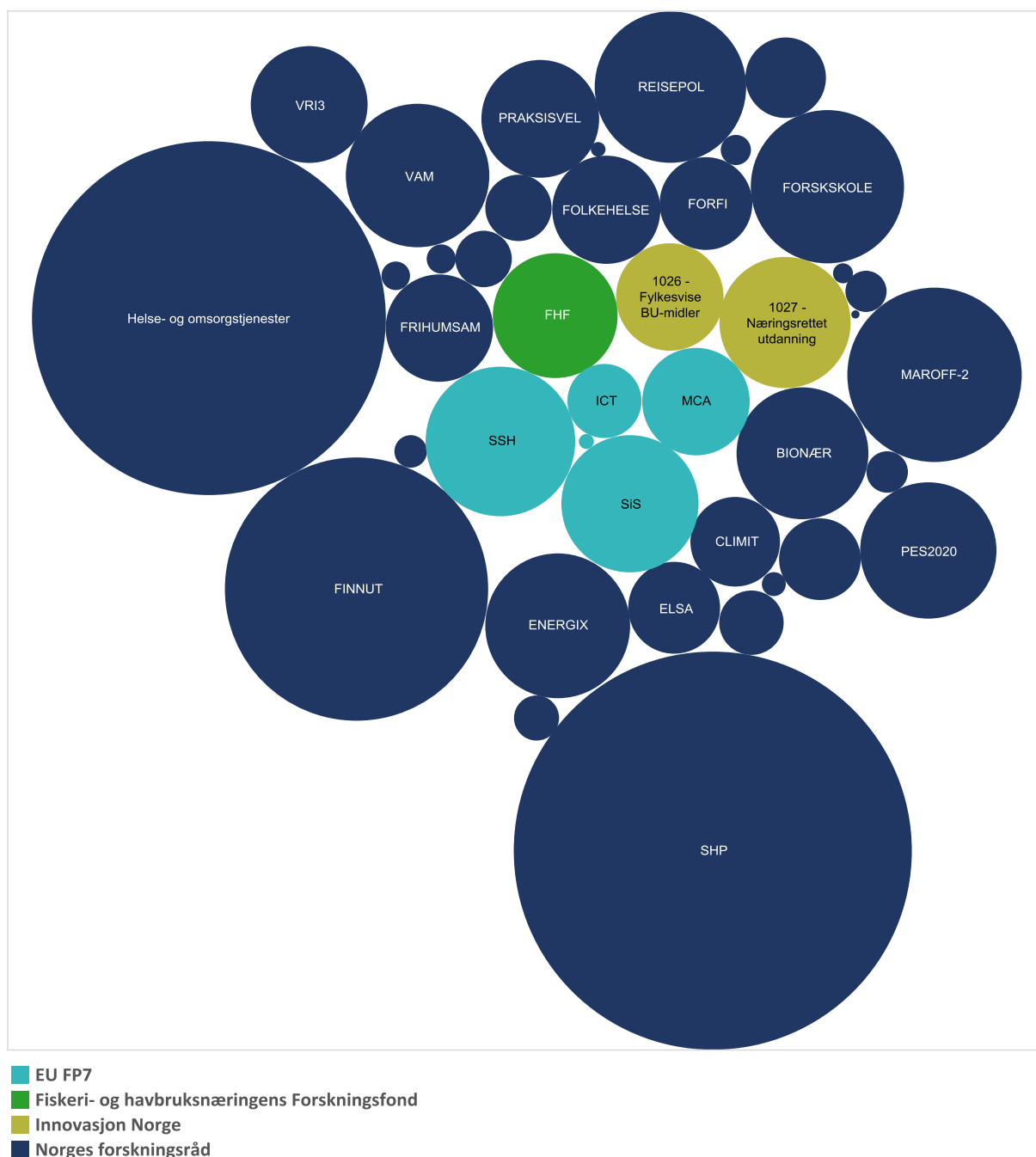

Kilde: Samfunnsøkonomisk analyse (Samspillsdatabasen). Data for 2015 er foreløpig ikke tilgjengelig. Finansiering fra forskningsrådet 2014 inkluderer basisfinansieringen av NOVA som nå er en del av HiOA.

Målt i kroner er Forskningsrådet den desidert viktigste virkemiddelaktøren for høgskolene. Sektoren deltar i mange ulike programmer i Forskningsrådet, noe som illustrerer mangfoldet i sektoren, men også at sektoren har flere miljøer som leverer forskning av høy kvalitet. Foruten SHP er særlig HELSEVEL, FINNUT, MAROFF og Nasjonale forskerskoler³⁵ virkemidler hvor høgskolene deltar. Se vedlegg C for en kort beskrivelse av utvalgte programmer og virkemidler.

³⁵ For to av de nasjonale forskerskolene er det en høgskole som er vertsinstusjon: Research School of Computer and Information Security (COINS) ved Høgskolen i Gjøvik og International Research School in Applied Ecology (IRSAE) ved Høgskolen i Hedmark.

Figur 5-17. Høgskolenes støtte fra virkemiddelapparatet i 2014, i millioner 2015-kroner.

Kilde: Samfunnsøkonomisk analyse (Samspillsdatabasen)

Note: Vi har utelatt basisfinansieringen av NOVA som nå er en del av HiOA

Det ovenstående anskueliggjør at høgskolene det siste tiåret har bygget seg opp som forskningsaktører, og at høgskolene i økende grad leverer forskning av høy kvalitet og relevans. For en nærmere beskrivelse av sektoren det vises til Forskningsrådets Porteføljerapport for høgskolene (2016).

Det synes å være relativt bred enighet om at SHP har ringvirkninger utover de konkrete forskningsmiljøene som har fått støtte. For det første utgjør SHP en relativt stor andel av sektorens midler fra Forskningsrådet selv om andelen varierer fra år til år og mellom institusjoner.

For det andre gir deltakelse i SHP rom for læring, uavhengig av om institusjonen vinner fram med en søknad eller ei. Det å delta i SHP gir forskerne og institusjonen muligheten til å bli bedre på å skrive søknader og utvikle metoder og resonnementer som er relevante i alle forskningsprosjekter.

Deltagelse gir forskerne og institusjonen innsikt i hva som kreves av en søknad, og hvordan Forskningsrådet vurderer søknader. Lærdommen kan bli sentral for å kunne vinne fram i konkurransen om eksterne midler i framtiden. Flere fra institusjonsledelsen trekker fram at forskere som ikke vinner fram med sin SHP-søknad, har fått hjelp til å videreutvikle søknaden slik at de senere kan delta i SHP på nytt eller i andre programmer.

For det tredje kan en hel institusjon dra nytte av at institusjonen vinner fram med et prosjekt. Forskere også ved andre deler av institusjonen, kan bli mer motiverte til å delta i forskningsprogrammer når man ser at kollegaer faktisk vinner frem. Flere representanter fra prosjektledelsen peker på at man ikke skal undervurdere motivasjonsfaktoren som SHP har hatt for sektoren som helhet, selv om den kan være vanskelig å måle. Det at et miljø vinner fram, kan også bidra til å bygge omdømme og synlighet, og administrativt «rigge» institusjonen for større forskningsprosjekter som også andre ved institusjonen kan nyttiggjøre seg senere, som allerede omtalt.

Imidlertid kan vi ikke si hvor mye av økningen i indikatorene som skyldes SHP. Noe av veksten i publikasjonspoeng kan skyldes en form for systemtilpasning som følge av at publikasjonspoeng nå er utslagsgivende i finansieringssystemet for institusjonene, og at enkelte høgskoler også har innført egne insentivsystemer for å øke publikasjonstakten.

Gjennom 2000-tallet har også konkurransen mellom ulike typer forskningsinstitusjoner økt som følge av at forskningsinstitutter, universiteter og høgskoler må hente en større del av sin forskningsfinansiering i norske eller internasjonale forskningsmarkeder. Vitenskapelige publikasjoner er en viktig konkurranseparameter, slik at publikasjoner også øker som følge av konkurransesituasjonen, uten at dette er en følge av SHP spesielt. Den forsterkede forskningskonkurransen og bruken av publiseringer som konkurranseparameter er ikke begrenset til Norge og må sies å være en internasjonal trend (Forskningsbarometeret, 2012).

En vi har snakket med, omtalte det slik:

«SHP har identifisert og bygget opp eminente forskningsmiljøer. Men effekten går langt utover enkeltmiljøene. SHP har vært som et virus som har hatt stor smitteeffekt til både forskere og

ledere. Man hører sjeldnere og sjeldnere at høgskolene er utdanningsinstitusjoner. Vi er forskning- og utdanningsinstitusjoner.»

Selv om vi ikke kan vurdere hvor mye av veksten som skal tilskrives SHP som program, så synes det å være bred enighet om at SHP har vært en medvirkende årsak.

5.6 Effekten av programmet er avtagende

Et sentralt spørsmål i en evaluering handler om addisjonalitet, det vil si programmets evne til å skape resultater som ikke kan forventes blir realisert uten tilskuddet. For SHP handler dette om hvorvidt programmet faktisk treffer de miljøene som befinner seg i det midtre sjiktet.

Empirisk testing av addisjonalitet er krevende, men en ofte brukt framgangsmåte er å spørre deltagerne om hva som ville ha skjedd uten støtte. Alle prosjektlederne har derfor i selvevalueringen blitt spurt om dette.

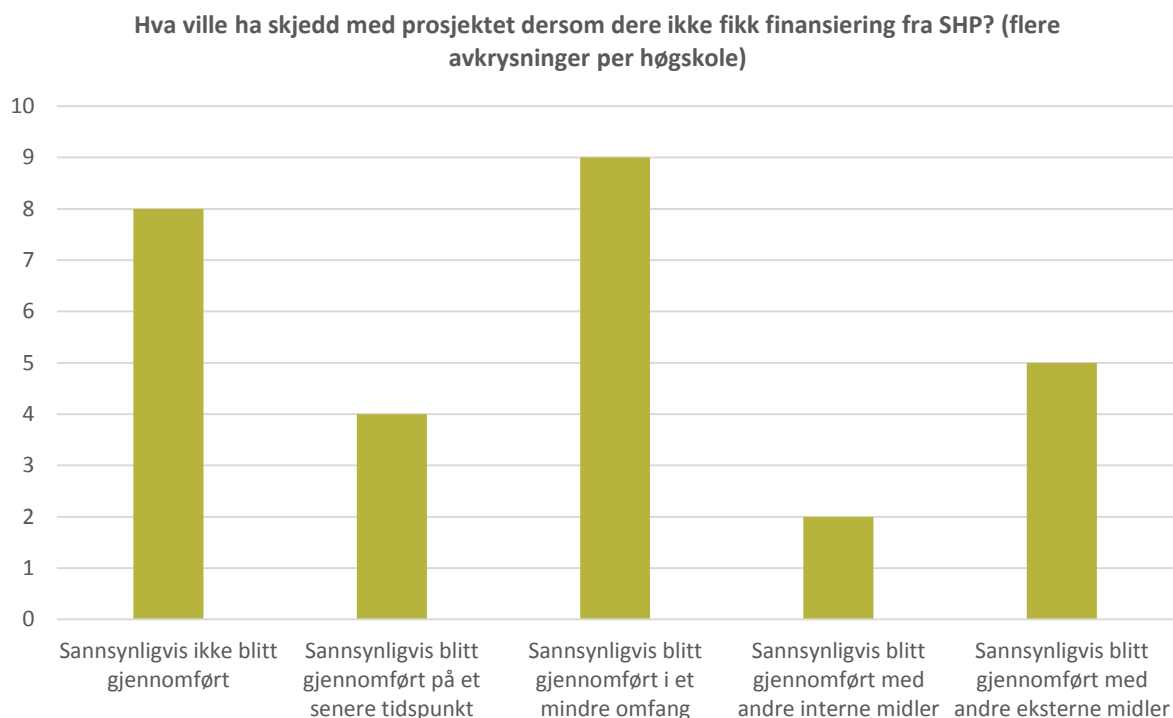
Alternativene er ikke utelukkende, så prosjektlederne kan krysse av for flere alternativ. Figur 5-18 viser en klar overvekt av «ville sannsynligvis ikke blitt gjennomført» og «sannsynligvis gjennomført i mindre omfang».

En gjennomgang av svarene viser at fem prosjektledere har kun krysset av for at prosjektet ikke ville blitt gjennomført. Ti har krysset av for kombinasjonen «i mindre omfang» eller «senere» og med ekstern eller intern finansiering. Ingen har kun krysset av for at prosjektet ville blitt gjennomført i samme skala og med annen finansiering. Prosjektlederne mener altså at forskningsaktiviteten som nå gjennomføres med midler fra SHP, enten ikke ville blitt gjennomført, og/eller blitt gjennomført i en mindre skala med finansiering fra institusjonen eller med andre eksterne midler.

En selvevaluering gir mulighet for strategiske svar, for eksempel ved at respondentene svarer at finansieringen fra programmet er viktigere enn den faktisk er. Motivet kan være å bidra til at en gunstig ordning fortsetter. Samtidig er det ikke opplagt at prosjektledere av forskning som uansett ville ha vunnet fram i åpne konkurransearenaer, har noe å vinne på å si det motsatte. Eksempelvis vil svar som at annen finansieringsmulighet ikke finnes, indikere at forskningsmiljøene ennå ikke er i «første divisjon».

Vår vurdering er at svarene indikerer at programmet virker delvis utløsende. Intervjuer med både prosjektlederne og ledelsen ved institusjonene understøtter en slik vurdering.

Figur 5-18. Addisjonalitet

Kilde: Samfunnsøkonomisk analyse

Note: Selvevaluering basert på tilbakemelding for alle 15 prosjekter

Programmets effekt, i form av å løfte de som «nesten, men ikke helt» når opp, vil være lavere for de forskningsmiljøene som i større grad vinner fram på andre konkurransearenaer. Over tid vil flere og flere miljøer som får støtte fra SHP være miljøer som kan innhente finansiering fra andre kilder (gitt at andre konkurransearenaer eksisterer og søknadene vurderes på bakgrunn av kvalitet). Følgelig vil effekten av programmet være avtagende, med mindre det finnes mekanismer for å sile ut de søknadene (eller miljøene) som kan nå opp i andre programmer.

Tilsvarende kan gjelde for den strategiske tenkningen ved institusjonene. Over tid kan vi forvente at institusjonene i økende grad vil og må gjøre strategiske forskningsprioriteringer uavhengig av SHP. Følgelig vil også den «strategiske» effekten av programmet være avtagende.

6 Vurdering av effektivitet – ordningen skal nå mange mål

Både Forskningsrådet og søkerinstitusjonen velger prosjekter på bakgrunn av kvalitet og strategisk verdi, men også på bakgrunn av andre hensyn som fordeling mellom fagmiljøer, likestilling i forskning, arbeidsdeling o.a. Programmet har mange delmål og tverrgående hensyn som skal ivaretas, noe som innebærer at å styrke måloppnåelsen på ett mål kan gå på bekostning av et annet.

Måloppnåelsen vil avhenge av tilfanget av gode søknader og institusjonenes og Forskningsrådets (ved SHP-komiteéns) evne til å plukke ut miljøene med de beste forutsetningene for å utnytte mulighetene som SHP gir. Data synes å støtte at midlene har gått til allerede sterke institusjoner og miljøer, men også at det er sterke institusjoner og miljøer blant dem som ikke har fått støtte. Trolig ville det vært mulig å øke forskningsfaglig kvalitet, dersom faglig kvalitet blir ilagt større vekt både ved institusjonene og i Forskningsrådet (ved SHP-komiteén).

De økte prosjektrammene i andre fase av SHP blir naturlig nok ansett som positivt for de som vinner fram. De store rammene trekkes fram som fordelaktige fordi de gir mulighet til å styrke miljøer og ikke bare enkeltforskere. Store rammer gir rom for eksperimentering både administrativt og forskningsfaglig. Flere forskere kan jobbe sammen, og institusjonene kan ansette flere stipendiater innen samme fagfelt. De store rammene kan også gjøre prosjektene mer attraktive for eksterne samarbeidspartnere.

Store prosjekter kan også være krevende å administrere for enkelte miljøer og institusjoner. Det kan være vanskelig å frikjøpe forskere fra undervisningsansvar og rekruttere stipendiater. Utfordringer med å rekruttere stipendiater er en sentral årsak til at flere prosjekter er forsinket. Miljøene vil trolig ha ulike forutsetninger for å utnytte mulighetene de store rammene gir.

Antall vitenskapelig publikasjoner fra programmet er fallende, noe som kan indikere at endringen i retning av færre, men større prosjekter ikke resulterer i mer forskning av høy kvalitet. I så fall ville det trolig vært mulig å styrke den faglige kvaliteten fra programmet som helhet om rammene var tilpasset forskningsmiljøenes størrelse og egenart.

Forskningsrådet har satt sammen fagpaneler for å vurdere søknadene, noe som anses som et hensiktsmessig grep for å vurdere den store bredden av søknader i programmet. De som har fått midler fra Forskningsrådet, er svært tilfreds med Forskningsrådets forvaltning av programmet. Deltagerne har opplevd dialogen som konstruktiv og kriteriene for søknadsvurderingen som transparente. De sier også at Forskningsrådet har god forståelse for høgskolenes egenart.

I dette kapitlet vurderes effektiviteten i programmet. I dette ligger det en vurdering av om det er samsvar mellom innsats og måloppnåelse, eller om måloppnåelsen kan økes ved å gjøre

endringer i innretningen på programmet. Vi har drøftet bruk av to-trinns evalueringsmetode, betydningen av økte prosjektrammer, bruk av faglige paneler og Forskningsrådets dialog med institusjonene.

6.1 To-trinns prosjektutvelgelse medfører at gode miljøer, men ikke nødvendigvis de beste, vinner fram

SHP har mange mål og hensyn som skal balanseres, noe som også ble påpekt i de foregående evalueringene. Hovedutfordringen ved at ordningen har mange mål og mål som endrer seg over tid, er at de er vanskelig å styre og prioritere etter. Dette får betydning for måloppnåelsen. Etter vår vurdering har programmet fungert etter hensikten slik vi har tolket den, men så lenge ambisjonen med programmet ikke er uttalt, og ordningen har mange mål, vil graden av måloppnåelse kunne diskuteres da det ikke er opplagt at man har nådd alle ambisjonene med programmet. Det er nærliggende å tro at måloppnåelsen på enkelte delmål kan styrkes, men at endringer i innretningen for å øke vektlegging av ett mål eller hensyn vil kunne gå på bekostning av noe annet.

Til forskjell fra andre programmer i Forskningsrådet er det i SHP lagt opp til en to-trinns prosjektutvelgelse: først vurderes prosjektene på institusjonene deretter i Forskningsrådet (ved SHP-komiteen). Institusjonene sender inn søknader på prosjekter som er av strategisk verdi for institusjonen, men de utvalgte søknadene sikrer også en fordeling på ulike fagområder ved institusjonene. Forskningsrådet (ved SHP-komiteen) har et ansvar for å vurdere søknadenes kvalitet ut fra tverrgående hensyn og prosjektenes strategiske verdi for det norske forsknings- og innovasjonssystemet.

Institusjonene kan sende inn et begrenset antall søknader. Det at man i programmet har lagt opp til en slik tilnærming, innebærer at programmets måloppnåelse ikke bare vil være et resultat av forskningsmiljøenes evne til å utnytte mulighetene SHP gir. Måloppnåelsen vil også avhenge av tilfanget av gode søknader på institusjonene og av institusjonenes og Forskningsrådets (ved SHP-komiteens) evne til å plukke ut miljøene med de beste forutsetningene til å utnytte mulighetene i SHP.

Implikasjonen med denne to-trinns prosjektutvelgelsen er at programmet ikke er egnet til å løfte fram de antatt svakeste forskningsområdene ved høgskolene (noe vi heller ikke vurderer som formålet med programmet eller til å være i tråd med den nasjonale forskningspolitikken).

En videre implikasjon er at SHP kan, men ikke nødvendigvis, løfte de aller beste miljøene ved høgskolene.

Vi har ikke data som gjør at vi kan gi et entydig svar på om institusjonene og Forskningsrådet (ved SHP komiteen) faktisk støtter de aller beste forskningsmiljøene. Imidlertid kan vi undersøke om institusjonene og avdelingene som har vunnet fram i SHP, faktisk var bedre enn øvrige

institusjoner og avdelinger ved inngangen til andre fase av SHP. En sammenligning viser at publikasjonsaktiviteten ved institusjonene og avdelingene som har fått midler, var noe høyere enn ved institusjoner og avdelinger på samme institusjon i 2012. I gjennomsnitt lå publikasjonsaktiviteten per faglige årsverk ved høgskoler som har fått støtte i andre fase av SHP, litt høyere enn høgskoler som ikke har fått støtte (0,45 publikasjonspoeng per faglig ansatt ved høgskoler som har fått støtte, mot 0,34 for høgskoler som ikke har fått støtte i 2012). Tilsvarende øvelse på ulike fagavdelinger vitner om at publikasjonsaktiviteten ved enkelte avdelinger som har fått støtte i andre fase av SHP, lå høyere enn samlet publikasjonsaktivitet for institusjonen den tilhørte og den gjennomsnittlige publikasjonsaktiviteten for alle høgskolene. Metoden vil være forbundet med noe usikkerhet da mange forhold utover SHP har betydning for publikasjonsaktiviteten ved institusjonen og ved avdelingene, for eksempel forskjeller og feil i rapportering av publikasjonene. Det kan også være til dels store variasjoner fra år til år. Kvantitative data og informasjon framkommet i intervju synes å støtte at midlene har gått til allerede sterke institusjoner og miljøer, men også at det er sterke institusjoner og miljøer blant dem som ikke har fått støtte (jf. Figur B-3 og B-4 i vedlegg B).

Måloppnåelsen i form av å styrke de aller beste av miljøene som «nesten, men ikke helt» når opp i andre konkurransearenaer, kunne imidlertid vært styrket ytterligere dersom faglig kvalitet ble ilagt enda større vekt i søknadsvurderingene både på institusjonene og i Forskningsrådet (ved SHP-komiteén). Dersom institusjonene kunne sende inn flere søknader og/eller Forskningsrådet innførte mekanismer for å sile ut miljøer som allerede evner å konkurrere på andre konkurransearenaer, kunne programmets måloppnåelse i form av å øke slike miljøer trolig vært større. Endring i denne retningen kunne gjengjeld fått betydning for programmets strategiske og mobiliserende effekt.

6.2 Større prosjekter gir rom for eksperimentering, men ikke nødvendigvis mer forskning av høy kvalitet

I andre fase av SHP ser vi at midlene tildeles færre, men større prosjekter sammenlignet med SHPs første fase. Prosjektlederne vi har snakket med i forbindelse med denne evalueringen er gjennomgående positive til at rammene for prosjektene har blitt større. Dette er ikke uventet da større rammer gir mer eksterne midler til institusjonene som vinner fram, og mer frihet til forskerne.

Intervjuobjektene peker på at større tildelinger gir større rom for fleksibilitet og strategisk tenkning i disponeringen av midlene, både for institusjonene og for forskningsmiljøene. Større rammer gir også mer rom for eksperimentering både administrativt og forskningsfaglig. Store rammer gir rom for å teste ut nye metoder, samarbeidspartnere o.a. Store rammer tillater også

at flere forskere og stipendiater kan forske innenfor samme fagfelt³⁶. Flere peker også på at de store rammene styrker miljøenes attraktivitet overfor eksterne forskningsmiljøer både i Norge og internasjonalt. Rammene har også muliggjort et tettere samarbeid med praksisfeltet fordi denne typen samarbeid er svært ressurskrevende.

Det at midlene i andre fase av SHP går til færre, men større prosjekter, kan også få betydning for framdriften i prosjektene og for forskningskvaliteten. På den ene siden kan man tenke seg at de øktene rammene vil resultere i mer forskning av høyere kvalitet som følge av at miljøene som får støtte i andre fase er mer kvalifiserte enn de som fikk i første fase (gitt en kvalitetssøkning i hele sektoren). Større prosjekter tilsier flere stipendiater, flere forskningsaktive samarbeidspartnere og at stordriftsfordeler kan utnyttes. I så fall kan dette tilsi at publiseringsaktiviteten for programmet samlet sett vil øke fremover.

En prosjektleder sa det slik:

«For oss er det gull verdt at rammen er så stor. Vi har fått til masse bra, vi kan utnytte kompetansen i teamet og sammen bygge opp kompetanse på datakildene vi bruker. Vi har så langt publisert mer enn forventet.»

På den andre siden kan man tenke seg at den store prosjektrammen ikke nødvendigvis gir mer forskning av høy kvalitet i alle prosjekter. Noen institusjoner vil kanskje kunne utnytte mulighetene som større rammer gir, mens andre institusjoner kan ha utfordringer med holde aktiviteten og kvaliteten oppe. I store prosjekter må prosjektlederne bruke mer tid på å lede prosjektet og rekruttere og veilede unge forskerne. Store prosjekter kan også være krevende å administrere for enkelte miljøer og institusjoner fordi det kan være vanskelig å frikjøpe forskere fra undervisningsansvar og rekruttere stipendiater. Utfordringer med å rekruttere stipendiater er en sentral årsak til at flere prosjekter er forsinket.

Våre intervjuer tyder på at begge muligheter kan tenkes.

En representant fra ledelsen ved en institusjon sa det slik:

«Nesten 20 millioner kroner. Det er mye penger for en liten institusjon. Kanskje for mye. Forskningsrådet hadde nok fått mer for pengene ved mindre prosjekter. Det er fint med flere stipendiater samtidig, men det tar tid å rekruttere og komme i gang.»

En representant fra ledelsen ved en annen institusjon sa det slik:

«Større midler gir mer synlighet og motivasjon til de som deltar, men jeg tror ikke det blir bedre forskning eller flere publikasjoner av den grunn.»

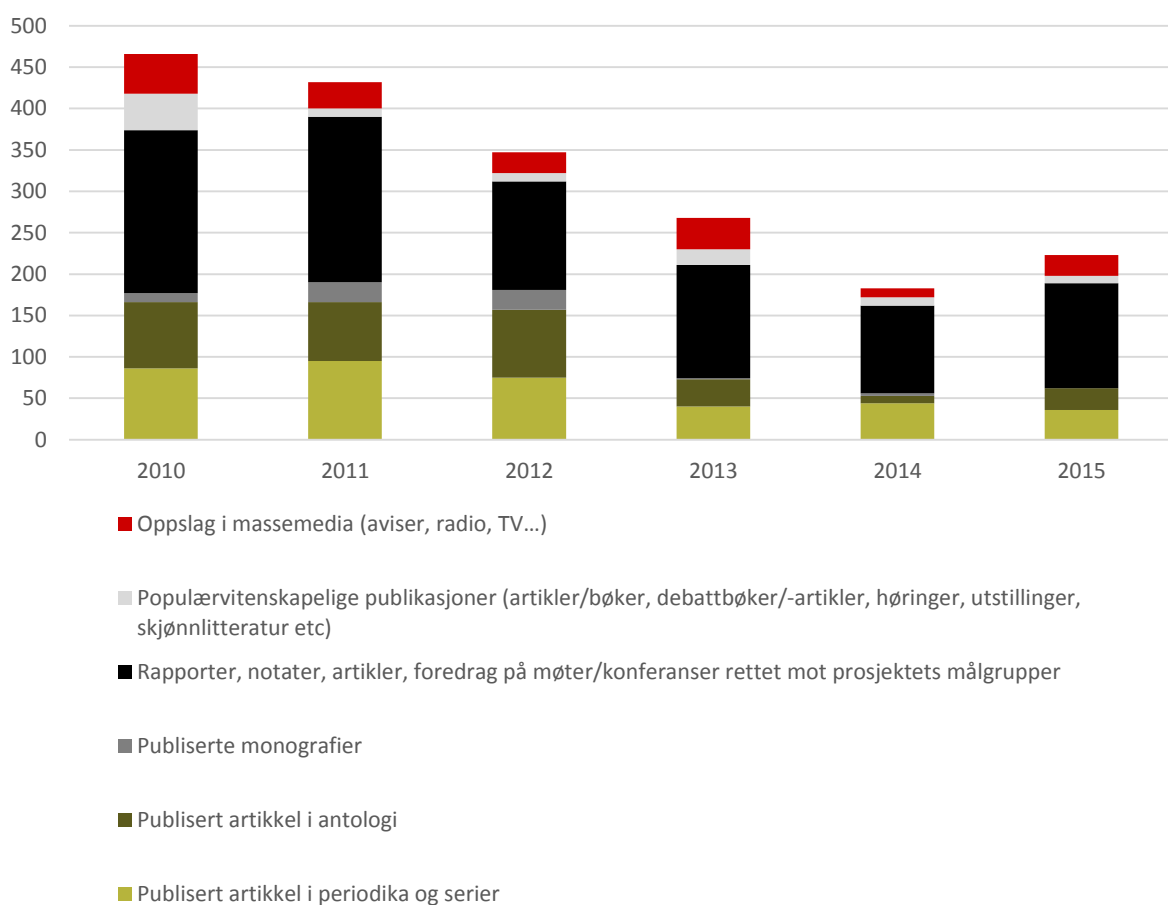
³⁶ Prosjektene har i gjennomsnitt fått bevilgninger på om lag 16 millioner kroner fra SHP. Gjennomsnittlig kostnad per stipendiatstilling er estimert til om lag 1 million kroner i året.

Større prosjektrammer innebærer at færre prosjekter får støtte (gitt at rammene for programmet er uendret). I dette ligger det en risiko for at andre miljøer med uforløst potensial ikke får muligheten til å utvikle seg og frambringe kunnskap som potensielt kan ha relevans for samfunnet.

I mindre prosjekter må forskerne prioritere strengere hva de skal bruke ressursene på. Kanskje ville en strengere prioritering konsentrert aktiviteten om problemstillinger og metoder som er mer kjent for forskerne, og hvor utsiktene til å lykkes var best mulig.

For å undersøke om SHP utløser mer forskning av høy kvalitet enn tidligere, har vi sett på all formidlingsaktivitet i programmet over de siste seks år. Figur 6-1 viser formidlingsaktiviteten i SHP fra 2012 til 2015. Å publisere kan ta tid. Første vitenskapelig publisering fra prosjektene som fikk støtte fra utlysningene i 2012 og 2014, kom i 2014. Antall vitenskapelig publikasjoner fra programmet har falt over tid, noe som kan indikere at færre, men større prosjekter ikke resulterer i mer forskning av høy kvalitet.

Figur 6-1. Formidlingsaktivitet i SHP 2012–2015

Kilde: Forskningsrådet, årsrapporter SHP 2012–2015.

Fordeler og risikomomenter ved større prosjektrammer er oppsummert i Figur 6-2.

Figur 6-2. Fordeler med små og store prosjektrammer

Fordeler med større rammer	Fordeler med mindre rammer
<ul style="list-style-type: none"> • Flere forskere kan jobbe sammen i ett og samme prosjekt • Flere stipendiater kan rekrutteres til det samme fagfeltet • Forskerne har rom for å eksperimentere • Forskningsmiljøene blir mer attraktive for eksterne samarbeidspartnere • Forskningsmiljøene kan involvere og lære av samarbeidspartnere uten å måtte kreve finansielle bidrag • Ledelsen kan bli enda mer strategisk i sin utvelgelse av søknader som skal sendes inn • Muliggjør større investeringer i relaterte aktiviteter (datakjøp, infrastruktur, deltagelse på konferanser o.a.) 	<ul style="list-style-type: none"> • Flere forskningsmiljøer får mulighetene til å utløse uforløst forskningspotensial • Forskningskvaliteten kan styrkes ved at forskningsmiljøene må prioritere og konsentrere innsatsen om det de er best på • Mindre administrativt press på institusjonene (administrasjon, frikjøp og rekruttering) • Mindre prosjektledelse, og kanskje lettere for forskerne å balansere forskning og undervisning

Kilde: Samfunnsøkonomisk analyse

Hvilken innretting som er mest hensiktsmessig, må sees i sammenheng med hvilke mål man anser som viktigst. Større prosjekter gir mer rom for eksperimentering og oppbygging av fagmiljøer og nettverk, men det gir ikke automatisk høyere kvalitet i forskningen. Måloppnåelsen i form av å styrke de beste miljøene som «nesten, men ikke helt» når opp i andre konkurransearenaer, ville trolig ville vært større dersom prosjektrammene var tilpasset forskningsmiljøenes størrelse og egenart, for eksempel ved at utlysningene rommet både store og små prosjekter.

6.3 Bruk av faglige paneler anses som hensiktsmessig i møte med den store bredden av prosjekter

I 2012 ble deler av midlene prioritert til helseforskning, men ellers har andre fase av SHP vært åpen for alle fagområder. Fordelen med at programmet er tematisk åpent, er at det gir høgskoleledelsen ansvaret for faglig og strategisk utvikling av egen institusjon. Det gir også mulighet til å frambringe forskning på områder som ikke er dekket av andre programmer i Forskningsrådet. Samtidig muliggjør åpenheten at tverrfaglige prosjekter, som det ellers kan være vanskeligere å nå fram med i tematisk styrte programmer, kan vinne fram. Utfordringen er imidlertid at det kan være krevende å vurdere bredden av søknader som kommer inn, for

eksempel kan det være vanskelig å vurdere kvalitet og relevans i prosjekter med ulik tematikk opp mot hverandre.

SHP-komitéen har hatt ansvaret for å vurdere søknadene med utgangspunkt i de oppsatte kriteriene for programmet. Komitéen har innhentet faglige vurdering fra eksterne eksperter og avslutningsvis vurdert søknadene på bakgrunn av faglige vurderinger og etter de strategiske elementene (jf. Kapittel 2).

SHP-komitéen har hatt ansvaret for å velge ut prosjektene som skal motta SHP-midler. Før denne utvelgelsen har alle prosjektsøknadene fått en faglig vurdering. I første fase av SHP ble denne faglige vurderingen foretatt av eksterne fageksperter; én ekspert fikk ansvaret for å vurdere et visst antall søknader. I andre fase av SHP opprettet Forskningsrådet i stedet fem fagpaneler. Hvert panel bestod av flere eksperter med relevant og "lignende" faglig bakgrunn. Alle søknadene ble så sortert og vurdert i det fagpanelet de tilhørte. Denne modellen for vurdering av faglig kvalitet synes å være godt tilpasset den store bredden av prosjekter. SHP-komitéen har valgt ut prosjektene som skulle tildeles midler på bakgrunn av panelvurderingene, sine egne vurderinger av søknadene samt Forskningsrådets strategiske kriterier.

6.4 Forskningsrådet har vært konstruktive og opparbeidet kunnskap om høgskolene

I de tidligere evalueringene kom det fram at deltagerne ikke var tilfreds med dialogen med Forskningsrådet. Intervjuene som ble gjort i denne evalueringen, viser imidlertid at prosjektdeltagerne er svært positive til Forskningsrådet. Prosjektlederne trekker fram at de har opplevd dialogen med Forskningsrådet før, underveis og etter levering av søknaden som god. Prosjektlederne opplever å ha fått gode innspill til hva som skal inngå i en søknad, og at dialogen har gitt rom for læring og videreutvikling.

Deltagerne opplever videre at Forskningsrådet har vært tydelige i kommunikasjon av mål, og at kriterier og søknadsvurderingen har vært transparent, selv om enkelte har stusset over å ha fått gode tilbakemeldinger på faglig vurdering, men likevel ikke vunnet frem. Hovedbildet er at både prosjektledere og representanter fra ledelsen opplever at Forskningsrådet har vært konstruktive og imøtekommende.

Flere peker også på at Forskningsrådet har vist vilje til å satse på forskning ved høgskolene, og at de har styrket sin kunnskap om høgskolenes mangfold og egenart. Forskningsrådet har tatt i bruk dialogmøter og utarbeidet en egen strategi for høgskolene,³⁷ noe som mange trekker fram som positivt.

³⁷ Forskningsrådet (2014) Forskning og utvikling (FoU) ved høgskolene. Forskningsrådets policy for 2014–2018

Fortsatt dialog og kunnskap om høgskolenes egenart gir et godt utgangspunkt for utvikling av virkemidler der også høgskolene skal kunne delta.

Eksempler på innspill til Forskningsrådet er inkludert i Tekstboks 6-1.

Tekstboks 6-1. Innspill til Forskningsrådet

Eksempler på deltagernes innspill til Forskningsrådet:

«Forskningsrådet må videreføre virkemidler for å støtte forskning innen profesjonsfagene da disse står svakt forskningsmessig, og det er usikkerhet hvordan den profesjonsbaserte forskningen vil ivaretas i de nye universitetene.»

«Forskningsrådet må jobbe for at en større del av midlene i grunnfinansieringen til institusjonene blir gjenstand for omfordeling.»

«Jeg syns Forskningsrådet burde øke bruken av skisser i søknadsprosesser, blant annet fordi det er så ressurskrevende å etablere og kontraktfeste samarbeid med offentlige brukere allerede i søknadsfasen. Bruk av skisser vil være bedre tilpasset oss som jobber praksisnært.»

«Representanter fra høgskolene og profesjonsfagene bør i større grad involveres i hovedstyrer og i utvikling av programplaner. Vi ble invitert til å komme med innspill til utvikling av et nytt, stort program på vårt område, men ingen av våre innspill så ut til å være hensyntatt da programplanen kom. Programplanene synes å være tilpasset universitetene.»

Kilde: Samfunnsøkonomisk analyse basert på intervju og selvevaluering

7 Samlet vurdering

Gjennom programmet har flere miljøer fått mulighet til å oppgradere faglig kompetanse og intensivere samarbeidet innad på egen institusjon, med andre forskningsmiljøer og potensielle brukere av forskningen.

Selv om programmet synes å ha virket etter hensikten, vurderer vi behovet for et strategisk, kvalitetsfremmende og mobiliserende program som SHP som klart mindre framover.

For å underbygge prioriteringene i forsknings- og innovasjonspolitikken anbefaler vi at høyskolene og de nye universitetene får muligheten til å tilpasse seg det nye forsknings- og utdanningslandskapet med de mulighetene det gir – uten programmer som eksplisitt retter seg mot en bestemt type institusjon.

Etter vår vurdering kan Forskningsrådet framover medvirke til å heve forskningsaktiviteten og -kvaliteten i miljøene uten et program som SHP. Fortsatt styrking av forskningsaktiviteten på fagområdene som til nå har tilhørt høyskolene, betinger imidlertid at det er relevante konkurransearenaer hvor miljøene kan delta. Mindre tilpasninger for å ivareta forskningsmiljøenes egenart når det gjelder tematikk eller forskningspraksis, kan vurderes. For eksempel kan Forskningsrådet i større grad vurdere søknader på bakgrunn prosjektskisser eller utvikle en egen søknadstype for praksisnær forskning.

Kapittelet oppsummerer vår samlede vurdering og anbefalinger.

7.1 SHP har sparket i gang positiv forskningsaktivitet og trolig også kvalifisert enkeltmiljøer

Virkemiddelet er relevant for å overkomme barrierene som høyskolene møter og for å utløse potensialet i miljøer som «nesten, men ikke helt» når opp i åpne konkurransearenaer.

Programmets måloppnåelse er særlig knyttet til at det har bidratt til å sparke i gang forskningsaktivitet og skape en positiv forskningsdynamikk ved mange høyskoler.

Prosjektene har utløst betydelig eksterne midler i tillegg til midlene fra programmet, noe som innebærer at SHP frambringer mer forskning enn hva midlene fra SHP alene tilsier. Gjennom programmet har flere miljøer fått mulighet til å oppgradere faglig kompetanse og intensivere forskningssamarbeid innad i egen institusjon og med andre forskningsmiljøer i Norge og internasjonalt.

Institusjonene prioriterer de søknadene som har størst sannsynlighet for å vinne, noe som innebærer at programmet først og fremst videreutvikler allerede sterke miljøer. SHP er i mindre grad blitt brukt som et virkemiddel for å bygge opp nye miljøer, styrke miljøer som har vært mindre sterke forskningsmessig eller for å rekruttere nye forskere (unntaket er stipendiatene).

Representantene fra institusjonsledelsen legger vekt på at forskningsaktivitetene og undervisningen skal være tett koblet. Likevel synes det ikke opplagt hvordan kunnskapen som opparbeides i enkeltprosjekter skal videreformidles til studentene og gjøre undervisningen mer kunnskapsbasert på kort sikt.

Da prosjektene fortsatt pågår, er det for tidlig å vurdere den endelige kvaliteten på forskningen og om prosjektene har gjort miljøene bedre rustet til å vinne fram på andre konkurransearenaer. Intervjuene vitner imidlertid om at flere miljøer nå er i gang med å søke andre programmer både i Forskningsrådet og internasjonalt.

Det synes å være relativt bred enighet om at SHP som program har ringvirkninger som går utover de fire delmålene. SHP har blant annet rigget administrasjonen ved institusjonene for større forskningsprosjekter, og styrket omdømmet og synligheten til forskningsmiljøene og institusjonene. SHP mobiliserer forskere til å skrive forskningssøknader og legge til rette for strategiske prioriteringer og dialog mellom forskere og ledelsen ved institusjonene. Både datainnhentingene vi har gjort i forbindelse med denne evalueringen og tidligere evalueringer vitner om at det er god grunn til å tro at SHP som program har vært medvirkende til å løfte forskningsaktiviteten og -kvaliteten for høgskolene samlet sett.

Det at programmet har mange delmål og tverrgående hensyn som skal ivaretas, innebærer at det å styrke måloppnåelsen på et mål kan gå på bekostning av et annet. For eksempel vil det trolig være mulig å øke forskningsfaglig kvalitet dersom faglig kvalitet blir ilagt større vekt både ved institusjonene og i Forskningsrådet (ved SHP-komiteén), og dersom rammene var tilpasset forskningsmiljøenes størrelse og egenart. Endring i denne retningen kan imidlertid få betydning for programmets strategiske og mobiliserende effekt.

7.2 Ikke lenger et behov for et særskilt program for høgskolene

Selv om programmet synes å ha virket etter hensikten, vurderer vi behovet for et tidsavgrenset, kvalitetsfremmende og mobiliserende program som SHP som klart mindre framover.

For det første, synes høgskolene nå å ha mange gode forskningsmiljøer som i økende grad deltar i Forskningsrådets programmer og virkemidler. SHP-programmets måloppnåelse i form av å kvalifisere høgskolene som strategiske FoU-aktører, vil være avtagende etter hvert som forskningsmiljøene ved høgskolene øker egen evne i å konkurrere i nasjonale konkurransearenaer og ettersom høgskolene blir mer strategiske i sin tilpasning til mulighetene i forsknings- og utdanningsmarkedene.

For det andre, bygger programmet på et premiss om at det er betydelig forskningsmessig ulikhet mellom høgskoler og universiteter. Med de pågående strukturendringene vil antall høgskoler falle, institusjonene i UH-sektoren bli mer sammensatt og det vil ikke lenger være samme grad av forskningsmessig ulikhet mellom høgskoler og universiteter (jf. avsnitt 0). Oppnår man målet

med sammenslåingen av institusjonene, vil det ikke lenger være behov for programmer rettet mot særskilte institusjoner.

Som på mange andre områder må man i forsknings- og innovasjonspolitikken avveie ulike hensyn. På den ene siden ønskes forskningsmiljøer som leverer forskning av høy kvalitet, samtidig er det behov for en viss bredde i forskningsaktiviteten. Strukturmeldingen³⁸ og langtidsplanen for forskning og høyere utdanning (2015-2024)³⁹ tilsier en sterkere prioritering i retning av økt kvalitet i forskningen. Ytterligere vektlegging av kvalitet i forskningen og fremragende forskningsmiljøer innebærer at virkemidlene i Forskningsrådet utvikles i denne retningen.⁴⁰ For å underbygge prioriteringene i forsknings- og innovasjonspolitikken anbefaler vi at høgskolene og de nye universitetene får muligheten til å tilpasse seg det nye forsknings- og utdanningslandskapet med de mulighetene det gir – uten at det i første omgang etableres nye programmer som eksplisitt retter seg mot en bestemt type institusjon.

De siste ti årene er det iverksatt flere programmer som har vært særlig relevante for høgskolene, herunder VRI og Regionale forskningsfond, som særlig skal støtte mobilisering, samhandling, forskning og forskningsbasert innovasjon med en regional dimensjon. I tillegg finnes en rekke tematiske satsinger som også er særlig relevante for høgskolene slik vi har vist tidligere (se vedlegg C). Avslutning og planlegging av nye tematiske programmer har ført til at det har vært endringer i grenseflatene mellom Forskningsrådets ulike programmer, slik at noen miljøer i hvert fall til tider kan ha opplevd at deres fagområder i liten grad har vært dekket i eksisterende programmer og virkemidler. Ved avvikling av SHP vil fortsatt forskningsaktivitet på fagområdene miljøene som til nå har tilhørt høgskolene, betinge at det er relevante konkurransearenaer miljøene kan delta på.

7.3 Mindre tilpasninger kan vurderes

Dersom det er et mål å styrke forskningen i miljøene som tradisjonelt har vært en del av høgskolene utover det som er mulig å gjøre innenfor eksisterende programmer og virkemidler, kan mindre tilpasninger for å ivareta forskningsmiljøenes egenart når det gjelder tematikk eller forskningspraksis vurderes.

Tilpasninger for å legge til rette for mer praksisnær forskning

Som vi var inne på innledningsvis, trekker flere fram at tradisjonelle måter å vurdere forskningskvalitet på, favoriserer grunnforskning framfor forskning som er særlig anvendt og praksisnær. Gjennomføring av særlig praksisnær forskning kan være utfordrende fordi det betinger et tett samarbeid mellom forskere og brukere/praksisfeltet. Slikt samarbeid kan være

³⁸ Meld. St. 18 (2014-2015) Konsentrasjon for kvalitet – Strukturreform i universitets- og høgskolesektoren.

³⁹ Meld. St. 7 (2014-2015) Langtidsplan for forskning og høyere utdanning 2015-2024

⁴⁰ Jf. Forskningsrådets hovedstrategi forskning for innovasjon og bærekraft (2015-2020) for en nærmere beskrivelse av Forskningsrådets strategier og tiltak de neste årene

vanskelig å etablere innenfor rammen av tradisjonelle forskningsprosjekter fordi de kan ta noe lengre tid, og være ressurskrevende å administrere fordi forskerne og aktører på praksisfeltet er så forskjellige når det gjelder formål, innretning og finansiering.

Framfor å etablere egne program for praksisrettet forskning, som kan gi overlapp til andre programmer som særlig legger vekt på anvendt forskning, kan det gjøres visse tilpasninger i eksisterende virkemidler. Ett alternativ er å i større grad vurdere prosjekter basert på prosjektskisser fremfor fulle søknader. På den måten kan koordinering og inngåelse av formelle kontrakter med aktører på praksisfeltet utsettes til en ev. skisse er godkjent. Et annet alternativ kan også være å innføre en egen søknadstype for praksisnære forskning- og utviklingstiltak.

Tilpasninger for å styrke forskningen i forskningssvake profesjonsutdanninger

Mange institusjoner og forskere peker på et behov for en fortsatt satsing, men da rettet mot profesjonsfagene og særlig innen de profesjonsfagene hvor forskningstradisjonen er svakest. Om man skal gjøre dette, så må man stille seg spørsmålet om hvorfor. Er målet å ha sterke forskningsmiljøer innen profesjonsforskning i Norge? Eller er målet at ny kunnskap raskt skal formidles i undervisningen? Svarene kan fordre to ulike tilnærminger.

Det er etablert flere programmer de senere år som har til hensikt å frembringe forskning innen profesjonsutdanningene, eksempelvis innen barnehage, skole og utdanning og innen helse og velferdsområdet. Det er mange tegn på at kvaliteten og aktiviteten i denne typen forskning også er styrket de senere år⁴¹. Ett nytt program spesifikt rettet mot øvrige profesjonsutdanninger kan tenkes, men bør vurderes på bakgrunn av om Norge som land er tjent med å bygge opp forskningsmiljøer på alle profesjonsområder og på alle undervisningssteder.

Dersom målet er at de profesjonsbaserte utdanningene skal bli mer kunnskapsbaserte, er det ikke opplagt at et særskilt forskningsprogram er det beste tiltaket da det ikke gitt at forskningsaktiviteter gjør undervisningen mer forskningsbasert i praksis⁴². De senere år er det reist tvil om det i det hele tatt eksisterer en sammenheng mellom forskning og kvalitet i utdanningen. Eksempelvis viser flere amerikanske undersøkelser at det hverken er noen positiv eller negativ sammenheng mellom FoU-kvalitet og undervisningens kvalitet.⁴³

Forskere fra senter for profesjonsstudier ved HioA har studert forskningsbasert utdanning innen fem utdanninger på bachelor-nivå: allmennlærer-, førskolelærer-, sykepleier-, sosialarbeider- og ingeniørutdanningene. Forskerne viser at langt flere studenter har fått kunnskap om

⁴¹ Se for eksempel Forskningsrådet (2016): Porteføljeanalyse for Høgskolene

⁴² Se for eksempel Universitet- og høyskolerådet (2009) og Svein Kyvik og André Vågan (2014): Forskningsbasert utdanning? Oslo: Abstrakt forlag 2014. Boken ble utgitt som en del av « Qualifying for professional careers» under forskningsrådsprogrammet «Utdanning 2020», ledet av Senter for profesjonsstudier.

⁴³ Jf. Universitet og høyskolerådet (2010): Utdanning + FoU = Sant og Kyvik og André Vågan (2014): Forskningsbasert utdanning?

vitenskapsteori og forskningsmetode og hvordan de skal lese forskningslitteratur. Færre har derimot rapportert om gode muligheter for å utvikle evnen til å forstå forskning og det studentene etterspør, er praktisk fagkunnskap og praksisopplæring.

Sammenhengen mellom forskning og kvalitet og relevans i utdanningen er ikke opplagt, og på ingen måte fullt ut belyst i denne evalueringen. Vår gjennomgang tyder imidlertid på det ikke er gitt at enkeltprosjekter får stor betydning for innhold og organisering av utdanningen, i hvert fall ikke på kort sikt. Andre virkemidler for å styrke kunnskapsoverføring og – absorpsjon kan vurderes. Eksempler på slike tiltak er forskermobilitetsordninger, kunnskapsoppsummeringer og «forskingsambassadører» hvor aktive forskere fra inn- og utland kan bidra i utvikling av studieplaner og innhold.

ANSVARFRASKRIVELSE OG RETTIGHETER

Denne rapporten er utarbeidet av Samfunnsøkonomisk analyse AS for Forskningsrådet i samsvar med avtalen mellom partene.

Samfunnsøkonomisk analyse kan ikke holdes økonomisk eller på annen måte ansvarlig for beslutninger tatt eller handlinger utført på bakgrunn av innholdet i denne rapporten. Samfunnsøkonomisk analyse baserer sine analyser på offentlig tilgjengelige data og informasjon, egne data og data eller informasjon som blir gjort tilgjengelige for oss i forbindelse med spesifikke oppdrag. Vi vurderer alltid om kvaliteten på dataene er god nok til at de kan brukes i våre analyser, men kan likevel ikke garantere for kvalitet og sannferdighet i data vi ikke selv eier rettighetene til. Usikkerhet er et element i alle analyser. Som en del av metodedokumentasjonen til våre analyser forsøker vi alltid å synliggjøre og drøfte usikkerhetsfaktorene.

Alle rettigheter til denne rapporten er uttømmende regulert i avtalen mellom Samfunnsøkonomisk analyse AS og Forskningsrådet.

Referanseliste

- Baumol, W.J. (1990): Entrepreneurship: productive, unproductive and destructive. Journal of Political Economy 98
- Cooke, P. (2007): Regional Innovation Systems, Asymmetric Knowledge and the Legacies of Learning, i Rutten, R. og Boekema
- Damvad (2008): Tænk på tværs i forskning og uddannelse
- DFØ (2012): Strategisk og systematisk bruk av evaluering i styringen
- Forskerforbundet (2012): Institusjonenes hovedprinsipper for fordeling av tid til forskning. Rapport fra en tillitsvalgtundersøkelse. Skriftserien nr. 1/2012
- Forskningsrådet (2010): En satsing for fremtiden. Evaluering av Strategiske høyskoleprosjekter (SHP)
- Forskningsrådet (2014): Forskning og utvikling (FoU) ved høyskolene. Forskningsrådets policy for 2014–2018
- Forskningsrådet (2014): SHP Årsrapport 2014
- Forskningsrådet (2015): Forskning for innovasjon og bærekraft - strategi for Norges forskningsråd 2015-2020
- Forskningsrådet (2015): Porteføljereport for høyskolene 2015
- Hyllseth, B. (2002): Forskningsbasert undervisning. Norgesnettrådets rapport
- Kyvik, Svein (2008): FoU-strategi ved statlige høyskoler. NIFU STEP. Rapport 12/2008
- Kyvik, Svein og André Vågan (2014): Forskningsbasert utdanning? Oslo: Abstrakt forlag 2014
- Larsen, I.M og S. Kyvik (2007): Tolv år etter høyskolereformen – en statusrapport om FoU i statlige høyskoler. NIFU STEP. Rapport 7/2006
- Larsen, I. M. og S. Kyvik (2005): Strategiske høyskoleprosjekter – en underveisevaluering. NIFU STEP
- Lov om universiteter og høyskoler (universitets- og høyskoleloven), LOV-2005-04-01-15
- Meld. St. 20 (2004-2005): Vilje til forskning
- Meld. St. 7 (2014–2015): Langtidsplan for forskning og høyere utdanning 2015–2024
- Meld. St. 18 (2012–2013): Lange linjer – kunnskap gir muligheter

Meld. St. 18 (2014-2015): Konsentrasjon for kvalitet – Strukturreform i universitets- og høgskolesektoren

Meld. St. nr. 30 (2008–2009): Klima for forskning

Meld. St. nr. 35 (2001-2002): Kvalitetsreformen om høyere utdanning

NOU 2015:1 Grunnlag for vekst og velferd - Produktivitetskomisjonens første rapport. Avgitt til Finansdepartementet 10. februar 2015

OECD (2015): Frascati-manualen

Porter, M.E. (1998): Clusters and the New Economics of Competition, Harvard Business Review

Samfunnsøkonomisk analyse (2015): Forskning og utvikling i kommunesektoren

Samfunnsøkonomisk analyse, tidligere Damvad (2014): Finansieringssystemet for universiteter og høgszkoler

Samfunnsøkonomisk analyse, tidligere Damvad (2013): Utredning om departementenes arbeid med forskning

Samfunnsøkonomisk analyse, tidl. Damvad (2013): Forskning om forskning og innovasjon

Samfunnsøkonomisk analyse, tidl. Damvad (2012): Innovasjon i offentlig sektor

Schumpeter, J.A. (1942): Capitalism, Socialism and Democracy. New York: Harper and brothers.

Solow, R.M. (1957): Technical Change and the Aggregate Production Function, The Review of Economics and Statistics

Spilling, Olav R., Brorstad, S. B., Scordato, L., og T. Sveen (2014): Høgskolenes rolle i regional utvikling, innovasjon og kommersialisering - en undersøkelse av de statlige høgszkolene. NIFU. Rapport 40/2014.

Spilling, O.R., Langfeldt, L., Moen, S.E. (2013): Regionale forskningsfond – ny infrastruktur for regional forskningsforvaltning. Sluttrapport fra følgeevalueringen av regionale forskningsfond. NIFU. Rapport 45/2013

Stambøl, L. S. (2012): Den regionale betydningen av universiteter og høgszkoler. Notat til Kompetansearbeidsplassutvalget. Statistisk Sentralbyrå

Universitets- og høgszkolerådet (2010): Utdanning + FoU = Sant

Universitets- og høgszkolerådet (2009): UHRs virksomhetsrapport 2009

Veugelers, R., Del Rey, E. (2014): The contribution of universities to innovation, (regional) growth and employment. EENEE Analytical Report No. 18. European Commission

Vedlegg A – Intervjuobjekter

Institusjon	Navn	Tittel (rolle)
Forskningsrådet	Arvid Hallén	Administrerende direktør
Kunnskapsdepartementet	Finn-Hugo Markussen	Seniorrådgiver og observatør i SHP-komiteén
NTNU	Mads Nygård	Professor og leder av SHP-komiteén
Høgskolen Stord/Haugesund	Hallstein Madsen	FoU-leder
Høgskolen Stord/Haugesund	Knut Steinar Engelsen	Prosjektleder
Høgskolen Stord/Haugesund	Vidar Frette	Prosjektleder
Høgskulen i Sogn og Fjordane	Erik Kyrkjebø	Viserektor FoU
Høgskulen i Sogn og Fjordane	Erling Holden	Prosjektleder
Høgskulen i Sogn og Fjordane	Sigmund Anderssen	Prosjektleder
Høgskolen i Bergen	Ole-Gunnar Søggen	Rektor
Høgskolen i Bergen	Eirin Fausa Pettersen	Forskningskoordinator
Høgskolen i Bergen	Marit Graue	Prosjektleder
Høgskolen i Sør-Trøndelag	Monica Lillefjell	Prorektor for forskning og innovasjon
Høgskolen i Sør-Trøndelag	Toril Rannestad	Prosjektleder
Sàmi Allaskuvla – Samisk høgskole	Mai Britt Utsi	Dekan
Sàmi Allaskuvla – Samisk høgskole	Nils Oskal	Prosjektleder
Høgskolen i Hedmark	Lise Iversen Kulbrandstad	Professor (tidl. rektor)

Høgskolen i Hedmark	Harry Peter Andreassen	Prosjektleder
Høgskolen i Hedmark	Miranda Thurston	Prosjektleder
Høgskolen i Oslo og Akershus	Ivan Harsløf	Prodekan FoU, Fakultet for samfunnsfag
Høgskolen i Oslo og Akershus	Espen Dahl	Prosjektleder
Høgskolen i Oslo og Akershus	Morten Irgens	Prorektor for forskning og utvikling ved HiOA (tidl. tilsvarende stilling ved HiG, og intervjuet i kraft av denne rollen)
Høgskolen i Gjøvik (nå NTNU)	Jørn Wroldsen	Viserektor (tidligere rektor HiG)
Høgskolen i Gjøvik (nå NTNU)	Jon Yngve Hardeberg	Prosjektleder
Høgskolen i Østfold	Stein Haugom Olsen	Prorektor utdanning og FoU
Høgskolen i Østfold	Anna-Lena Kjøniksen	Prosjektleder
Høgskolen i Lillehammer	Kathrine Skretting	Rektor
Høgskolen i Lillehammer	Eva Bakøy	Prosjektleder
Høgskolen i Finnmark (nå Universitetet i Tromsø)	Ingvar Hauge	Seniorrådgiver (tidl. instituttleder)
Høgskolen i Finnmark (nå Universitetet i Tromsø)	Synnøve Thomassen Andersen	Prodekan for forskning, Campus Alta
Høgskolen i Finnmark (nå Universitetet i Tromsø)	Bente Heimtun	Prosjektleder
Politihøgskolen	Haavard Magne Reksten	Forskningsleder
Politihøgskolen	Helene Ingebrigsten Gundhus	Prosjektleder

Vedlegg B - Statlige høgskoler, FoU-indikatorer

Figur B-1: FoU-indikatorer fordelt på høgskole

	2013	2014	2014	2015	2015	2015
	Forsknings- utgifter	Vitenskapelige publikasjoner	Publikasjons- poeng	Faglige årsverk	Studenter	Studenter / faglige årsverk
Høgskolen i Bergen	157	285	154,8	563,81	9021	16
Høgskolen i Buskerud og Vestfold	94,6	411	259,1	524,36	10261	19,57
Høgskolen i Gjøvik	46,1	177	115,7	218,8	3477	15,89
Høgskolen i Harstad	22,1	36	21	95,65	1547	16,17
Høgskolen i Hedmark	115,3	239	145,1	335,9	8418	25,06
Høgskolen i Lillehammer	72,7	97	91,2	210,65	4904	23,28
Høgskolen i Narvik	28,4	93	62,6	119,77	1674	13,98
Høgskolen i Nesna	18	28	17,7	77,6	1339	17,26
Høgskolen i Nord- Trøndelag	56,6	116	70,2	272,94	4590	16,82
Høgskolen i Oslo og Akershus	301,7	679	539,7	1177,21	19769	16,79
Høgskolen i Sogn og Fjordane	54,7	99	71,3	223,46	3783	16,93
Høgskolen Stord/Haugesund	50,8	64	45,1	200,49	3210	16,01
Høgskolen i Sør- Trøndelag	96,2	187	136,6	526,17	9237	17,56
Høgskolen i Telemark	94,8	247	226,5	388,38	6891	17,74
Høgskolen i Volda	41	97	98,8	193,8	3998	20,63
Høgskolen i Østfold	66,5	140	106	302,38	6028	19,94
Høgskolen i Ålesund	36,2	68	45,7	141,27	2375	16,81
Samisk høgskole	26,5	19	31	39,55	158	3,99

Kilde: Database for høyere utdanning, FoU-statistikkbanken.

Note: basert på siste tilgjengelig data

Figur B-2: Indikatorer i resultatbasert omfordeling (RBO)

		2009	2010	2011	2012	2013
Statlige høgskoler	Avlagte doktorgrader	1	0	4	15	13
	Publikasjonspoeng	1493,51	1504,99	1694,92	1852,63	1878,03
	EU-inntekter	8 848	7 265	13 357	3 842	5 433
	NFR-inntekter	125 534	118 119	104 983	125 804	160 396
	Andel EU-inntekter	5,41 %	3,70 %	5,21 %	1,76 %	1,55 %
	Andel NFR-inntekter	5,83 %	5,26 %	4,72 %	5,64 %	6,98 %
	Andel publikasjonspoeng	11,86 %	11,47 %	11,79 %	12,20 %	12,56 %
	Andel RBO	5,83 %	5,23 %	5,60 %	5,45 %	5,73 %
	Andel doktorgrader	0,09 %	0,00 %	0,30 %	1,03 %	0,85 %
Høgskolen Stord/ Haugesund	Publikasjonspoeng	51,35	54,6	51,36	50,3	65,3
	EU-inntekter	163	72	0	0	0
	NFR-inntekter	10 828	7 274	6 594	6 878	9 923
	Andel EU-inntekter	0,10 %	0,04 %	0,00 %	0,00 %	0,00 %
	Andel NFR-inntekter	0,50 %	0,32 %	0,30 %	0,31 %	0,43 %
	Andel publikasjonspoeng	0,41 %	0,42 %	0,36 %	0,33 %	0,44 %
	Andel RBO	0,24 %	0,20 %	0,17 %	0,16 %	0,22 %
Høgskolen i Bergen	Publikasjonspoeng	107,25	67,36	113,87	141,7	131,57
	EU-inntekter	0	0	0	0	0
	NFR-inntekter	8 390	7 515	8 044	11 342	14 267
	Andel EU-inntekter	0,00 %	0,00 %	0,00 %	0,00 %	0,00 %
	Andel NFR-inntekter	0,39 %	0,33 %	0,36 %	0,51 %	0,62 %
	Andel publikasjonspoeng	0,85 %	0,51 %	0,79 %	0,93 %	0,88 %
	Andel RBO	0,33 %	0,22 %	0,32 %	0,38 %	0,39 %
Høgskolen i Buskerud og Vestfold	Avlagte doktorgrader		0	0	1	2
	Publikasjonspoeng	175,	209,81	216,81	219,43	259,95
	EU-inntekter	854	1 009	70	605	1 594
	NFR-inntekter	27 894	18 942	17 283	20 066	32 661
	Andel EU-inntekter	0,52 %	0,51 %	0,03 %	0,28 %	0,45 %
	Andel NFR-inntekter	1,30 %	0,84 %	0,78 %	0,90 %	1,42 %
	Andel publikasjonspoeng	1,39 %	1,60 %	1,51 %	1,44 %	1,74 %
	Andel RBO	0,78 %	0,75 %	0,63 %	0,69 %	0,94 %
	Andel doktorgrader		0,00 %	0,00 %	0,07 %	0,13 %
Høgskolen i Gjøvik	Avlagte doktorgrader	0	0	2	4	2
	Publikasjonspoeng	42,18	62,17	71,85	88,56	89,46
	EU-inntekter	2 131	78	3 374	7 584	2 084
	NFR-inntekter	6 347	7 417	6 238	6 456	9 808
	Andel EU-inntekter	1,30 %	0,04 %	1,32 %	3,48 %	0,59 %

	Andel NFR-inntekter	0,29 %	0,33 %	0,28 %	0,29 %	0,43 %
	Andel publikasjonspoeng	0,34 %	0,47 %	0,50 %	0,58 %	0,60 %
	Andel RBO	0,42 %	0,22 %	0,49 %	1,01 %	0,42 %
	Andel doktorgrader	0,00 %	0,00 %	0,15 %	0,27 %	0,13 %
Høgskolen i Harstad	Publikasjonspoeng	23,24	27,37	29,09	30,72	18,31
	EU-inntekter	0	0	0	0	0
	NFR-inntekter	150	484	763	453	593
	Andel EU-inntekter	0,00 %	0,00 %	0,00 %	0,00 %	0,00 %
	Andel NFR-inntekter	0,01 %	0,02 %	0,03 %	0,02 %	0,03 %
	Andel publikasjonspoeng	0,18 %	0,21 %	0,20 %	0,20 %	0,12 %
	Andel RBO	0,06 %	0,07 %	0,07 %	0,06 %	0,04 %
Høgskolen i Hedmark	Avlagte doktorgrader			0	0	0
	Publikasjonspoeng	75,4	92,83	90,06	124,61	97,5
	EU-inntekter	0	0	0	0	0
	NFR-inntekter	8 374	8 653	6 527	4 633	15 036
	Andel EU-inntekter	0,00 %	0,00 %	0,00 %	0,00 %	0,00 %
	Andel NFR-inntekter	0,39 %	0,39 %	0,29 %	0,21 %	0,65 %
	Andel publikasjonspoeng	0,60 %	0,71 %	0,63 %	0,82 %	0,65 %
	Andel RBO	0,26 %	0,29 %	0,25 %	0,29 %	0,33 %
	Andel doktorgrader			0,00 %	0,00 %	0,00 %
Høgskolen i Lillehammer	Avlagte doktorgrader		0	0	0	0
	Publikasjonspoeng	111,2	105,32	132,06	123,89	95,16
	EU-inntekter	0	0	0	0	0
	NFR-inntekter	680	4 295	3 616	4 459	6 099
	Andel EU-inntekter	0,00 %	0,00 %	0,00 %	0,00 %	0,00 %
	Andel NFR-inntekter	0,03 %	0,19 %	0,16 %	0,20 %	0,27 %
	Andel publikasjonspoeng	0,88 %	0,80 %	0,92 %	0,82 %	0,64 %
	Andel RBO	0,27 %	0,28 %	0,31 %	0,28 %	0,24 %
	Andel doktorgrader		0,00 %	0,00 %	0,00 %	0,00 %
Høgskolen i Narvik	Publikasjonspoeng	51,78	46,12	39,63	48,11	67,71
	EU-inntekter	0	528	0	0	0
	NFR-inntekter	1 787	4 016	3 724	8 579	8 271
	Andel EU-inntekter	0,00 %	0,27 %	0,00 %	0,00 %	0,00 %
	Andel NFR-inntekter	0,08 %	0,18 %	0,17 %	0,38 %	0,36 %
	Andel publikasjonspoeng	0,41 %	0,35 %	0,28 %	0,32 %	0,45 %
	Andel RBO	0,14 %	0,20 %	0,12 %	0,17 %	0,21 %
Høgskolen i Nesna	Publikasjonspoeng	14,94	17,94	10,75	22,77	15,9
	EU-inntekter	0	0	0	0	0
	NFR-inntekter	838	308	0	55	0
	Andel EU-inntekter	0,00 %	0,00 %	0,00 %	0,00 %	0,00 %
	Andel NFR-inntekter	0,04 %	0,01 %	0,00 %	0,00 %	0,00 %
	Andel	0,12 %	0,14 %	0,07 %	0,15 %	0,11 %

	publikasjonspoeng					
	Andel RBO	0,04 %	0,04 %	0,02 %	0,05 %	0,03 %
Høgskolen i Nord-Trøndelag	Publikasjonspoeng	38,38	35,	55,35	59,2	89,91
	EU-inntekter	10	54	0	0	0
	NFR-inntekter	3 642	3 472	1 481	3 225	3 455
	Andel EU-inntekter	0,01 %	0,03 %	0,00 %	0,00 %	0,00 %
	Andel NFR-inntekter	0,17 %	0,15 %	0,07 %	0,14 %	0,15 %
	Andel publikasjonspoeng	0,30 %	0,27 %	0,39 %	0,39 %	0,60 %
	Andel RBO	0,13 %	0,12 %	0,13 %	0,15 %	0,21 %
Høgskolen i Oslo og Akershus	Avlagte doktorgrader	1	0	2	5	5
	Publikasjonspoeng	390,72	348,14	355,83	379,09	414,78
	EU-inntekter	131	0	9 551	-4 511	-85
	NFR-inntekter	24 775	24 035	24 867	22 350	19 354
	Andel EU-inntekter	0,08 %	0,00 %	3,73 %	-2,07 %	-0,02 %
	Andel NFR-inntekter	1,15 %	1,07 %	1,12 %	1,00 %	0,84 %
	Andel publikasjonspoeng	3,10 %	2,65 %	2,48 %	2,50 %	2,77 %
	Andel RBO	1,20 %	1,01 %	1,70 %	0,64 %	1,09 %
	Andel doktorgrader	0,09 %	0,00 %	0,15 %	0,34 %	0,33 %
Høgskolen i Sogn og Fjordane	Publikasjonspoeng	35,87	38,71	38,44	50,08	40,18
	EU-inntekter	0	0	0	0	0
	NFR-inntekter	1 675	3 154	1 567	4 838	10 413
	Andel EU-inntekter	0,00 %	0,00 %	0,00 %	0,00 %	0,00 %
	Andel NFR-inntekter	0,08 %	0,14 %	0,07 %	0,22 %	0,45 %
	Andel publikasjonspoeng	0,28 %	0,29 %	0,27 %	0,33 %	0,27 %
	Andel RBO	0,10 %	0,12 %	0,10 %	0,14 %	0,17 %
Høgskolen i Sør-Trøndelag	Publikasjonspoeng	114,27	121,04	142,29	126,1	151,48
	EU-inntekter	5 194	5 108	225	153	895
	NFR-inntekter	7 213	8 516	2 992	6 691	4 228
	Andel EU-inntekter	3,17 %	2,60 %	0,09 %	0,07 %	0,26 %
	Andel NFR-inntekter	0,34 %	0,38 %	0,13 %	0,30 %	0,18 %
	Andel publikasjonspoeng	0,91 %	0,92 %	0,99 %	0,83 %	1,01 %
	Andel RBO	0,97 %	0,87 %	0,34 %	0,32 %	0,39 %
Høgskolen i Telemark	Avlagte doktorgrader		0	0	5	4
	Publikasjonspoeng	55,86	81,69	86,78	124,2	149,92
	EU-inntekter	0	0	0	0	0
	NFR-inntekter	2 785	5 046	6 566	6 998	6 239
	Andel EU-inntekter	0,00 %	0,00 %	0,00 %	0,00 %	0,00 %
	Andel NFR-inntekter	0,13 %	0,22 %	0,29 %	0,31 %	0,27 %
	Andel publikasjonspoeng	0,44 %	0,62 %	0,60 %	0,82 %	1,00 %
	Andel RBO	0,16 %	0,23 %	0,25 %	0,41 %	0,43 %
	Andel doktorgrader		0,00 %	0,00 %	0,34 %	0,26 %
Høgskolen i	Publikasjonspoeng	84,58	78,94	113,04	90,18	68,43

Volda	EU-inntekter	0	0	0	0	349
	NFR-inntekter	7 450	6 780	3 803	3 620	3 770
	Andel EU-inntekter	0,00 %	0,00 %	0,00 %	0,00 %	0,10 %
	Andel NFR-inntekter	0,35 %	0,30 %	0,17 %	0,16 %	0,16 %
	Andel publikasjonspoeng	0,67 %	0,60 %	0,79 %	0,59 %	0,46 %
	Andel RBO	0,27 %	0,24 %	0,27 %	0,21 %	0,19 %
Høgskolen i Ålesund	Publikasjonspoeng	18,09	16,3	23,4	31,19	32,57
	EU-inntekter	147	243	0	0	334
	NFR-inntekter	1 925	2 272	5 549	13 566	14 060
	Andel EU-inntekter	0,09 %	0,12 %	0,00 %	0,00 %	0,10 %
	Andel NFR-inntekter	0,09 %	0,10 %	0,25 %	0,61 %	0,61 %
	Andel publikasjonspoeng	0,14 %	0,12 %	0,16 %	0,21 %	0,22 %
Høgskolen i Østfold	Publikasjonspoeng	73,36	75,11	90,02	111,08	83,03
	EU-inntekter	218	173	137	11	262
	NFR-inntekter	4 009	1 844	2 655	1 092	953
	Andel EU-inntekter	0,13 %	0,09 %	0,05 %	0,01 %	0,07 %
	Andel NFR-inntekter	0,19 %	0,08 %	0,12 %	0,05 %	0,04 %
	Andel publikasjonspoeng	0,58 %	0,57 %	0,63 %	0,73 %	0,56 %
	Andel RBO	0,24 %	0,21 %	0,22 %	0,23 %	0,19 %
Samisk høgskole	Publikasjonspoeng	30,05	26,54	34,3	31,43	6,87
	EU-inntekter	0	0	0	0	0
	NFR-inntekter	6 772	4 096	2 714	503	1 266
	Andel EU-inntekter	0,00 %	0,00 %	0,00 %	0,00 %	0,00 %
	Andel NFR-inntekter	0,31 %	0,18 %	0,12 %	0,02 %	0,06 %
	Andel publikasjonspoeng	0,24 %	0,20 %	0,24 %	0,21 %	0,05 %
	Andel RBO	0,13 %	0,10 %	0,10 %	0,07 %	0,02 %

Kilde: Database for høyere utdanning

Figur B-3: Publikasjonsaktivitet ved høgskolene i 2012 og utvikling 2012-2014.

Publikasjon per undervisning-, forskning- og formidlingsårsverk	2012	2013	2014	Årlig vekst 2012-2014
Høgskolen i Gjøvik (SHP)	0,49	0,48	0,55	6 %
Høgskolen i Hedmark (SHP)	0,47	0,33	0,46	-1 %
Høgskolen i Lillehammer (SHP)	0,65	0,50	0,46	-15 %
Høgskolen i Bergen (SHP)	0,30	0,27	0,31	2 %
Høgskolen i Oslo og Akershus (SHP)	0,38	0,41	0,48	12 %
Høgskolen i Østfold (SHP)	0,39	0,30	0,37	-3 %
Høgskolen Stord/Haugesund (SHP)	0,28	0,35	0,23	-10 %
Samisk høgskole (SHP)	0,81	0,18	0,85	3 %
Høgskolen i Sør-Trøndelag (SHP)	0,28	0,32	0,28	0 %
Høgskolen i Sogn og Fjordane (SHP)	0,48	0,19	0,34	14 %
Gjennomsnitt for høgskoler som har fått midler	0,45	0,33	0,43	1 %
Høgskolen i Buskerud og Vestfold	0,39	0,56	0,53	5 %
Høgskolen i Harstad	0,43	0,22	0,24	-22 %
Høgskolen i Narvik	0,32	0,56	0,51	8 %
Høgskolen i Nesna	0,22	0,21	0,22	-17 %
Høgskolen i Nord-Trøndelag	0,26	0,33	0,26	7 %
Høgskolen i Telemark	0,33	0,39	0,60	34 %
Høgskolen i Volda	0,48	0,36	0,51	2 %
Høgskolen i Ålesund	0,26	0,27	0,34	14 %
Gjennomsnitt for høgskoler som har fått midler	0,34	0,36	0,40	4 %

Kilde: Database for høyere utdanning

Figur B-4: Publikasjonsaktivitet ved avdelinger SHP-prosjektene er tilknyttet og høgskolene i 2012 og utvikling 2012-2014.

Publikasjon per undervisning-, forskning- og formidlingsårsverk	2012	2013	2014	Årlig vekst 2012-2014
Statelige høgskoler	0,38	0,37	0,42	5 %
Høgskolen i Gjøvik	0,49	0,48	0,55	6 %
- Avdeling for informatikk og medieteknikk	1,12	1,01	1,21	4 %
Høgskolen i Hedmark	0,47	0,33	0,46	-1 %
- Avdeling for anvendt økologi og landbruksfag	0,46	0,54	0,75	28 %
- Avdeling for folkehelsefag	0,22	0,15	0,22	-1 %
Høgskolen i Lillehammer	0,65	0,50	0,46	-15 %
- Avdeling for samfunnsvitenskap	0,78	0,55	0,70	-5 %
Høgskolen i Bergen	0,30	0,27	0,31	2 %
- Avdeling for helse- og sosialfag	0,29	0,20	0,33	7 %
Høgskolen i Oslo og Akershus	0,38	0,41	0,48	12 %
Fakultet for samfunnsfag (SAM)	0,65	0,56	0,77	9 %
Høgskolen i Østfold	0,39	0,30	0,37	-3 %
- Avdeling for ingeniørfag	0,09	0,06	0,11	10 %
Høgskolen Stord/Haugesund	0,28	0,35	0,23	-10 %
- Avdeling for lærerutdanning og kulturfag	0,10	0,20	0,12	11 %
- Avdeling for tekniske/økonomiske/maritime fag	0,48	0,62	0,48	1 %
Samisk høgskole	0,81	0,18	0,85	3 %
Høgskolen i Sør-Trøndelag	0,28	0,32	0,28	0 %
- Avdeling for helse- og sosialfag	0,22	0,21	0,23	2 %

Kilde: Database for høyere utdanning

Vedlegg C - Eksempler på programmer og virkemidler særlig relevante for høgskolene

Figur C-1: Eksempler på programmer og virkemidler i Forskningsrådet hvor høyskolene deltar

Program/ virkemiddel	Kort beskrivelse (fra programnettsiden)	Aktuell programplan
Virkemidler for regional forskning og innovasjon (VRI)	VRI er Forskningsrådets særlige satsing på innovasjon gjennom samhandling. VRI skal utvikle kunnskap om og evne til samhandlings- og innovasjonsprosesser i regionene og fremme forskningsbasert innovasjon i norsk nærings- og arbeidsliv. Programmet består av to hoveddeler; Regionale samhandlingsprosjekter som skal sikre god kunnskapsflyt mellom bedrifter, forskningsmiljøer og offentlige aktører og slik styrke de regionale innovasjonssystemene og mobilisering og Innovasjonsforskning.	Aktuell programplan gjelder for 2014–2017
FINNUT	FINNUT er et stort og langsiktig program som dekker hele utdanningssektoren ⁴⁴ – fra barnehage og skole til høyere utdanning og voksnes læring. FINNUT skal utvikle kunnskap av høy kvalitet og relevans for politikkutforming, forvaltning, praksisfelt og den enkelte. Målgruppen er forskningsmiljøer, statlig og lokal forvaltning og virksomheter i utdanningssektoren. FINNUT skal styrke koblingen mellom strategisk grunnforskning, anvendt forskning og innovasjon og være en samspillsarena mellom aktørene på feltet nasjonalt og ha en tydelig internasjonal orientering.	Aktuell programplan gjelder for 2014–2023.
Bedre helse og livskvalitet (BEDREHELSE)	Hovedmålet for Bedre helse og livskvalitet er forskning og innovasjon som har høy kvalitet og er nyttig for at befolkningen skal oppleve flere leveår med god helse og trivsel, og for å redusere sosiale helseforskjeller.	Programplan ventet våren 2016
Program for samfunnsikkerhet (SAMRISK II)	Programmet har som formål å øke kunnskap om trusler, farer og sårbarhet, om hvordan uønskede hendelser kan forebygges og krisehåndtering styrkes, samtidig som grunnleggende menneskerettigheter og personvern ivaretas.	Aktuell programplan gjelder for 2013–2018
PETROMAX2	PETROMAKS 2 skal ha et helhetlig ansvar for forskning som fører til en best mulig forvaltning av de norske petroleumsressursene og en framtidsrettet næringsutvikling i sektoren. Den samlede aktiviteten skal dekke strategisk grunnforskning, kunnskap- og kompetansebygging, anvendt forskning og teknologiutvikling.	Aktuell programplan gjelder for 2013–2022.

⁴⁴ Program for forskning og innovasjon i utdanningssektoren – FINNUT (2014-2023) bygger videre på og erstatter programmene Praksisrettet utdanningsforskning – PRAKUT (2010-2014) og Utdanningsforskning fram mot 2020 – UTDANNING2020 (2009-2018)

MAROFF	Innovasjonsprogrammet MAROFF støtter forskning og kunnskapsutvikling som skal bidra til innovasjon og miljøvennlig verdiskaping i de maritime næringer i Norge.	Aktuell programplan gjelder for 2010–2020.
Gode og effektive helse, omsorgs- og velferdstjenester (HELSEVEL)	Gode og effektive tjenester skal gjennom forskning og innovasjon bidra til god kvalitet, kompetanse og effektivitet i helse-, omsorgs- og velferdstjenestene.	Aktuell programplan gjelder for 2015 til 2024.
VAM	VAM er det største samfunnsvitenskapelige forskningsprogrammet i Norge. Programmet dekker et stort tematisk felt, mange disipliner og samfunnssektorer. Blant temaene som løftes fram er aldring, konsekvenser av økt velstand og rikdom, internasjonal migrasjon, familie og samfunn, verdiskaping og organisering i arbeidslivet, og opplutning om, organisering og styring av velferdssamfunnet.	Aktuell programplan gjelder for 2013–2018.
Offentlig ph.d.	Gjennom Offentlig sektor-ph.d.-ordningen kan offentlige virksomheter søke støtte fra Forskningsrådet for at en ansatt kan gjennomføre en doktorgrad. Doktorgraden skal være relevant for virksomhetens ansvarsområde.	2014- I 2014 ble det satt av midler til ca. 25 nye prosjekter
Nasjonale forskerskoler	Forskningsrådets satsing Nasjonale forskerskoler finansierer 15 nasjonale forskerskoler over hele landet. Forskerskolene skal bidra til å heve kvaliteten på forskerutdanningen. En viktig målsetning er at skolene skal fremme rekruttering og øke andelen ph.d.-kandidater som gjennomfører utdanningen. Det er også et mål å korte ned gjennomføringstiden. De skal dessuten bidra til internasjonalisering av norsk forskerutdanning	Satsingen er finansiert av Kunnskapsdepartementet, med 40 millioner kroner per år
Helse- og omsorgstjenester (HELSEOMSORG) 2011 - 2015 Avsluttet	Programmets overordnede mål er å identifisere de mest effektive måtene å organisere, lede, finansiere og levere helse- og omsorgstjenester av høy kvalitet på, redusere uønskede hendelser og ulik tilgang til helsetjenester, og gi bedre sikkerhet for den enkelte pasient og bruker.	
Næringsrettet høgskolesatsing - NHS 2004-2007 Avsluttet	Stimulere til institusjonelle endringer innad i de statlige høgskolene slik at de mer aktive samarbeidspartnere og kunnskapsleverandører til bedrifter som ønsker å styrke sin forskningssatsing	
Forsknings i profesjonsutdanningene (1999 - 2004) Avsluttet	Programmet skal styrke forskning knytt til profesjonsutdanningene ved de statlige høgskolene, primært lærerutdanning og helse- og sosialfaglige utdanninger. Programmet skal styrke forskning på det fag- og yrkesdidaktiske feltet.	

Kilde: Forskningsrådet

Vedlegg D – Komitémedlemmer

Figur D-1. Komitémedlemmer

Navn	Rolle	Arbeidssted	Tittel
Mads Nygård	Styreleder	NTNU	Professor
Berit Rokne	Medlem	Universitetet i Bergen	Professor
Morten Huse	Medlem	Handelshøgskolen BI	Professor
Solveig Hägglund	Medlem	Karlstads Universitet	Professor
Elianne Riska	Medlem	University of Helsinki	Professor
May-Brith Ohman Nielsen	Medlem	Universitetet i Agder	Professor
Harald Steen	Medlem	Norsk Polarinstituttets senter ICE	Senterleder og programleder
Finn-Hugo Markussen	Observatør	Kunnskapsdepartementet	Seniorrådgiver

Samfunnsøkonomisk analyse

Rapport nr. 33-2016

Samfunnsøkonomisk analyse har særskilt fokus på samfunnsøkonomiske problemstillinger i skjæringspunktet mellom næringers og samfunnets interesser, mellom makroøkonomiske utviklingstrekk og markeders respons, mellom individ og samfunn og i tilknytning til samfunnets institusjoner.

Samfunnsøkonomisk analyse AS

Telefon: 97 41 10 01

E-post:
post@samfunnsokonomisk-analyse.no

ISBN-nummer:
978-82-93320-41-8 (nett)